

Lap

VARPAS

Visuomenės ir politikos laikraštis.

Kaina: Rusijoje — metams 3 rb., pusei metų 1 rb. 50 k. — Amerikoje — metams 1 dol. 50 ct., pusei metų 80 ct. — Prusuose ir kitur — metams 5 mk., pusei metų 2 mk. 50 pf.

Savais reikalais.

Tikėtos ir netikėtos kliūtys padarė tai, kad „Varpo“ antrasis numeris susivėlino daug daugiau, negu buvo galima spėti. Tuo tarpu praeitame numeryje pajudinta tiek daug svarbių ir platesnio aiškinimo reikalingų klausimų ir tuos pačius klausimus įvairių srovių spauda bei žmonės — net, kiek žinoma, mums prietelingi — taip keistai ir taip klaidingai supranta, kad bent kai kuriuos iš jų jau čia-pat randame reikalingu bent paviršium pakliudyti.

Svarbiausias dalykas, kuris „suirutę“ padarė ne tik spaudoje (ypač socialistų), bet ir kaikiuriuos mūsų prietelius nustebino — tai aiškus ir tvirtas atsistojimas ant ekonominiai-socialių pagrindų bei griežtas pabriežimas socializmo idėjos. Nors čia principiniai nieko nauja nėra, nors tos pačios nuomonės — tik gal kiek kitokioj formoj — nekarta buvo išreikštos dar sename „Varpe“, nors „Lietuvos Valstiečių Sąjungos“ leidiniuose šie principai taip-gi aiškiai pabriežta, nors, pagalios, net LDP. 1905 m. programoje tai (nors ne visai aiškiai) irgi pasakyta (autonomija „su teisingu turtų paskirstymu“ etc.), — bet dabartinis aiškus formulavimas pasirodė daugeliui taip „nepaprasta“, kad kaikiurie liko, kaip sakoma, visai „be galvos“. Ypač tai matyti spaudoje tos srovės žmonių, kurie pas mus pasisavino socializmo monopolį. Kaip staitytojai gali įsitikinti iš šiamo numeryje paduotų ištraukų, tai socialistų spauda sutinka tik viename punkte: kad prieš „Varpą“ ir varpininkus reikia kovoti, kaip prieš socialėmokratijos ir... darbininkų priešus! Bet šiaip užmėtinėjimuose tad „kas galva — tai profas“. Kuomet vieni varpininkus stačiai išvadino apsimetėliais bei veidmainiais („Kova“, „Dilgėlės“, „Rankpelnis“), tai kiti („Laisvė“) didžiausia nuodėme skaito „susigimimavimą su socializmo kritikais“ (NB! šitai taikinta ne į ką daugiau, kaip į vokiečių soc.-dem. revizionistų srovės literatūros nurodymą), o tretį nedrįsdami užginti varpininkų aiškiai pabriežtų pozicijų save ramina

bent tuo, kad sako: „Tame, kad Lietuvos demokratai stačiai ir aiškiai išpažino augščiau išdėstytas idėjas, yra nemažas socialdemokratų nuopelnas: kad ne jų darbas, da mūsų demokratams būtų prisėję pagyventi ilgoką valandą, iki jie būtų priėję prie dabartinių savo persitikrinimų“ („Pirmyn“ N-9-1913). Net „Kova“, kuri N 17 indėjo triukšmingą p. Baranausko straipsnį, kur stengiamasi prirodyti, buk varpininkai tik veidmainauja, — jau No. 26 be jokio priesašo deda savo Lietuvos korespondentui laiską, kur pasakyta: „Tuli spėlioja, kad demokratai tiktai teorijoj pripažinstą socializmą, o praktikoj ne, ir abelnai netiki jiems. Mano nuomone, panašiai gali kalbėti žmonės, toli stovintis nuo Lietuvos gyvenimo ir abelnai nesekantieji pasaulinio gyvenimo šios srovės“. Tiesa, „jei šiandien Lietuvos demokratų partija galutinu tikslu pripažino socializmą, tai ir gi ačiu socialdemokratijos įtekmei“... Ir matant mūsų marksininkų ortodoksų tokį iškrikimą ir nesutarimą bei girdint tokius savęs raminius — negalima iškęsti neprimus labai tinkamo rusų priežodžio: „čiem by ditia ne pozabaviloš, liš by ne plakalo“. (Vistiek kuo kudikis žaistų — by tik neverktų).

Bet dar keisčiau išrodo, kuomet palyginame įvairių srovių spaudos balsus. Kuomet katalikiškam „Draugui“ pasirodė, jog varpininkai nori „sulyginti visus iki mažazemių luomo“ ir kad jie rupinsis tik darbininkų bei mažazemių reikalais, tai socialistų laikraščiai išskaitė, jog tie patys varpininkai eis stačiai prieš darbininkus ir gins tik ukininkų bei šiaip „buržujų“ reikalus! Gi liberališkoji „Lietuva“ stebis „ypatingam“ „Varpo“ demokratizmui bei sako, kad nei Kudirka, nei Višinskis dabar ne būtų varpininkais. — Tai tikras užburtas ratas!

Bet mums čia rupi ne tyčiotis iš minėtų laikraščių tikrai keblaus padėjimo, nes žinome, kad kiekvienas iš jų matė ir išskaitė „Varpe“ ne tai, kas buvo parašyta, bet tai, kokios jie išanksto buvo apie varpininkus nuomonės ir ką jie norėjo išskaityti. Tokie atsitikimai savaime gali būti dažnai visai nekalti ir paciti visai ne iš blogų skaitytojų norų, — lygiai kaip ir visi kiti klaidingi žmonių supratimai bei nėsamų dalykų išivaizdinimai. Tuo pačiu remiasi ir kaikiurių šiaip mums prijauciančių žmonių baimė ir nepasitikejimas socializmu. Jie vis dar negali suprasti, kad socializmas visai nėra tuščia svajonė, bet butinas ir neišvengiamas visuomeninio bei ekonominio gyvenimo plėtojimos laipsnis. Ir užtenka tik arčiau prisžiūrėti visuomenės gyvenimo plėtojimos tendencijai — tam nuolatiniam ne tik „nacionalėjimui“ bei „valstybėjimui“, bet ir „internacionalėjimui“ — įvairių įvairiausių visuomeninio gyvenimo šakų, kad pamatyti, jog šiandien dažniausia praktiškai socializmo tvarką vykdo kaip tie žmonės, kurie teorijoj yra aršiausi socializmo priešai (valstybinis monopolis, trustai ir iš dalies kartelės ir tt.) Tiesa, šių dienų „socializmas“ tarnauja tam pačiam kapitalizmui arba jo atstovų galybei palaikyti. Bet visgi tai socializmas, kurio esybės užginėti niekas negali. Ir jeigu ši socializmo forma netarnauja prideramai plačių žmonių gerovei, tai tik delto, kad demokratija persilpna dar ir neturi jai prideramos intekmės visumenės gyvenimo tvarkyme. Delto tai demokratija negali neguoti socializmo ir privalo aiškiai suprasti savo padėjimą bei pareigas ir pasistengti

visa savo gale bei intekme prisidėti prie visuomenės tvarkos tobulinimo bei socializacijos. Delto ir „Varpas“ aiškiai pabriežė savo socialius pagrindus bei socialistiškas idejas.

Žinoma, mes visai nemanome, kad iš šių keletos sakinių skaitytojai galėtų gerai suprasti socializmo tvarkos naudingumą bei jos būtinumą: tai galima suprasti tik nuodugniai tirinėjant visuomenės gyvenimo tvarkymos dėsnius. Šiuomi mes norime tik pabriežti, kad praeitime numeryje bei LDP. konferencijų protokoluose pažymėtos vadovaujančios mintys yra ne ant greitųjų išreikštos, bet apgalvotos, ir ten pabriežti dėsniai yra padėta mūsų veikimo pamatan. Kaip visa tai pritaikinti praktikos gyvenime, kokios taktikos laikytis įvairiuose atsitikimuose — apie tai dar reikės daug pakalbėti, daug-kas pasiaiškinti, daug-ko pačiame gyvenime pasimokyti. Čia mes tuotarpu galime išreikšti tik savo džiaugsmą, kad „Varpa“ jau iš pirmo numerio pamilo ypač sodžiaus jaunimas ir moksleiviai. Šiame numeryje spaudinamas p. Moksleivio balsas — tai yra aiškus ženklas, jog ir moksleiviai — ta visų svajotojų labiausia svajojanti dalis — šiandien jau nenori gyvenimo tvarkyti sulyg brošurėlių receptų, bet geidžia pažinti gyvenimą ir prie naujos svarkos eiti trumpiausiu keliu, kuris eina ne per demonstratyvių rezoliucijų padangėse skrajojančius žodžius, bet per kasdienio gyvenimo praktikos erškėčius. Tiesa, čia bus daug sunkiau keliauti, negu ten padangėse skrajoti. Bet užtat bendrai dideliame buryje veikiant netik daugiau padarysime, bet ir patsai darbas bus malonesnis ir brangesnis.

Besimokinančios jaunuomenės reikalai.

Atgijusio »Varpo« aidas pasiekė ir mus, lietuvių besimokinančią jaunuomenę, jautriausiąją lietuvių visuomenės dalį. Ir mes, kurie gal labiausiai atjaučiame Rusijos biurokratų priespaudą belankydami jų globojamas mokyklas, negalime nepasveikinti »Varpo«, pasiryžusio laisvesnėje vietoje tarti tiesos žodį, gvildinti lietuvių visuomenės padėjimą tikrai demokratiškoj šviesoje. Taigi sveikiname tave, mielasis »Varpe«, ir trokštame, kad tu visomis savo jėgomis sugaustum ir sujudintum lietuvių visuomenės politikinę sąmonę, kuri, atėjus patogiam laikui, galėtų apreikšti savo potercinę energiją.

Dabar noriu, politikinės cenzūros nevaržomas, mesti žvilgsnį į lietuvių besimokinančios jaunuomenės dabartinį padėjimą Lietuvoje ir paliesti vadinamųjų »liaudininkų« uždavinius.

Dabar lietuvių moksleivijos tarpe veikia dvi vyriausiji srovė: pažangiųjų ir tikr. katalikų. Šią paskirstymą galima tikrai pavadinti paties mūsų visuomenės gyvenimo padarytu. Pirm kelerių metų mūsų veiklesniosios moksleivijos didelė didžiūmą aiškiai užjausdavo socializmui ir podraug social-demokratų partijai. Šita-gi užuojauta vyriausiai apsi-reikšdavo vartojant abstrakčias formulas apie Lietuvos proletarijato reikalus ir jų kova su Lietuvos buržuazija (!). Tiesa, laisvės metu minėtosios formulos paleistos buvo sodiečių miniosna ir, taip sakant, iš-

mėginta jų praktikinė vertė. Ir ten kur agitatoriaus mokėta sučiuopti minios psichologija ir prisitaikinti prie jos (minios) upo, ten ir socializmo įdeja pasirodydavo minios lyg ir užjaučiama, ir ji nejučiomis sekė jų pėdomis. Didžiama gi anų laikų socialistų maža tesirupino tikrą visuomenės gyvenimą pažinti, kaip jis išrodo ištikrųjų, aktyviai jame bedalyvaujant, o ne vien iš brošiūrėlių prisiskaitant apie visuomenės luomus, jų kovą. Taigi tasai mūsų moksleivių kairumas nebuvo naturalis, nebuvo jis mūsų visuomenės gyvenimo produktas, bet labiausiai tai budavo svetimtaučių kairiosios jaunuomenės intaka, kuri priderėdavo prie senai jau gyvenančių savotišku visuomeniniu gyvenimu tautų, kaip antai rusų. Toks nenormalis dalykus stovis negalėjo ilgai tęstis. Ir ką gi mes matome? Po nepasisėkusios revoliucijos minėtieji socializmo skelbėjai visai buvo atsisakę nuo bent kokio pozityvaus darbo. Nestebėtina, kad revoliucijos nepasisėkimas ypatingai sunkų įspudį paliko į anuos veikėjus. Juk jie pasiryžę buvo padaryti ne tik politikinę revoliuciją, bet podraug ir socialinę, kuone tuoj inkunyti socializmo idėją. Ir štai nepavykus tai »operacijai« toji moksleivija pasinėrė apatijos bangose. Bet gyvenimas eina savo keliu naikindamas ir gimdydamas įvairius apsireiškimus.

Taip atsitiko ir šiame dalyke. Sąmoningesnioji senosios moksleivijos dalis, o taip-pat priaugančioji karta, turėdami prieš savo akis gyvą savo draugų nepasisėkusio veikimo pavyzdį, ima jieškoti kitokių idėjinių bei praktinių kelių. Vieni jų neišsižadėdami savo senųjų idėjų ima labiau kreipti savo domą į gyvą visuomenės gyvenimą. Jų obalsis: visupirma reikia pažinti patsai gyvenimas ir visos sąlygos, kuriose norima veikti ir, antra — reikalingas nuoseklus, nors kartais iš paviršiaus ir nežymus, smulkus kultūros darbas. Tuodu principu iš pat pradžių aiškiai pažymi pažangosios moksleivijos veikimą. Šios srovės susimanyta pataisyti tas klaidas, kurios buvo lyg ir suaugę su jos pranokėjais. Taigi užsimanyta tirinėti Lietuva, jos visuomeninis gyvenimas, nepamirštant taip-pat ir jos gamtos. Suprasta, kad norint užinteresuoti liaudį savo idėjomis, reikia ji pažinti ir surasti toms idėjomis tam-tikras pagrindas. O ką pirmiausiai davė pritarimas pirma veikusių draugų, tai smulkaus kultūros darbo butinas reikalas. Kad šitai suprastus, nereikėjo nei giliau gyvenimas tirinėti. Carizmui atgavus savo pozicijas ir įsigalėjus begalinei įvairių satrapų sauvalei, ir paprastas ramus kultūros darbas sunku buvo varyti, o ką jau bekalbėti apie grynai politikos veikimą slaptose organizacijose. Per tai socializmo mokslas liko lyg ir pamiršta kai-kuriam laikui, o pirmon vieton idėjinio darbo pamatu pastatyta tautybės idėja. Beto paliesta ir plačiosios papasauliožiuros įsigijimo reikalas neužsibrėžiant sau iš anksto konkrečių principų. Taigi pažangioji moksleivija lyg dar tebejieško konkrečių lietuvių gyvenimui pritaikintų idėjinų principų kol kas aiškiai tepabrieždama savo pažangumą, bet bepartyvumą.

Antra naujosios mūsų moksleivijos dalis, prisilaikydama tų pačių praktikinio veikimo principų — pažinti Lietuvą ir dirbti smulkųjį kultūros darbą, — vienok nuėjo kitais keliais, perimdama senųjų lietuvių visuomenės globėjų — kunigijos mokslą. Šitais keliais nuėjo jaunuoliai,

kuriems buvo per sunkus savarankus darbas. Jie bevelijo prisišlieti prie katalikų ideologijos ir eiti senai jau pramintais kunigijos keliais. Tai yra jaunuoliai, kurie jaučia visuomeninę pareigą dalyvauti jos gyvenime, kuriems vienok truksta iniciatyvos, savarankaus galvojimo, kad galėtų eiti savitais keliais.

Bet grįžkim vėl prie kairiojo lietuvių moksleivijos sparno. Nors pažangioji moksleivija ėmė savarankiau į gyvenimą žiūrėti, vienok yra dar ir tarp jų vadinamųjų »senių« — veteranų, revoliucijos metų paliekuonių arba, kitaip sakant, social-demokratų ordoksų. Šitoji srovė baigia savo idėjinio gyvenimo dienas — jie minta praėjusių laikų atsiminimais ir tiesiog serga didybės manija. Jie į dabartinę, jaunesniąją moksleivijos kartą žiuri iš augšto, o patįs tik kartoja tas pačias nudėvėtas formulas apie lietuvių proletarijato reikalus podraug visai maža tesurupindami, kaip iš tiesų prisiartinti prie jo, pažinti jo gyvenimą, jo reikalus. Kadangi priegtam to paties lietuvių tikro pastovaus proletarijato maža, į kurį galėtų prabilti minėtieji ortodoksai, o smulkiajai ukinkijai jie skelbia ekonominę pražutį, todėl šie veikėjai palieka »be gyvo visuomeninio darbo« ir daugiau jiems nieko nebelieka, kaip rausties po istoriškąjį materializmą, kad įvairiems visuomenės apsirėškimams klasifikaciją daryti.

Dabar kyla klausimas, kas daryti kitai kairiosios moksleivijos dalei? Rusijoje einantieji laikraščiai jos patenkinti nebegali, nes jie eina Rusijos cenzūros prižiuriami, beto ten svarstomi tik paviršutiniai visuomenės klausimai nors ir pirmėiviškoje pakraipoje.

Taigi mums, kurie norime eiti kitokiais keliais prie socializmo, negu social-demokratų ordoksai, reikia pradėti gyvesnis darbas visu-pirma savo tarpe. Jeigu mes norime turėti šiokią-tokią intaką į mūsų visuomenės gyvenimą, mes turime pirma patįs smulkiai išgvildinti pamatinius savo idėjinius principus, paskui aiškiai ir suprantamai juos formuluoti ir padaryti savo visuomeninio darbo obalsiais. Negana širdžia linkti prie kurios-nors idėjos, bet reikia ji ir protu pamatuoti, ypač kada jinai paliečia konkretų visuomenės gyvenimą. Sakysim, mes budami socialistais, bet jį suprasdami ir pamatuodami bent kiek kitaip, negu s-d. ortodoksai, turime tai nuodugnai išaiškinti. Štai „Varpas“ pasiryžęs yra gvildinti realio liaudies socializmo pamatus. Tasai reikals pradėtas varyti mūsų vyresniosios inteligentijos. Bet jis gal dar svarbesnis mums, moksleiviams liaudininkams. Pažangiojoje moksleivijoje dabar gana populeri idėja liaudies tarpe veikti. Bet čia ir kyla klausimas, kaip veikti, kas veikti. Jeigu mes išpažįstame etikos principą, kad kiekvienas žmogus yra sau tikslas, kad kiekvieno asmens žmogiškoji vertė yra vienoda, tada mes jau ingauname *raktus* ir visuomenės klausimams rišti. Tada mes nuosekliu keliu eidami turime pasmerkti ir dabartinį kapitalistišką visuomenės sutvarkymą, nes šiandien produkcijos įrankiai tekę yra nuosavybėn tik, palyginti, mažai kapitalistų kuopelei. Kiti gi, darbininkų minios, neturėdami produkcijos įrankių, priversti yra del duonos kąsnio parduoti savo laisvę.

Toliau-gi ėmę studijuoti visuomenės sutvarkymo dėsnius ir suradę, kad kapitalizmas laikosi private savastimi ant produkcijos įran-

kių, mes turėsime iškelti reikalavimą, kad produkcijos įrankiai priderėtų visuomenei. Situodu tai ir yra du pamatiniu socializmo principu, kurių pirmasis liečia jo vidinį turinį, o antrasis laukutinę jo pusę. Beto yra dar vienas klausimas, kuris turi būti dėdama mūsų visuomeninio veikimo pamatan, tai yra tautystės idėja. Šitoji idėja, kaip asmens individualystės apraiška, mums atgijaučios tautos nariams turi būti ytin brangi. Nors begalo svarbu yra gvildinti teoriniai klausimai, nes be aiškios ideologijos negalimas nei sistemingas visuomenės darbas, bet manyčiau, kad „Varpe“ reikėtų taip-pat gvildinti klausimai, kaip minėtosios idėjos sėti darbo žmonių miniosna, kaip prie jų priėti; taigi reikėtų nustatyti ir praktikinio politikos darbo dėsniai.

Baigdamas šį savo žodį noriu paskatinti mūsų draugus liaudininkus spiesties aplink vyresniųjų mūsų liaudininkų „Varpą“, užmegzti ryšius su jais ir pradėti varyti praktikinis liaudininkų darbas. Tam reikalinga tvirti tam tikros liaudininkų kuopos vyresniosios moksleivijos (studentijos) tarpe, kurios ir padarytų pradžią organizuotam lietuvių liaudininkų darbui. Štai „Varpe“ mūsų sodžiaus jaunuomenei paskirtas net tam tikras atskiras skyrius. Neabejoju, kad jaunoji liaudis pasinaudos tuomi skyriumi, nes ji jau Lietuvoje pabudus yra ir darbuojasi. Čionai tai reikalinga mūsų pagelba, ir jeigu norime parodyti, jog mes ištikrųjų liaudininkai, jog mums rupi liaudies reikalai, tat mes turime paduoti draugišką ranką jaunajai sodžiaus kartai ir eiti drauge prie bendrų visuomeninių idealų.

Mokslėivis.

Prie žemės klausimo.

I.

Demokratijos eilėse nei vienas politikiniai-socialės programos klausimas nesukelia tiek ginčių, niekur nėra tiek prieštaravimų, kaip žemės klausime. Ir lengva suprasti delko. Mažiau ar daugiau persiėmusi Markso iškeltąja kapitalų ir produkcijos įrankių koncentracijos teorija, kuri iš pirmo žvilgsnio atrodo taip lengvai suprantama, teisinga ir „nepajudinama“, — didelė demokratijos dalis pasistengė minėtą teoriją padėti savo pažiūrų *absoliučiu* pagrindu ir prie jo *taikinti* visus gyvenimo apsiereiskimus bei reikalavimus. Bet kadangi „pritaikinti“ viskas lengvai sekasi tik teorijoje, o praktikoje kiekvienas mažmožis iššaukia daugybę nesusipratimų ir netikėtų kliūčių, tai tuo labiau turėjo atsirasti daug kliūčių ir nesusipratimų, kuomet paprasta teorijos formula buvo paversta dogmatu ir prie jo panorėta pritaikinti toks painus ir ekonomijos žvilgsniu nepaprastai svarbus gyvenimo veiksnis, kuris užsiveria žemės valdymo ir naudojimo klausime. Kuomet viena demokratijos dalis vos spėjo gerai išvaizdinti patį koncentracijos teorijos turinį ir „pereinamosioms klesoms“ užgiedojo „Amžiną atilį“, pačios tos „klesos“ kaip tik ėmė mąstyti net apie konkurenciją su stambiaisiais turtininkais. Išdygo draugijos, paremtos vartotojų ir gamintojų kooperacijos pamatais, kurios tą konkurenciją padarė ne tik galima,

bet ir vaisinga bei naudinga visam kraštui. Ir jeigu seniau į smulkiojo bei vidutiniojo žemės ukio žuvimą nenorėjo tikėti ir tokių ukį rėmė tik „buržuaziškoji“ demokratija, tai šiandien smulkusis bei vidutinis ukis randa vis daugiau ir daugiau ginėjų ir rėmėjų ir socialios demokratijos eilėse. Taip, Vokietijoje pagarsėjęs socialistiškas reformizmas arba revizionizmas ypač ir iškilo bei remiasi savo taktika bei pažiūromis į „pereinančias klesas“ apskritai, o į žemės klausimą ypačiai. Bavarijos socialdemokratija beveik perėm revizionistiška, leidžia ukininkams skiriamus laikraščius, vietiname Bavarijos seime ne tik palaiko, bet ir pati įneša įstatymų sumanymus, kurių tikslu yra pakelti ir palaikyti smulkųjį bei vidutinį žemės ukį bei padidinti tokių ukių skaičių ir tt.¹⁾ Amerikoje marksistiskas radikalizmas visai nepriėjo ir „Socialist Labor Party“ visai sunyko. Užtat nepaprastai smarkiai plėtojasi „Socialist Party“, kuri praėjusiais prezidento rinkimas gavo jau beveik milijoną balsų ir kuri savo programoje reikalauja uždėti tam tikrus mokesnius ant tų žemių, kurias dirba ir išnaudoja ne patys savininkai, nes „žemę valdyti ir ja naudotis privalo turėti teisę tik tie, kurie ją dirba“. Toliau ta pati Amerikos socialistų partija savo programon įdėjusi visą eilę reikalavimų, naudingų tik ukininkams²⁾. Italijoje 1912 m. nuosą socialdemokratų partijos atsiskyrė žymi partijos dalis ir įsisteigė nuosavą socialistiškai reformistišką partiją, kuri savo pirmame suvažiavime (1912. gruodžio mėn.) tarp kita ko išnešė tokią rezoluciją: „Darbininkų klesą susideda iš visų kategorijų darbininkų, kurie gyvena iš nuosavo darbo. Delto partija turi reikalus ir interesus taip pat ir su tais darbininkais, kurie nėra samdininkai, bet savystoviai smulkūs savininkai; ir šiuos darbininkus, kaip vartotojus, partija gins, o kaip gamintojus — organizuos ir ves prie korporatyviškų išdirbystės formų“³⁾.

Jei dabar mes imsim Lietuvos demokratiškąsias partijas, tai atirasime, kad Lietuvos Demokratų Partija dar 1906 m. žemės programos punktus nors teorėtiškai niekuo nepamatavo, bet formulavo maždaug taip, kaip mes dabar randame Amerikos socialistų partijos programoje, Italijos socialistų reformistų rezolucijose arba vokiečių Bavarijos socialdemokratijos darbavimos praktijoje (teorėtiškos žemės programos Bavarijos soc. demokratija neturi, kadangi priklauso visos Vokietijos soc.-demokratijai, kurios suvažiavimuose virš vis dar turėjo ortodoksai, kurie žemės klausimo programą vis atmetė; tik 1913 m. Jenos suvažiavimas Centro Komitetui pavedė paskirti žinovų komisiją, kuri tirinėtų žemės klausimą ir parengtų žemės klausimo programos projektą). Žodis į žodį LDP. 1906 m. programoje pp. 11 ir 12 štai kas pasakyta:

1) Žiur. A. Schultz. Agrartheoretisch und agrarpolitische Wandlungen in der deutschen Sozialdemokratie. (Sozial. Monatshefte. 3. Heft, 1913.)

2) Žiur.: W. E. Walling. Das neue Agrarprogramm der Sozialdemokratie Amerikas. („Die Neue Zeit“ sausio 10 d. 1913) ir G. A. M. Simons. Kein Populismus in der amerikanischen soc. Partei (ten-pat sausio 24 d. 1913.)

3) Dr. Leonida Bissplati. Die sozialistisch-reformistische Partei Italiens auf ihrem ersten Parteitag. („Soz. Monatsh.“, 3. Heft, 1913., p. 143).

„IV. Žemės valdymas ir valstiečių reikalai.

1. Visas Lietuvos žemės plotas priguli autonomiškai Lietuvai. Centralinė viešpatijos valdžia gali išsipirkti dalį tos žemės tik viešpatijos reikalams su pritarimu Lietuvos Seimo.

2. Lietuvos seimas paskiria, kiek daugiausia gali žemės valdyti vienas gyventojas.

3. Aprupinimui žeme bežemių ir mažžemių gyventojų Lietuvos seimas įsteigia tam tikrą žemės fondą, į kurį pareina: 1) viešpatijos ir valdančios giminės žemės ir girios, 2) privatinės žemės, pereinančios į rankas tolimų giminių, 3) žemės, kurios yra viršaus to, kiek pagal Seimo nutarimą gali valdyti vienas gyventojas, 4) tam tyčia išpirktos žemės šalies lešomis nuo atskyrų valdytojų, 5) šalies girios. Lietuvos Seimas nusprendžia teisingą atlyginimą už paimtas į tą fondą žemes nuo privatinių ypatų.

4. Lietuvos Seimas turi užsiimti pagerinimu žemės našumo. Kas metai turi būti tam paskirta dalis šalies pinigų: ukio mokykloms, paveikslingiems ukiams, pagerinimui javų sėklų, pagerinimui gyvulių veislės, pravedimui griovių, kelių ir kitiems ukio dalykams pagerinti. Lietuvos Seimo dalykas — sutvarkyti servitutus, palengvinti sodžiams persikelti į viensėdžius, apginti ukininkus nuo kapitalistų išnaudojimo javų ir žemės produktu prekyboje.

5. Spekuluoti (versties) žeme ir giria turi but uždrausta arba bent suvaržyta įstatymais.

Girios medžiaga turi būti lenviai prieinama aprupinimui reikalų vietinių gyventojų.

6. Artimiausia priežiūra ir sutvarkymas žemės ir girių valdymo turi prigulėti autonomiškoms kuopoms, valsčiams, apskričiams.“

Taip tai formuluota LDP. pažiūra į žemės klausimą pačioje 1906 m. programoje. Kitame LDP. tų pačių metų leidinyje Laumės Vaiko brosurėlėje: „Teisingas žemės valdymas Lietuvoje“ dar smulkiau tasai klausimas išdirbta, griežtai remianties principu: „žemę valdo tik tas, kuris pats ją dirbą“. LDP. atžala — „Lietuvos Valstiečių Sąjunga“ nors nuosavos žemės programos nesuspėjo išdirbti, bet apskritai žinoma, kad ėjo dar toliau ir protegavo tokią žemės valdymo formą, kuri radikališkai panaikina ir pačią žemės nuosavybę, o įveda savotišką „žemės nacionalizaciją“.

Palikdami tuo tarpu šalyje klausimą apie tai, kiek LDP. ar LVS. žemės programa nuosėkli ir tinka praktikos gyvenimo reikalavimams (norėčiau tik išanksto pabriežti, kad šiose „programose“ per daug sumaišyta į kruvą maximum ir minimum programų idealai, taipgi paprastos platformos punktai, ir delto daug kas neaišku ir net yra prieštaravimu), — pažiūrėkime dar, kaip žemės klausimą „riša“ kita mūsų demokratijos dalis — socialdemokratai.

Pačioje 1905 m. apskelbtoje programoje apie žemės klausimą mūsų soc.-demokratai nesako nieko ir jokių realių reikalavimų nestato. Tik LSDP. programos pamatavime randame tokius pasakymus:

„Lietuvos ekonomiškai stovis, kad ir savo išsiplėtojime daug žemesnis yra negu Vakarų šalyse, gerokai delto parėjo pirmyn, mažąjį amatą pakeisdamas sukonzentruotuoju, didesniu. Šitasai paskutinis iš mažojo išdirbėjo rankų ištraukia darbo įrankius, paversdamas jį proletaru, neturinčiu nieko kito, kaip tiktai rankas darbui dirbti.

Ir žemės valdyme, kad ir kaimo ukis Lietuvoje visuomet buvo varžomas išimtiniais įstatymais, nuolatos delto darės permainos. Maža ukininkų dalis vis kila augštytyn, virsdama mažesniais ar didesniais buržuazais, tuo tarpu jų didžioji dalis arba visai žemės nustoja, arba tampa mažžemiais, kuriems savo lauko nebepakanka pragyventi ir prisieina įieškotis darbo dvare ir miestuose.

Proletarų skaičius kas kartas auga, žustant metai po metais mažiems amatininkams, pirkliais, ne didelės žemės valdytojams ir ukininkams. Mašinų įvedimas pagreitina tą proletarinimo darbą...⁴⁾

Čia mes turime formuluotą paprastą Mark-o, Engelso, Kautskio ir kitų „marksininkų“ hipotezę. LSDP. akiai taikosi prie tos hipotezės ir VI savo suvažiavime išneša tokią rezoliuciją „apie pereinamąsias klesas²⁾ „ir taktiką“.

„I. Atsinešimas prie pereinamųjų klesų.

Vesdama savystovę kliasos politiką ir saugodama darbininkų padėjimą nuo paklydimų ir kompromisų su kitomis kliasomis, LSDP. mano reikalingu daiktu rodyti pereinamoms kliasoms — smulkiųjų ukininkų ir smulkiųjų miestiečių — kurion pusėn slinsta ekonomiškojo gyvenimo bėgis, kad tokiu budu jiems išaiškinti vienodumą jų reikalų su reikalais proletarų.

Sulig to LSDP., visupirma varydama agitacijos ir organizavimo darbą tarp grynųjų proletarų, stengiasi kaip išgalėdama laiku ir spēkomis patraukti ir pereinamąsias kliasas aktyviškon kovon su darbininkų kliasos priešais, minėdama:

1. Kad pirmoji dalis programos minimum, kaipo abelnai demokratiška, lygiai tikra ir lygiai yra naudinga ir pereinamoms kliasoms;
2. Kad tolimesnis likimas jų dalies — bus virsti proletarais, dauguma gi taps kas kart vis smarkiau kapitalo išnaudojama; todėl
3. ir geriausias aprūpinimas jų reikalų galės buti pasiektas, tik įvedus socialistiškąjį draugijos surėdymą.³⁾

II.

Turėdami prieš akis mūsų demokratijos pažiūrą į žemės klausimą formulavimus, galime jau eiti ir prie paties gvildenimo, — kiek tos ar kitos pažiūros teisingos ir kiek tos formulos pritaikomos praktikos gyvenime. Pirmiausia pažiūrėkime, ar ištikrųjų „maža ukininkų dalis vis kila augštytyn, virsdama mažesniais ar didesniais buržuazais“, o

¹⁾ Lietuvos Socialdemokratų Partijos programa. 1905. p. 4.

²⁾ Ten-pat p. 12 ir 13.

³⁾ Amerikos Lietuvių Socialistų Sąjunga stovi taip pat ant tu pačių pamatų, nors savo atsinešimo prie „pereinamųjų klesų“ taip aiškiai nepabriežia. (Žiur. Programas Lietuvių Socialistų Partijos Amerikoje“. Philadelphia, Pa. 1906 m.)

„didžioji jų dalis arba visai žemės nustoja, arba tampa mažžemiais, kuriems . . . priseina darbo jieškotis dvare ir miestuos“? Gaila, kad tuo tarpu neturiu po ranka jokios ištikimos statistikos, kur būtų galima drąsiai remtis nušviečiant Lietuvos žemės ūkio evoliuciją; o abejotiniomis naudotis neapsimoką. Paduosiu tik štai kokią senesniųjų laikų statistiką, kuria naudojas p. J. Daujotas dar 1902 m. prieš LSDP. programos projekto svarstymą prisidedamas.¹⁾ Tarp kita-ko ten štai kas pasakyta:

Prie išnaikinimo baudžiavos (Kauno gub.) buvo 106,220 ūkių, o paskutiniuose laikuose randame skaitlių ūkių:

Metais	Iš viso	po 20 ir daugiau	p. 10— 20 deš.	3—10 deš.	0—3 deš.
1897	116.850	34.503	27.525	27.997	26.825
1899	127.552	32.267	30.711	36.301	28.273
1900	126.530	32 052	29.965	36.320	28.193

Žinoma, turint tik 3—4 metų statistikos negalima jokių drąsių išvedimų daryti, vienok ir šios skaitlinės lig-valiai parodo, kad dar mažiau galima drįsti tvirtinti, jog Lietuvoje „maža ūkininkų dalis vis kyla augštin“, o didžioji dalis puola žemyn. Šios skaitlinės rodo kaip tik priešingai: aplamas ūkių skaitlius kyla, stambiujų (virš 20 deš). — puola žemyn, vidutiniai gi ūkiai daugiau kyla, negu puola, o smulkieji ūkiai dauginasi net gana smarkiai. Šią nuomonę dar labiau patvirtina patsai Daujotas pusb. 111 paduodamas tokį paaikškinimą:

„Visi tie skaitliai paimti iš oficiališkų žinių. Bet *skaitlius ūkių turi būti kur-tai didesnis* (mano pabr. R.), nes įstatymai paprastai uždraudžia dalintis, o jeigu daleidžia, tai ant sunkių sąlygų. Gyvenime paprastai žmonės skirstosi, pasidaro kelios ukės ištikrųjų, o ant rašto tik viena ukė. Taip, Šiaulių pav., anot Roemer'io, 1895 m. skaitoma buvo 16.380 ūkių, o ištikrųjų buvo 34.243 ukės, arba dusykiu daugiau, negu ant rašto“.

Taigi šios skaitlinės rodo, kad jau 1900 m. nebuvo jokio pamato tvirtinti, jog smulkesnieji ūkininkai yra tik pereinamoji klesa. Na, o dabar, kuomet dvarai viens po kitam taip sparčiai parceliuojami, turbūt dar mažiau būtų tų „prirodymų“. Rods, mūsų radikališkieji marksininkai remiasi dar tuo, buk Lietuvos žemių koncentracija „nedaugelio rankose“ ir smulkiųjų ūkininkų proletarizacija normališka negali plėtotis delto, kad tam lig šiol kliudė tam tikri įstatymai bei mažiau ar daugiau bendrinis sodžiaus gyvenimas. Vienok ir čia gyvenimo faktai marksizmo teorijos nenori paremti. Suvalkų gubernijoje koncentracijos ir proletarizacijos veiksniams atviras kelias jau 50 metų,

¹⁾ V. Daujotas. Kur mūsų išganymas? (Iš visur surinkta medega mūsų programai). Plymouth, Pa. 1902. pp. 110—118. Skaitlines autorius rinkęs iš šių saltinių: 1. Roemer. Beitrage zu Litauens Wirtschaftsgeschichte, 2. Pamatnyja Knižki Kowenskoj gub. za 1898—1901 g., 3. „Kowenskaja gubernija za vremena 1843—1893“, ir 4. „1900 god. O selskochoziaistvennom otnošeniji“.

Lentelė a
Žemės ukis ir gyvulių auginimas Vokietijoje.¹⁾

Ukių didumas hektaruose	Gyvulių turėjo											
	Iš viso ukių		Arkliai		Galvijų		Avių		Kiaulių		Ožkų	
	1895 m.	1907 m.	1895 m.	1907 m.	1895 m.	1907 m.	1895 m.	1907 m.	1895 m.	1907 m.	1895 m.	1907 m.
Maziau 2 ha	3 237 080	3 878 509	88 984	71 369	1 415 239	1 315 572	567 687	415 760	3 465 989	4 388 241	2 485 850	2 697 206
Nuo 2 iki 5 "	1 016 318	1 006 277	225 988	241 636	28 02 900	3 155 823	489 275	359 943	2 388 588	3 107 038	295 194	419 227
" 5 " 20 "	998 804	1 065 589	1 147 454	1 323 290	6 227 233	7 873 092	1 871 295	1 448 535	4 210 934	6 384 238	252 096	429 654
" 20 " 100 "	231 767	262 191	1 254 233	1 202 176	4 650 933	5 305 871	3 498 936	2 326 268	2 658 560	3 655 156	64 374	99 506
" 100 ir daug.	25 061	23 566	650 739	652 536	1 957 227	2 327 291	6 165 677	4 371 103	888 571	1 386 272	8 237	8 314

¹⁾ Statistisches Jahrbuch für das Deutsche Reich, Herausgeb. vom Kaiserlichen Statistischen Amte, 1911. Berlin, pp. 32-35.

Lentelė b

Ukių didumas hektaruose	Nuosavų žemės dirbimo ukių							
	Iš viso		Be pašalinių uždarbiavimų		su pašalniais uždarbiavimais		Nuosavų sodininkystės, girininkystės, gyvulininkystės ir žuvininkystės ukių	
	1895	1907	1895	1907	1895	1907	1895	1907
Maziau kaip 2 ha	564 077	449 968	416 983	319 448	147 094	130 520	21 163	24 947
Nuo 2 ha iki 5 "	733 813	717 699	546 361	495 439	187 452	222 260	4 578	5 564
" 5 " 20 "	906 786	980 145	768 440	809 107	198 846	170 088	2 286	2 040
" 20 " 100 "	270 931	258 877	247 037	203 363	23 894	23 514	592	411
" 100 ir daugiau "	23 523	22 731	17 986	18 259	5 537	4 472	132	41

vienok ir tenai visai nematyti nei tokio „nedaugelio“ „kilimo“, nei „daugelio“ „smukimo“. Statistikos neturiu, bet iš patirimo žinau, kad, pavyzdžiui, — kapsuose ne vieno „šimtamargio“ ukininko žemė pastaraisiais 20 metų buvo „išparceliuota“ „šešmargiais“. Išparceliuota yra ir dvarų. Tiesa, yra didesniu ukių ir net dvarų, kurie susidarė iš daugelio mažžemių ir smulkesniųjų ukininkų žemių; bet šitoji „koncentracija“ atsitiko labai senai — umai po baudžiovos panaikinimui bei išsiskirstymo į vienasėdijas, kol žmonės dar nebuvo inprate savistoviai gyventi ir kol kiekvienas buvo paliktas pačiam sau. Bet kad pastaraisiais metų dešimčiais panaši „koncentracija“ eitų — man žinomose vietose neteko girdėti. Nematyti tokios „koncentracijos“ bei „proletarizacijos“ nei kituose kraštuose, kur kapitalizmui jau senai atvira ne tik durys, bet ir langai. Štai Vokietijoje — toj klesiškoj kapitalizmo šalyj — mes matome tokius žemės ukyje apsireiškimus (žiur. pusl. 43 lentelė a).

Šios skaitlinės, kaip matome, taip pat kalba ne marksistiškos koncentracijos teorijos naudai, nes aišku, kad smulkiųjų ukių skaičius ne tik ne puola žemyn, bet kyla augstyn, puola gi žemyn — stambesnieji ir stambieji ukiai (nuo 20 ha. pradendant). Beto, šiais laikais taip svarbi ukie šaka — gyvulių auginimas — irgi smarkiai kyla smulkiuose ukiuose. Ypač gi pažymėtinas vidutiniųjų (nuo 5 iki 20 ha.) ukių gajumas ne tik kiekybėje, bet ir kokybėje.

Bet čia gali dar toki užmetimą padaryti: Tai kas, kad smulkiųjų ukių skaitlius, aplamai, kyla, ir stambieji ukiai mažinas skaitliu, vienok tai neprirodymas, kad „koncentracijos“ nėra, nes čia pri-skaityti ir tokie žemės ukiai, kurie su žemės dirbimu tikroje to žodžio prasmėje, nieko bendro neturi (vynuogių laikytojai, pagalios namų žemės ploto saviuinkai, taip pat samdininkai ir kt.). — Į šį užmetimą tegul atsako vėl sekančios skaitlinės (žiur. pusl. 43 lentelė b).¹⁾

Šios skaitlinės daugiau negu pamokinančios. Jos parodo visos Vokietijos tikrojo ir nuosavojo žemės ukie evoliuciją nuo 1895 iki 1907 m. Pirmoj ir antroj lentelėj į akis metasi ypač vienas dalykas:

Ukių didumas hektaruose	Ukių skaičiaus mažėjimas (—), padaugėjimas (+)				Dirbamos žemės (hektaruose) padaugėjimas (+) — sumažėjimas (—)				Iš dirbamos žemės 100 hektarų kiekvienai ukių rušei priklausė		
	1882 iki 1895		1895 iki 1907		1882 iki 1895		1895 iki 1907		1882	1895	1907
	Aplamai (hektaruose)	Nuošimčiuose (%)	Aplamai hektaruose	Nuošimčiuose (%)	Aplamai (hektaruose)	Nuošimčiuose (%)	Aplamai (hektaruose)	Nuošimčiuose (%)			
Maziau kai 2	- 25 768	- 9,8	+ 5067	+ 2,1	- 18 394	- 9,4	- 10 343	- 5,8	4,5	4,1	3,9
2 iki 5	- 21	- 0,01	- 2977	- 1,8	+ 4084	+ 0,7	- 5623	- 1,0	12,8	12,7	12,9
5 iki 20	+ 9 013	+ 4,3	+ 7641	+ 3,5	+ 77 879	+ 3,8	+ 61 091	+ 2,8	48,1	49,5	52,2
20 iki 100	- 987	- 2,2	- 3519	- 8,0	- 41 535	- 3,0	+ 29 253	- 9,6	32,3	33,1	28,8
virš 100	+ 27	+ 4,6	- 86	- 13,8	+ 14 131	+ 14,5	- 18 212	- 16,3	2,3	2,6	2,2

¹⁾ Statist. Jahrbuch, p.p. 36—39.

tai nepaprastas plėtojimos vidut. smulkiųjų žemės ukių nuo 5 iki 20 ha, t. y. kaip tik tokių, kurie sutinka su principu: „Žemę valdo tik tas, kuris ją dirba“. Patiems smulkiesiems žemės ukiams ir patiems stambiesiems toli gražu jau ne taip klojasi. Šiuo žvilgsniu labai pamokinančių žinių randame, prisiziūrėdami Bavarijos žemės ukio plėtojimuis (žiur. lentelę pusl. 44¹).

Čia vėl perdėm matome, kad vidutinis ir vidutiniai smulkusis ukis ne tik laikosi, bet ir kitas ukio formas „ožio ragan veja“. Kuomet 1882 m. šis ukis užėmė viso labo 60,9% visos dirbamos žemės, tai 1907 m. jau turi užėmęs 65,1%. Vidutiniai stambusis ir patsai stambusis (nuo 20 ha.) 1882 m. turėjo 34,6%, o 1907 m. tik 31,0%. Čia matyti dar vienas apsisprendimas: patsai stambusis žemės ukis iki 1895 m. smarkiai kilo ne tik skaitliumi, bet ir užimamos žemės daugumu, tuo tarpu nuo 1895 m. taip pat smarkiai nyksta. Iš šito matyti, kaip daug klydo ir klįsta visi tie, kurie prirodinėja, buk žemės dirbimo mašinos žemės ukyje padarys tokią pat „revoliuciją“, kaip paprastos mašinos industrijoje. Kuomet pastaraisiais dviem dešimtmečiais kaip tik daugiausia įvairių ukio mašinų stambieji žemvaldžiai ėmė vartoti, tai mes matom nepaprastą tų ukių puolimą žemyn arba „nusigyvenimą“.

Apie patį „nusigyvenimą“ vėl randame indomių žinių iš tos pačios Bavarijos gyvenimo²).

Ukių didumas (hektaruose)	Iš 1000 ukių - nusigyvenimo	
	Iš viso 1894 iki 1904	Vieniems metams išpuolė
Mažiau 2	1,39	0,14
2 iki 5	9,96	1,00
5 iki 10	18,38	1,84
10 iki 50	31,60	3,16
50 iki 100	94,85	9,40
virš 100	32,20	3,22

Čia mes vėl matome tartum užrėžta, kad vidutinis ir smulkusis ukis yra pastoviausias ir įvairioms „nusigyvenimo“ aplinkybėms pasiduoda mažiausia. Dažniausia gi, kaip matome, „nusigyvena“ vidutiniai stambieji ukininkai, mažiau ar daugiau artimi Lietuvos „storkakliams“.

Nenorėdamas ilgiau skaitytojų varginti daugeliui nuobodžiomis skaitlinėmis, tik pažymėsiu, kad kaip Bavarijos, taip ir kitų kraštų statistikos rodo, kad ypač pastaraisiais laikais ne tik pastoviausias, ber ir produktyviausia žemę išnaudoja — tai vidutiniai ir vidutiniai

¹) Arthur Schultz. Agrartheoretische und agrarpolitische Wandlungen in der deutschen Sozialdemokratie. („Soz. Monatshefte“. 3. Heft, 1913.).

²) Arthur Schultz. Güterzertrümmerung. („Soz. Mon.“ 5. Heft, 1913.)

smulkieji ukininkai, tuo tarpu kaip stambesnieji ir stambieji žemvalžiai dažniausia arba „nusigyvena“ arba gana neproduktyviškai savo žemę išnaudoja. Žinoma, tuomi dar neprirodyta ir nepasakyta, kad tik tokia ukio forma yra tobuliausia arba kad kitoks (pav. stambusis) ukis yra pasmerktas prapuolimui. Šiam klausime aš beveik pilnai sutinku su David'u¹⁾, kuris sako, jog mes negalime griežtai pasmerkti nei vienos ukio formos, nes ukininkavimo pasisekimas priguli ne tiek nuo ukio formos, kiek nuo įvairių pašalinių aplinkybių; ir žiurint į tai, kaip kada susideda gamtiniai, visuomeniniai, istoriniai ir kt. santykiai — viena laiką gali geriau tikti viena ukio forma, kitą — kita. Bet man čia rūpėjo bent iš dalies atremti niekuo neparemtus ir net neremiamus mūsų marksininkų autoretingus tvirtinimus (tuščiomis frazėmis), buk smulkieji ir vidutinieji ukininkai yra tik „pereinamoji klasa“, kuri butinai turi proletarais virsti²⁾.

Iš kitos pusės man rūpėjo bent mažumą nušviesti patsai dalykų stovis, kad sau pasiaiškintume žemės klausimo problemą ir galėtume užimti kiek galint teisingesnę bei aiškesnę poziciją.

Apie tai pakalbėsime tolimesniuose „Varpo“ numeriuose.

Ramulis.

Balsas iš šalies.

Pastarųjų laikų persimainiusios Lietuvos politikos ir kultūros plėtojimos sąlygos Rusijoje prikelia vėl „Varpą“. Kuomet 1905 m., t. y. aštuoni metai atgal buvo liautasi „Varpą“ leidus, išrodė, jog lietuvių tautai, po ilgų kovų drauge su kitomis Rusijos valstybės tautomis, ima aušti šviesesnės dienos aušrelė, kuri leis laisviau veikti, panaikins sunkaus prispaudimo retėžius ir išvaikys visas Lietuvą pirm gniaužusias nakties šmėklas ir baidykles.

Buvo tuomet intempto veikimo, bet drauge ir didelių nemirštamų geresnės ateities vilčių valanda. Visa, ko buvo mūsų pranokėjų kartu karštai pageidaujama, trokštama, prie ko linko ir glaudėsi geriausių Lietuvos sunų puikiausios svajonės, prakilniausieji mąstymo, veikimo ir valios žiedai — visa tai išrodė tuomet artima, beveik ranka pasiekiamą: ne vien agitatorių veikimas, bet pribrendęs savo visuomenės ir tautos reikalų aprūpinimo reikalingumas ir susipratimas kėlė visą Lietuvį tautą iš apmirimo. Lietuvį liaudis kėlėsi iš ilgų amžių miego ir ėmė mėginti savo kuno narius ir savo valią, ar jie yra gnetinai prisiruošę veikimui ir vaisingiems darbams.

¹⁾ Ed. David. Sozialismus und Landwirtschaft. 1. Band. Berlin, 1908. (yra vertimas ir rusų kalba).

²⁾ Jau buvau šį rašinį parašęs, kaip naujasis „Die Neue Zeit“ numeris (balandžio 4 d. 1913 m.) atnešė K. Hofer'o straipsnį: „Die sozialistische Lösung der Landarbeiterfrage“, kur net toksai užkietėjęs marksininkas vis delto štai ką ištaria: „Žemės ukyje šio apsiareiškimo (t. y. koncentracijos) statistika nerodo. Koncentracijos judėjime čia mes matome užsistovėjimą (Stillstand) ir beveik rodos, tartum smulkusis ukis čia nori viešpatauti“ (p. 16).

Didelis 1905 metų liaudies judėjimas dėjo stambų pamatą lietuvių visuomenės susipratimui, iš kurio tautai visuomet išdygsta vaisingi kultūros ir visuomenės veiksniai.

Laimėtas 1904 m. spaudos leidimas ir stambus 1905 m. apsireiškęs liaudies judėjimas intikino visus, kad specialo inteligentams skiriamam organo leidimu užsienyje lietuviams nebuvo reikalo rupintis. Revoliucijai ištikus, spaudzintas žodis ingyldavo tuomet kasdien didesnę laisvę ir inteligentams susinesti tarp savęs atskirai nuo liaudies nebeišrodė reikalinga. Ypač kuomet-kaip anu laikų pritarimas rodė — busią galima visur ir visuomet inteligentams veikti drauge su liaudimi.

Šiandien, aštuoniems metams pralinkus, padėjimas atsimainė. Revoliucijai nepasisėkus ir reakcijai sutvirtėjus, persikeitė ir visos viešpatijos vidurinė sąstata, o drauge su ja ir mūsų šalies plėtojimos veiksniai. Liaudies minios, kurios kelius metus atgal susimetusias dėjosi prie šalies tautinio ir visuomeninio plėtojimos, dabar vėl pasijuto varžomos išgalėjusių biurokratų replėmis, kurios ėmė stelbti kiekvieną liaudies drąsesnį reikalavimą ir kiekvieno laisvesnio plėtojimos pasirodymą. Šalis atsidurė visokių globų, tarsi voratinklių, apraizgyta. Tos globos iš anksto varžo visokius reformų reikalavimus, nepakenčia jokio pasipriešinimo. Koks viso to rezultatas, nesunku matyti. Ypač žinant, jog tie patys metodai turi visuomet tuos pačius vaisius gaminti. Šioji globa visos šalies reikalus pavedė valdžios paskirtai administracijai, kuri leidžia gubernatoriams, policiniams ir žemiečių viršininkams elgtis kaip tik jiems tinkama.

Tokiose sąlygose pirm veikli susipratusi liaudis, besiveržianti prie laisvo veikimo, pasijuto dabar per daug suvaržyta ir pagrižo todėl prie senovės skurdo ir apsnudimo. Nors negalima sakyti, kad susipratimas Lietuvos laudyje būtų užgesęs. Vienintelė proga, kuomet šios liaudies valia gauna apsireikšti — tai rinkimai į Dumą. Ir čia kaskart galima pastebėti, kaip ši liaudis tvirtai trokšta reformos ir pažangos. Nors valdžios reakcija įstengė ir čia pasekmingai veikti ir taip suvaržyti liaudies valią, kad ji vos tik apsireikšti gauna, nieko ypatingo nenuveikdama.

Liaudžiai esant taip iš visų pusių varžomai, visi konservatyvieji visuomenės gaivalai, ypač klerikalai, smarkiai Lietuvoje išgalėjo. Pažangieji radikalai dezorganizavos po reakcijos smugiais, nes liaudžiai nei drąsos, nei spėkos neužteko juos palaikyti, o išivyravę klerikalai ėmė visus savo šalies pažangos gaivalus stumte stumti iš visų kultūros bei apšvietos įstaigų ir iš spaudos; o drauge ėmė stengtis pastoti jiems kelią ir prie liaudies. Be to, maža sauja susipratusių radikalų neturi jokių ryšių, kurie juos stipriai tarpe savęs vienyty ir tuomi nustoja dar labiau spėkų ir veikimo pamatų. Tikrai demokratiškiems gaivalams šių dienų sąlygose yra ir sunku sudaryti bent-kokie legaliai ryšiai tokioje šalyje, kur žodžio laisvė kaskart didžiau varžoma, o policijos globa stiprėja.

Demokratinų gaivalų susivienijimo reikalingumas Lietuvos visuomenėje darosi kaskart tuo reikalingesnis, kuo didžiau organizuojasi visi konservatoriai, darydami tuo didžiausią savo šalies valstiečiams

nuoskauda, — tiems visiems valstiečiams, kuriems yra šiandien užkirsti visi keliai išreikšti savo reikalavimus ir dėl jų kovoti.

Tose sąlygose pribrendo mintis sudaryti savo laisvą organą užsienyje, kur galėtų būti demokratų mintis išreikšta, kur demokratai tarp savęs galėtų susiprasti ir susitarti, koku budu veikti, idant įvykinus laisvės bei tautinės ir visuomeninės pažangos obalsius. Dagi Lietuvos kultūros srityje yra jau šiandien reikalingas laisvas spaudos organas, nes akyvaizdoj šių dienų suvaržymo ir visų Lietuvai neprieilankių srovių, demokratiškų gaivalų susipratimas ir jų susitarimas yra būtinas tautos reikalavimams ginti ir Lietuvos kulturai plėtoti.

„Varpo“ vardas nėra čia parinktas apgraibomis. Tan vardan dedamas svarbus turinys ir rišami juo šių dienų veikimo obalsiai su puikiomis, grynomis ir nemirštamomis Kudirkos tradicijomis

Tas vardas tai paliepimas gerbti kai-kurias tradicijas, kai-kurias pamatines idėjas ir darbus. Tai intikėjimas į liaudies plėtojimos veiksnius, tai karštas tėvynės nurylėjimas, tai nepasiliaujas Lietuvos kultūros tvėrimas, tai kova už laisvąją mintį, tai demokratinės visuomenės plėtojimos pagrindas, tai gerbimas didžiau pavergtų luomų ir darbo žmonių reikalavimų, tai tų luomų ir žmonių paliuosavimas nuo visokių „globų“, vistiek ar tai ponų valdžios, ar kunigų globos. Tai vis tų tradicijų pagrindai, kuriuos paliko Kudirka ir inkunijo senas „Varpas“.

Tečiau vien tik seno „Varpo“ pagrindais šių dienų veikėjai pasitenkinti negali.

„Varpo“ tylėjimo laikais daug kas naujo atsitiko Lietuvoje. Nors tie atsitikimai neįstengė, kaip reikiant, išsiplėtoti ir pagaminti sučiumpamų jau vaisių, vis dėlto jie sudarė tarytum naują liaudies kultūros laipsnį, ant kurio pasistoję šių dienų veikėjai turi toliau žengti. Tuo laipsniu buvo 1905 m. liaudies judėjimas, o už vis-didžiasis Vilniaus seimas, buvęs tų pačių metų lapkričio mėn-į. To seimo nutarimai — tai gyvas *Liaudies Valios* dokumentas. Išreikšti tame dokumente liaudies reikalavimai turi sudaryti tautos veikimo programą. Tie nutarimai — tai ne vien veikimo dėsnių apreiškimas, bet tai pribrendusių realių tautos reikalavimų sintezė. Liaudies 1905 m. judėjimas ir to judėjimo sintezė išreiksta seimo nutarimuose tuo svarbus, kad juose pirmą sykį apsiireiškė Lietuvos liaudis, tardama savo atstovų lupomis ir patvirtindama tuos reikalavimus sava valia; tuos reikalavimus, kuriuos skelbė pirm jų pažangioji inteligentija, arba bent prie jų žengė. Iš to atžvilgio Vilniaus seimas tapo atečiai ta akmenine uola, ant kurios turės būti statomi visi vėlyvesni Lietuvių tautos reikalavimai ir tautos programos. Vilniaus seimo nutarimas ir anų laikų Valstiečių Sąjungos dėsniai turi būtinau tapti Lietuvos demokratams inteligentams svarbiausiais veikimo pagrindais. Tiesa, tų dėsnių išpildymo metodas būtinau turi būti šiandien kitoks, nekaip anais laikais buvo manyta ir tikėtasi, nes ir visos šalies politikos sąlygos irgi atsivainė, bet pats turinys turi likti tas-pats.

Negalima akiai tikėti raidėms ir besimainant veikimo sąlygomis, reikia mainyti ir paties veikimo metodas, bet negalima irgi — kaip

koks klounas — šokinėti nuo vienos idėjos prie kitos, nuo vienos politikos srovės prie antros.

Tautos ir visuomenės reikalavimai susidaro pamažu, laipsniais keliai augstyn, ir keli metai negali jų iš pamatų perkeisti; tokie visuomenės reikalavimai eina iš kartos į kartą, turi savo plėtojimos logiką ir paskirtą savo troškimams kelią prie tikslo. Reakcijai siaučiant, tie troškimai ir žengimas prie tikslo negali taip aiškiai apsirinkšti ir jei trumpai valandai liaujasi jie taip aiškiai save rodę — tai dar ne parodymas, kad jie liovėsi gyvavę ir veikę. Sekant gi visus visuomenės smulkesnius darbus ir kasdienio plėtojimos tvarką ir kasdienes kovas dėl buvio — pasergėsime tą-patį troškimų ir siekimų turinį, kurs balsiai skelbiamuose kovos obalsiuose skambėjo didelio judėjimo dieneose.

Kaip jau sakyta, tik veikimo metodas turi būti mainomas, bet ne veikimo turinys. Valstiečių Sąjungos svarbiausieji dėsniai yra ir liks visuomet geriausių liaudininkų reikalavimų išreiškimu.

Iš kairiosios pusės demokratai priešų neprivalo turėti. Su socialistų proletarų kuopa vienija juos šiandien ne vien artimiausių reformų minimumo programa, bet ir tie patys humanizmo dėsniai, kuriuos jau esu minėjęs, butent: liaudies dėsnių (reikalavimų) svarbumas, minties laisvė ir sąžinės laisvė, visuomenės demokratizacija išsikunijusi liaudies paliuosavime nuo įvairiausių globų — luominės ir klasinės. Tiesa tarp socialistų ir demokratų gali būti skirtumas ir nesutikimas dėl kelių, kuriais visuomenės plėtojimos turi žengti, tačiau šiandien kovos uždaviniams susigiminiavus, priešų iš kairiosios pusės demokratai nei tikėtis, nei rasti negali*). Su socialistais demokratai kovoti negali, gali vien veikimu pasidalinti.

Iš dešinėsios pusės demokratai butinai kovoti turi ir su klerikalų demagogija ir su didžiaja žemės nuosavybe, kol tie gins savo visuomenės prerogativas ir kliudys liaudies savarankiškumui ir pažangos reformoms, liaudies reikalaujamoms.

Valdžios reakcija valstybėje visuomet priešinasi pažangai ir liaudies plėtojimuis. Liaudis turi todėl butinai tai kovai ruošti, visuomeniniai stengtis susiprasti ir organizuotis. Inteligentų gi rolė — padėti liaudžiai; todėl ir reikalinga radikalų inteligentijai tarp savęs tartis ir nuolat turėti laisvą susinešimą. Iš tų inteligentų reikalaujamas yra nuolatinis ir veiklus visų pažangos ir kultūros veiksmų rėmimas ir naikinimas visų kliūčių, vistiek, ar jos blogų norų, ar paties gyvenimo bėgio butų statomos.

Atmetant nacionalizmo obalsius bei kelius, ir kovojant su jais savųjų tarpe, reikia su tokiu-pat nacionalizmu ir tarpe kitų tautų kovoti ir priimti lygių teisių dėsnius visų vienoje šalyje gyvenančių tautų plėtojimose. Reikia nesistengti naikinti kitataučius ir nešalintis jų, bet mėginti bendrai su jais darbuotis kultūros kėlime ir piliečių

*) Žiūr. „kairiosios pusės“ spandos balsus, kurie iškilo pirmajam „V-po“ nuriui pasirodžius. Tie „balsai“, gailla, gerb. autoriaus optimizmo nenori patvirtinti. Red.

priedermių pildyme. Tuo atžvilgiu labai svarbus yra mūsų šalyje tos tiesų lygybės ir bendro tautų sugyvenimo klausimo suorganizavimas.

Pageidaujamas todėl — mano nuomone — laikraštyje tokių klausimų gvildinimas, kaip pavyzdin exteriorialė tautų autonomija, mažumos teisių aprūpinimas teritorialėje autonomijoje arba dar kitokie tautų modus vivendi organizavimo keliai ir būdai.

Sit kokią minčių saujalę paėmė mane noras ištarti, karštai prisikėlusį „Varpa“ besveikinant. Kaip lenkas, tos pačios numylėtos tėvynės — Lietuvos, kur Jūs gyvenate, sunus, spaudžiu narsių brolių — lietuvių ranką, karštai linkėdamas geriausios kloties Jūsų pradėtame darbe, iš kurio turi išdygti Laisvei ir Brolybei didžiausia nauda.

Opozicijos dvasia Lietuvoje.

Paviršutiniai dalykus sprendžiant, daug kas gali manyti apie mūsų valstiečius, kad juose, ačiu daromoms reformoms, nupuolusi opozicijos dvasia prieš valdžią ir dargi darosi jie jos šalininkais.

Ištikrųjų gi žmonėse žymiai kila opozicijos dvasia ne tik prieš valdžią, bet ir apskritai prieš visą šios dienos tvarką ir tos tvarkos remėjus arginėjus. O toji opozicijos dvasia tai tikrai, galima pasakyti, yra koks tai slapukas. Užgirsi ją surukusiose trobose, kur tik »savieji« susirinkę, tokie-pat lygūs tarp savęs valstiečiai, kur visi pažįstami, žinomi. Ten, kalbai užėjus, užgirdi, kaip visų »galybę turinčiųjų« kauleliai plaunami, kritikuojamas arba pajuokiamas kiekvienas jų darbas: ir valdininko, ir klebono, ir mokytojo, bet ir laikraštlininko.

Slepiasi jie su savo kalbomis gal ne tiek iš baimės, kad už tas jų kalbas »ne kliutų nuo ko nors, bet užtai, kad bijo ir žino, kad jie prieš »mokytą« neatsispirs, jeigu tas »mokytas« bus kitokių negu jie nuomonių.

Nepasitiki niekuo! Nori valdžia mokyklą įsteigti. Duoda medžių, pinigų, užtikrina mokytojus užlaikymą. Rodos, tik ištiesk ranką ir paimk. Bet girdi tik vieną šaukimą: »nereikia, nenorim«. — Ir jokie įtikrinimai, prižadados negelbsti: valstiečiai užia, šaukia, karščiuojasi, veidai jų įkaista ir . . . lieka nenuveikti.

Stengiasi išaiškinti, kodėl gi žmonės mokyklų nenori: bijo, kad piemenų neužteks, tai kad kuomet visi bus »mokyti«, žemės nebus kam dirbti ir tt. ir tt.

Tas viskas išdalies tiesa, bet labai svarbi nepasitikėjimo priežastis, tai girdi: »valdžia šendieną taip sako, o rytoj žiurėk ir prigaus«.

Ir taip kiekvienam valdžios darbe, sumanyme. Dažnai manoma, kad tosios opozicijos dvasios žmonės persigeria iš įvairio plauko užsienio opozicijos laikraščių. Bet ar tai neperdrąsus manymas?!

Prieš porą metų teko man ilgokai gyventi Rusijoje tokiaame užkampyje, kur žmonės gal tik žino, kad yra »gazietos«. Paštoj matydavau mažutėlį laikraščių ir šiaip korespondencijų pundelį. Sodžius

nuo sodžiaus, sodyba nuo sodybos nebe »jaučio baubimo«, bet gal kokios »armotos šovimo«. »Kultura« ten tarpkitko apsireiškia tuomi, kad keliolikos verstu apielinkėje per pusantrų metų koks dešimtis žmogūdysčių, kad degančio žmogaus turtą išgrobia lygi paskutiniam siuleliui, o į atvykusį iš kur tai automobilį akmenimis svaido. — Bet paklausk ten apie valdžią, apie jos darbus: Stolypiną užmušus — džiaugiasi, kad vienu »krovopivcu« mažiau busią, prieš caro portretą »blevizgoja«, »dolgogrivyj« (popas) pajuokiamas, perniek statomas.

O štai paveikslėlis ir iš Lietuvos. — Susirinko keliolika vyrų malune. Šnekasi, kalbasi. Ir tas jiems negera, ir tas bloga: ir kunigai, ir valdžia, ir dar kas. Laikraščius tie skeptikai skaito, knygas? Ne! kai-kurie jų dargi skaityti nemoka. Ne laikraščiuose tatai jieškokite opozicijos dvasios!

Plačiosios minios opozicijos dvasios užgimimo reikia beabėjo jieškoti penktuose metuose. Kruvinas krikštas veltui nepraejo, pasėta sėkla nežuvo. Kiek penktieji metai davė naudos — tiek, bet žmonių akis į daug ką atidarė, o svarbiausia, kad išjudino jų protą iš amžių snaudulio, pasivumo, privertė jį judėti, krutėti, veikti — jeigu ne visai ir ne visur, tai bent žymiai ir daugelyj vietų.

Tečiau kaip nereikia laikraščiuose jieškoti opozicijos dvasios priežasties ir ypač šaltinio, taip-pat nereikia visko ir ant penktųjų metų griauti. Penktaisiais metais opozicija plačiojo minioje tik *užgimė*, bet dabar ją augina, kursto ir palaiko jau tie, kuriems kaip tik rupi, kad tos opozicijos nebutų, butent: pati valdžia ir apskritai įvairūs žmonių globėjai. Daro jie tai beabėjo patįs to nematydami.

Štai valdžia. Dabar tai jai jau tikrai parupėję valstiečiai. Ji jiems ir banką įsteigė, ir į vienasėdžius skirsto, ir mokyklas steigianti, ir »naujos žemės« Sibirė jieškosianti, ir padenanti ten kraustyti ir tt. ir tt. Motina ir tiek. Ir žmonės, klausydami visų tų jos prižadų, tartum paabejojo, tartum atlyžo, žvairai akimi pažiūrėjo į valdžią, viena ausimi jos žodžių pasiklausė. Jau vieni Sibiran paskubėjo, kiti su banko pagalba čia-pat žemės griebėsi, mokyklų idėjai gana prijautė (arba bent išspradžios nebuvo girdėti tiek daug »nereikia, nenorim«), į vienasėdžius nerangiai pradėjo skirstytįs. Rodos viskas kuogeriausia turėjo eiti, valdininkai ir valdžios šalininkai jau rankas pradėjo trinti, kairieji nusiminė (kulminacijinis punktas 1908 m.). Bet štai žmonės pažino tikrąjį banko »veidą«, bankas gi atkakliai varo savo darbą: dvarponiams (ypač Rusijoje) moka augščiausias kainas, kelia žemės kainą ir skandina, ardo patekusius jo operacijon valstiečius (ir vietomis pačius dvarponius). Toli gražu ne visiems vietos valstiečiams pasiseka su juo laimingai sugyventi. Štai Kauno skyrius lapkričio mėn. š. m. parduoda net 8 ukius už ne atlyginimą laiku paskolos.

Taip yra pas mus Lietuvoje, bet ne geriau ir Rusijoje. Ten valstiečiai į »savo« banką vietomįs žiuri tik kaip į įstaigą, su kurios pagalba bent metams galima nuo chroniško bado atsigauti, »pasilsėti«, todėl kartais stengiasi su juo sulygti, žinodami, kad bankas juos už metų vistiek išmes, išvys. («Dien« 214 š. m.)

Bet bankas Lietuvoje dar vieną »garbingą« rolę lošia. — Jau nekalbant apie kitas žemes, ką jis daro su dvarponių žemėmis. Apie tai nėra ką ir kalbėti, visiems tai žinoma.

[kautusiomis nuo pykesio akimis žmonės žiuri, kaip čia-pat iš pašonės raunama jiems žemė. Ir nežiurint banko politikos, jie atkiša mašnas: »Eikit, imkit pinigų, tik atiduokit mums žemę, tinkame ant kokių tik norit išlygų«. Bet biurokratija, apakusi savo rusinimo idėja, tik vieną težino: gabenti į tokiu budu užgriebtas žemes rusus. »Kad bent šeiminkauti tie ilgabarzdžiai mokėtų« — sako į tai žmonės ir nustoję paskutinės vilties kraustosi Amerikon (dažniausia *grįžta*) arba rungiasi savo »šniuruose« ar sklypeluose. Tik kai-kuriems lietuviams tenka atliekamoji žemė, — blogiausia, žinoma, kokios nors atmatos, pakraščiai, pabalčiai, kuriuose rusai vistiek nuskęstų.

Sibiran iš Rusijos žmonės po revoliucijos burių buriais buvo pradėję kraustyti, visais kaimais, buvo bepradedą šiek tiek kraustyti ir iš Lietuvos. Bet ir ten nudegino nagus, jau nekalbant apie tuos, kurie taigose ar tundrose žuvo, tikroje to žodžio prasmėje. Galinga persikelimo banga kai-kuriais metais mažėjo, kai-kuriais gi metais atplaukė atgal didesnė, negu išplaukė. (Izviestija glaunago upravenija zemledelija į zemleustrojstva: iškeliavo Sibiran 1907 m. 572,579, 1908 m. 758,812 ir 1909 707,463 žmonės. 1910 jau tik 352,950, o 1911 226,062).

Geriausia gal būtų su skirstymos vienasėdžiais, bet ir čia valdžios »malonės« karčios: duoda valdžia pagelbos, bet dažnai žmonės patįs tos pagelbos turi išsivadėti. Davė miško už 10 mylių, bet tas miškas *vietoje* nevertas tiek, kiek valdžiai reikės paskui atlyginti. (Žiur. »L. U.« 22: Valdžios »pašalpos«).

Ir taip amžini valdžios su žmonėmis nesusipratimai: tai viename, tai kitame reikale. Paliativai ir »akių dumimas« kitiems ir net sau nieko negelbėjo.

Visos tos žadėtos reformos, rupesčiai, malonės liko tik »kaip sapne radinys«: žmonių skurdas koks buvo toks ir liko. Jeigu žmonių gyvenimas kur-nors kiek ir pagerėjo, tai pagerėjo tik ačiu jiems patiems, ju pačių rupesčiui ar Amerikai, bet ne ačiu valdžiai. Valdžia jiems tik jungas. Mato tai žmonės, mato arba bent pradeda matyti tą savo jungą ir skurdą-vargą, pradeda suprasti, kad tik savyj reikia jieskoti pagelbos; ir čia reikia jieskoti svarbiausios opozicijos augimo (tuotarpu dvasioje) priežasties.

Tai taip yra su opozicija prieš valdžią.

Opozicija prieš dvarponius pas mus senai jau išaugo, ji jau visiems žinoma. Tik tamsiausiuose Lietuvos užkampiuose, kaip, padėkime, Vilniaus gub., žmonės dar duodasi dvarininkams beveik be jokio pasipriešinimo už nosies vedžiotis. Bet ir čia dvarininkai jau pradeda šiek tiek įsitikėjimo žmonėse nustoti. Indomu, kad atgimstančioji žmonių sąmonė pirmučiausia kreipiasi prieš dvarponius. Ir suprantama kodėl: žmonių sąmonė pirmučiausia arba bent lengviausia gali atgyti delei to, kas jiems labiausia skauda, butent delei ekonominių santikių, delei nuolatinių žmonių ir dvarponių reikalų susidurimų.

Dalyko plėtojimos nuoseklumas reikalauja, kad atbundančios sąmonės opozicija būtų ne tik prieš tuos, kurie yra pačios tos opozicijos priežastimi, butent prieš valdžią, bet ir prieš tuos, kurie bent moraliai solidarizuoją su ja, moraliai palaiko ją, ty. kunigiją. Eina žmonės bažnyčion, meldžiasi lupomis, snauzdždami »klauso« pamokslo, išėję gi sako: »Tai kad barėsi, tai barėsi kunigėlis«. »Tam jis ir kunigas, kad bartis«, atsako kitas, o abudu savo galvoja. Daugumai gal ir galvoj nepastovi, kad būtų ar daryti taip, kaip kunigas sako.

Sakysite, Suvalku gub. Dumos rinkimai, »Žagrė«, »Žiburys«, »Saulė« »Blaivybės«, visokių »gyvųjų« rožančių minios ir tt. Bet kiek energijos kunigai padėjo, kiek jaunesnieji su dviračiais lakstė (kaip, padėkime, garsusis per rinkimus kun. Aleksa), kad rinkimus išlošti. Pajudinti turėjo tamsiausią, sykiu ir pasyviškiausią minią. Ir daugelis žmonių ėjo su kunigais ne todėl, kad kunigams įtikėjo, bet tiesiog iš prigimtojo lietuvių nerangumo: »Ką čia, girdi, kad jau kunigėlis taip nori, tai tegul«. Beto juk *labai daug* kas ir tiesiog Basanavičiaus vardu prigautas liko. Tai faktas, kurio šendieną jau niekas nebeužginčys. Daug prie jų išlošimo prisidėjo ir paprastas pirmievių nerangumas: »Tai jau kaip nors, girdi, bus«, sakė ir laukė, kol eglėje kriaušės išaugs, o tuotarpu kunigai savo darė ir padarė.

Delei išloštų Suv. g. rinkimų dar turime pasakyti, kad kunigams ar tik negeriau buvę juos pralošti. Laukaitis šave jau parodė, ir žmonės jį pamatė. Pamatė ir pasipiktino dargi »Šaltinio« skaitytojai, kaip tai teko girdėti. Laukaičiui tik ačiu reikėtų pasakyti už jo garsiuosius žodžius iš Dumos tribunos. Reikia tikėtis, kad jis dar nekartą »pasidarbūs« žmonių susipratimo naudai.

Delei »Žagrės« ir »Blaivybės« geriau tylėkime. »Žagrėje« per kiekvieną visuotiną susirinkimą matosi vis didesnė opozicija prieš kunigus. Siemet jau beveik »iš malonės« kunigai valdybon pukliuvo tik labai nežymiu balsų dangumu, o ir šventojoj Blaivybėj irgi opozicija auga. Gal but, kunigai pasistengs »pataisyti« tas draugijas, bet tai bus kitas dalykas, o tuotarpu konstatuojame tik faktą.

Tečiau čia bukime atsargūs — ne užsivilkime. Opozicija randasi tik nors šiek tiek galvojančioj masėj, bet atsitikimas su »Gabija« parodo, kokia kariuomene jie dar tebevaldo ir turbūt ilgai valdys. »Gyvųjų rožaučių« miniose, kurios be jokios minties mechaniškai šnabžda »sveikamarijas«, gyvoji mintis dar negreit užgims. Čia per įžymesniuosius visuomenės gyvenimo momentus didžiausis pavojus, nes čia jokie logikos argumentai veikti negali!

Nepatenkina kunigija savo nauju veiklumu plačiosios nors šiek tiek galvojančios minios, nes ir kunigija žmonių skurdo-vargo nesumažino, o irgi tik žiuri į žmonių delnus ir iš ten ištrauktais rubliais »veikia«.

Bet nepasitiki *plačioji minia* ir veikiančiąja inteligencija. Pradėkime nuo paveikslėlio:

Rengėsi visa lietuvio šeimyna Amerikon, bet vis dar svyruoja, abejoja: važiuoti, nevažiuoti, klausosi, kas bus. Pagalios šeimynos galva prieina prie vieno veikliųjų inteligentų ir klausia: »Tai kaip gi,

gerbiamasai, važiuoti mums ar ne? O ką jeigu mes išvažiuosime, o tuo laiku Duma (tuokartu pirmoji ar gal antroji) ims žemę ir išdalys!«
 Įsitikinus, kad žemės nedalys (niekas lietuvių nesitikėjo gauti žemės dovanai, be mokesčio) išvažiavo, bet išvažiuojant kaip gi nepatenkintu balsu tarė: »žadėjote, žadėjote, o kas iš to!«

Žmonėse žuvo įsitikėjimas į inteligenciją ne vien dėlei prižadų neišpildymo, bet ir dėlei įvairių penktųjų metų inteligencijos (tariant »cicilikų«) kai-kurių netakingumų.

Ir turėtų liusti inteligentas-demokratas, matydamas žmonėse nepasitikėjimą į save, bet juk turi drauge ir džiaugtis, matant kilančią žmonėse opoziją prieš visą šių dienų netikusią tvarką. Juk toks žmonių dvasios stovis yra aiškus prirodymas žmonių emancipacijos. Juk tam tikros demokratijos srovės dargi idealas, kad žmonės tikėtų tik sau.

Taip tatai prisieina konstatuoti opozicijos dvasios augimas žmonėse, opozicijos beveik absoliučiai prieš viską. Įvairių glėbėjų prižados nieko negelbėjo, žmonių skurdo nesumažino, žmonėms pagalbos nedavė, todėl tos pagalbos pradeda įieškoti savyje. *Nežinomasai.*

Rinkimus atsiminus.

Įnaukart trumpais ruožais buvau nupiešęs bendrus rinkimų demokratų kompanijoj išskeltus obalsius bei taktiką. Šį kartą bandysiu nupiešti, kaipėjo rinkimai kiekvienoje Lietuvos gubernijoje atskirai.

Kaip jau esu pasakęs, 1910 metais išskirtasai demokratų bei jiems prijauniančiųjų visai Lietuvai rinkimų komitetas, sulig duotųjų jam direktivų, be cenų parupinimo, ėmėsi organizuoti kiekvienai Lietuvos gubernijai atskirus komitetus, kurie, veikdami kiekvienas savarankiai, turėjo vienyti ir vienijo savo veikimą minėtajame bendrame visai Lietuvai komitete.

Vilniaus gubernija

Sulig birželio 3 d. 1907 m. įstatymų, Vilniaus gubernijos rinkikų skaičius, siekias 76 asmenų, šitai buvo paskirstytas: 38 rinkikai — buvo dvarininkų, 18 — miestelėnų, 19 — valstiečių ir 1 darbininkas. Taigi dvarininkams laimėjimas užtikrintas. Jie turi lygiai pusę balsų ir, kaip parodė jau praktika, įstengė dar įnešti demoralizaciją ir valstiečių tarpan, kad patraukus savesp bent vieną dar balsą, ir tokiu būdu galutinai persvėrus rinkimus geistinon sau pusėn. Rinkimais III Dumon toks dvarininkų laimėtasai valstietis rinkikas buvo Cijunėlis. Bet ir to dvarininkams pasirodė permaža. Jie, matyt, nelabai pasitikėjo valstiečiais, kurie juk galėjo Cijunėlio ir nepasiųst į guberniją. Todėl, kad galutinai užtikrinus sau laimėjimą, ir kad nepraleidus Dumon ne vieno dėl kiek pažangesnio žmogaus, nekaltant jau apie demokratų ar socialistus, dvarininkai pasirupino, kad dar labiau ir tikriau sustiprinus savo pozicijas. Bepigu, kad ir caro — to pirmojo tarp dvarininkų dvarininko — valdžia visuomet maloniai tinka tiems-pat dvarininkams patarnauti. Taigi, tie „persekiojamieji“ lenkai-dvarininkai, kurie taip dažnai („Kur, Litewski“) dedasi „dideliais rusų valdžios kankiniais“ ir kurie nuolat prikašioja visai lietuvių tautai, buk ji sėbraujanti su rusų valdžia, ir buk lietuvių tautos atgijimas — esąs rusų caro politikos išdaviny — su ta-pat caro valdžia sutarė: padalinti Vilniaus miesto rinkėjus į dvi kurij: krikščionių ir žydų, kad tuo budu prie savo tikrų (38) balsų ingijus dar 3 miestelėnų balsus. Turėdami 41 balsą prieš (15 žydų + 19 valstiečių + 1 darbininkų) 35, dvarininkai, žinoma, galėjo jaustis tikrais Vilniaus gubernijos rinkimų viešpačiais ir ramiai laukti rinkimų pasekmių. Čia reikia dar pridurti, jog Vilniaus vyriausieji dvasininkai — endekai, kuriems

turėjo būti užleista viena vieta Dumoje, visą laiką rėmė dvarininkus, patraukdami paskui save ultrakatalikiškąją Vilniaus minią ir darydama, jei tai kur buvo reikalinga, tinkamą tikiybę presiją ir smulkiają bajoriją bei valstiečius.

Taip dalykams stovint, ačiu birželio 3 d. įstatymui, ačiu padalinimui Vilniaus miesto gyventojų į dvi kuriji, ačiu nolėi šiandien įtekmingų kunigų agitacijai, o ypač labiausia ačiu Vilniaus miesto bei gubernijos darbo žmonių tamsumui bei politikiškai-ekonominiui nesusipratimui ir pagalios ačiu lietuvių valstiečių tautiniam apsnudimui, — bent koks laimėjimas Vilniaus gubernijoje buvo negalimas, todėl demokratai žiūrėjo į Vilniaus gubernijos rinkimus, kaip į išankstus pralaimėjus, ir Vilniaus gubernijai suorganizuotaisi rinkimų komitetas gal dėl tos priežasties mažiausia teparodė Vilniaus gubernijos rinkimuose veiklumo Silpno Vilniaus gub. rinkimų komiteto veiklumo priežastis be to tunojo dar ir materialių jėgų ir žmonių stokoje bei mažuose demokratų ryšiuose su Vilniaus gubernijos liaudimi. Vilniaus gubernijos demokratų komiteto visas veiklumas apsiereikė vien pačiame Vilniuje, nėkiek beveik nepalytėdamas sodžiaus, kur rinkimai ėjo po artimiausia priežiūra dvarininkų ir kunigų eidekų iš vienos pusės ir „Dievo valios“ iš kitos pusės. Tiesa, nemaža dar reikė valsčių ingaliotinių rinkimuose ir raštinkų bei žemvaldių „valia“, o lygiai ir pinigais bei degtinė. Pasakojai, buk dabartinis dvarininkams tinkamas ir jų tarpe ne tik sėdįs, bet net ir jų papročiams jau prijunkęs (drange su kitais „Rato“ didvyriais yra šaukęs darbietį Kerenskį duelin) valstiečių atstovas Cijunėlis nemaža trūso bei turto padėjęs ir net raštinko pačiai rankas bučiavęs, kad tik „ponas raštinkas“ nespriešintų ir net patarų vyrams vėl jį rinkti ingaliotiniu. Toliau, paviete tam-pat p. Cijunėliui apsiėję po penkrubę, by tik patekus į rinkikus. Budamas gi rinkiku p. Cijunėlis jau ne abejojo dvarininkų pagalbai: juk kitą tokį tinkamą įrankį savo norams bei užgaidoms pildyti, „valstietį-atstovą“ dvarininkams vargu bau pasisektų rasti — šis jau išbandytas ir tikras. Tiesa, ir tas pats Cijunėlis kai-kada nesmagumų dvarininkams pridaravo: taip dar trečioje Dumoje bebudamas, Cijunėlis dalyvavo carienės motynos stovylai šventinti iškilmeje [ta stovyla buvo statoma nolių tarnautojų toje vietoje, kur carienė motyna, bevažiuodama traukiniu (ties Švenčionėlėmis), buvo išlipusi miškan pasivaikščiota], kas nelabai patikė dvarininkams ir net iš dalies „kompromitavę“ jų „patriotiskai-revoliucijinius“ jausmus. Bet kas be kaltės. Juk neseniai nemaža tu-pat didelių Lietuvos lenku-„patriotų“ dalis dalyvavo ir net pinigų dėjo carienės Katrės stovylai Vilniuje. Todėl ir Cijunėliui tą prasakaltima dovanoję, dvarininkai mielai noru vėl nusivėję jį IV Dumon, kad savo esybe lenkų rate liudytų apie „vienybę tarp dvarininkų ir valstiečių — darbo žmonių“. Dar blogiau ėjo mažųjų žemvaldių rinkimai. Į priešrenkamuosius susirinkimus atvykdavo vos maža sanjalė ir todėl jų ingaliotiniai neką tegalėjo nusverti bendruose su didžiaisiais dvarininkais rinkimuose. Nors, jei mažųjų žemvaldių absenteizmas būtų mažesnis, jie daug kitaip būtų galėję pakreipti Vilniaus gub. rinkimus.

Žodžių, pavietų žemvaldių bei valsčių rinkimai ėjo lėtai, apsnudusiai ir beveik nepastebiamai: tartum koks šeimynos reikalas.

Visai kitaip ėjo rinkimai pačiame Vilniuje. Čia koncentravosi visų partijų jėgos, čia buvo judresnios ir pačių rinkėjų minios. Todėl čia ir turėjo įvykti smarkiausias visų partijų susidurimas, nors šansai laimėti ne visų buvo vienodi.

Padalinus Vilniaus rinkėjus į krikščionių ir žydų kurijas, krikščionių kurijoje galingiausi bei stipriausi buvo lenkai, o iš jų endekai, susidėję su kunigais, bei tie patys dvarininkai — didieji namų savininkai (pirmojoji kurijoje). Kunigijos, endekų bei dvarininkų reikalai taip ankštai tarp savęs susipynę, taip bendri, jog jų mums nėra reikalo vienus nuo kitų skirti. Jie visi, kaip tai aiškiai rodė ir rodo lenkų rato veikimas Dumoje, yra šalininkais dabartinio jiems naudingo visuomenės surėdymo. Jiems rupi ir toliau laikyti darbo minias (darbininkus bei valstiečius) ekonomėje įvergijoje, rupi viešpatauti ir traukti syvus iš tų darbo žmonių. Kad tuos grynai egoistiskus savo siekinius pridengus, jie visi yra dideli „lenkų patriotai“, kurių tai savo „patrotizmą“ labai nolėiai skiepija tamsioms darbo žmonių minioms, skelbdami neapykantą viso, kas ne lenkiška, taigi lietuvių, baltarusių, žydų ir kt., ir tuo atkreipdami darbo žmonių domą nuo tikrųjų jų reikalų ekonomėje dirvoje. Tokia tai šio momento Vilniaus lenkų visuomenėje viešpataujanti srovė.

Dvi kitos lenkų srovės: vadinamoji „postępowcy“ ir Lietuvos esdiečiai, nors ir pasirodė šiuose rinkimuose, bet maža ką tenusvėrė. „Postępowcy“, nors jų tarpe

buvo kiek ir radikaliųjų elementų, bet šiems esant neskaitlingiems, greitai laiku virto kairiaisiais endekais antiklerikalais. — ir, nors ir ėjo rinkimų kompanijoje visai savarankiai, vienok mažai kuo tesiskyrė nuo endekų-kunigų-dvarininkų partijos, jei neskaityti jų antiklerikalizmo. Jai išspradžios ir galima buvo apie juos kitaip manyti iš pasikalbėjimų su atskirais tos srovės žmonėmis bei iš labai neiškaus „Przeglądu Wilenskiego“. tai po išleidimo priešrenkamąjo „postępowcų“ atsišaukimo, abejonės buti negalėjo. Atsišaukime tame daug buvo kalbėta apie lenkišką, lenkų reikalus, o beveik nieko arba visai mažai apie demokratijos (darbo žmonių) reikalus. Dar silpniau buvo pabrėžta santykiai „postępowcų“ su kitų tautų demokratijomis. Pats atsišaukimas bei jo dvasia buvo tokie, jog ir endekų-kunigų kandidatas lengvai po juo pasirašyti būtų galėjęs. Tas „postępowcų“ atsišaukimas greitai atstumė nuo savęs kitų tautų demokratiškusius sluoksnius, kurie ikišiol akylai daboję ir sekė „postępowcų“ žingsnius, tikėdamies galėsia sąjungtomis spēkomis stoti kovon su išvyravusia Vilniuje endekiškai-dvarinikiška srove. „Postępowcų“ atsišaukimas parodė, jog su jais lietuvų demokratams ne pekeliui.

Pasiliko dar lenkų esdekai, susivieniję su esdeskiais, kurie irgi statė savo kandidatūrą ir buvo išleidę tam tikrą atsišaukimą. Tiek lenkai,

Lietuviai Vilniuje savo skaičiumi, žinoma, negali prilygti lenkams, ir patįs vieni, nors ir visi, be pažiuru skirtumo, būtų susitelkę kruvon, nieko laimėti nebūtų galėję. Bet ir lietuvių tarpe yra jau įvykęs sulig pažiuru pasidalinimas: į kuniginius-viltininkus, demokratų ir social-demokratų. Taigi kiekviena srovė veikė atskirai. Musų social-demokratai, kaip jau esu minėjęs, susivienijo su lenkais social-demokratais ir bendrai statė vieną kandidatūrą social-demokratiškiems balsams suskaityti. Kuniginiai-viltininkai, sušaukę savo priešrenkamąjį susirinkimą, kuriame pastatė savo aiškiai klerikalishkas kandidaturas, išleisdami atsišaukimus lietuvių ir lenkų kalba ir kviesdami vardan „tautybės“ tas jų klerikalishkas, o sulig „Vilties“ „nepartyviškas“, kandidaturas palaikyti.

Demokratai buvo irgi bandę susankti priešrenkamąjį surinkimą, bet policijai neleidus lietuviškai kalbėti, tas surinkimas visai neįvyko (Pažymėtina, kad viltininkams leista buvo lietuviškai tartis) Taip, negalėdami viešame susirinkime apurti rinkimų reikalų; lygiai negalėdami balsuoti už artimiausių jiems social-demokratų kandidatūrą, nes ši buvo pastasyta vien *siarvais partyvais* siekimais vadovaujantis ir be jokio su demokratais pasitarimo; dar labiau negalėdami bei nenorėdami tartis nei su viltininkais, tolimais savo pažiuromis ir išstumusiais irgi grynai partyvais klerikalas kandidaturas, nei su „lenkais-postępowciais“, virtusiais kairuoju endekų sparnu, — demokratai priversti buvo irgi vienui vieni stoti rinkimų kovon. Bendram susirinkimui neįvykus, demokratų, pasitarus artemesniai rinkėjų būrelyje, buvo nutarta visai susilaikyti nuo balsavimo arba bent mesti tuščias baltas korteles

Kodel demokratų taip buvo nutarta, užtektinai paaiškina jų rezoliucija, kuri šitaip skamba: „Turėdami omeny, kad delei padalinimo Vilniaus rinkėjų į žydų ir krikščionių kurijas negalima suvienyti demokratiškieji elementai, juo labiau, kad ir patsai birželio 3 d rinkimų įstatymas neprileidžia prie balsavimo didelės daugumos Vilniaus miesto gyventojų; toliau, turėdami omenyje, kad lietuvių statomas kandidatas negali apimti visų veikiančiųjų tarp lietuvių srovių ir kad tokiu būdu visai negalima pasiekti net ir tokio tikslo, kad suskaicius, kiek Vilniuje yra lietuvių, turinčių rinkimo teisę, kad tokiomis sąlygomis statyti lietuvis kandidatas ir tautinės lietuvių politikos žvilgsniu būtų net kenksminga, nes parodytų lietuvių skaičių daug mažesniu, negu kiek ištikrųjų musų yra, Vilniaus demokratiškos pakraipos lietuvių 2-os kurijos rinkėjų būrelis nutarė visai susilaikyti nuo balsavimo arba pastatytiems kandidatams mesti tuščias be pavardės baltas korteles“

Tokios tai jėgos stoji rinkimuosna IV Dumon. Kaip reikėjo tikėtis iš anksto, laimėjo kunigų-endekų-dvarininkų srovė, pasiuntusi Dumon Macejevičių, Bankovskį, Putkamerą, Svencickį ir Cijunėlį. Vilniuje irgi laimėjo tie patįs Macejevičius gavo 5397 balsus, kuomet Kryžanauskas (postępowcų) tik 541, Kairiukštis (lietuvis-klerikalas) — 50, ir esdietis — 28 balsus. Spėjama, kad susilaikusiųjų buvo į 200, nežiurint ironijos, matyt, kiek inpykusių soc.-demokratų, tarbut del taip maža grynų esdiečių skaičiaus — tik 28.

Kad Vilniuje ir Vilniaus gubernijoje demokratai beveik nieko nenuveikė be viršiau minėtų priešasčių, nemaža kaltės yra ir demokratų komiteto, kurs Vilniaus

gubernijoje yra mažiausia veikė ir todėl mažiausia nuveikė. Nors iš kitos* vėl pusės silpnas Vitniaus komiteto veiklumas pateisinamas dar tuo, kad daugiausia jėgų demokratui turėjo padėti Kauno ir Suvalkų gubernijose.

Nors iš išanksto reikėjo tikėtis pilno pralaimėjimo, bet tuo dar negalima paaiškinti komiteto neveiklumas. Jei ne laimėti, tai bent sąmoninti bei politikiniai - visuomeniniai susipratimą turėjo kelti: o vis tai padaryti galima buvo vien intempus veikimą iki paskutinės, sunaudojus visas jėgas ir priemones, kurios tik buvo prieinamos. Išteisitinas Vilniaus demokratų komitetas jei bent tuo, kad tikrai maža turėjo materialų bei šiaip jėgų, kad tą savo veikimą sustiprinus. Kad ateityj nepasikartotų tas - pat, tai prisieina ruoštiis jau išanksto prie rinkimų V Dumon. O tam reikalinga daugiau lėšų, reikalinga pinigų. Reikia tikėtis, kad visi demokratiškų pažiūrų lietuviai — ne tik Didžiosios Lietuvos, bet ir Amerikos ir kt. — jau išanksto pradės rinkti per „Varpo“ redakciją aukų busimiesiems Vilniaus gubernijos rinkimams.

Apie rusų ir žydų rinkimus nekalbėsiu. Rusai rinko visai atskirai; ir pas juos kovojo pažangieji su dešiniaisiais. Laimėjo dešinieji, nors ir nedideliu balsų daugumu. Tokie tai buvo 1912 m. rinkimai Vilniaus gubernijoje.

Suvalkų gubernija.

Ir laikraščiuose ir šiaip atskirose lapelinuose daugiausia buvo rašyta del Suvalkų gubernijos rinkimų. Ir nestebėtina. Suvalkų gubernijoje demokratams reikėjo smarkiausia susidurti su klerikalais. Kiek Vilniaus gubernijoje ir pačiame Vilniuje lietuvių klerikalų apetitus tramdė jiems priešingi lenkai-endeikai kunigai bei jiems pritariantieji svietiškieji turtuolai ir dvarininkai ir tuo stumė lietuvius klerikalus ar viltininkus labiau į opoziciją, — tiek Suvalkų gubernijoje, 5-se jos pavietuose, „endekų priešų“ neturėdami, mūsų suvalkiškiai klerikalai parodė tikrą savo veidą, atadengė savo kortas. Suvalkų gubernijoje akis į akį stėjo dvi srovės: klerikalų — ginančioji savo luomo bei apskritai dabartinio politikos, visuomenės ir socialio surėdymo tvarka, ir demokratų ar socialistų, einančių prie kitokio politikos bei socialio surėdymo, kur savais reikalais rupintųsi bei juos tvarkytų pati liaudis.

Tos dvi srovės buvusiais rinkimais vedė smarkią tarp savęs kovą. Suvalkų gubernija bene buv vienintelė gubernija ne tik Lietuvoje, bet, rodos, ir visoj Rusijoje, kur priešrenkaminė agitacija virte virė, kur pasiekė giliausią ir tamsiausią užkampį ir išjudino ikišiolei visai inertę masę. Tokia tai buvo pirmoji klerikalizmo su demokratija atviros kovos pašvaistė, nušvietusi Suvalkų gubernijos padangę ir uždegusi gaisrą, kurs neužges, iki susipratusi, išsilinuosavusi iš kapitalizmo ir dvasinio jungo ne tik Suvalkijos, bet ir visos Lietuvos liaudis nenumes nuo savo sprando dabartinės klerikalinės baudžios. Gal nekartą demokratiškoji Lietuvos liaudis dar pralaimės, bus sumušta karo lauke, bet kiekvienas toks mūsų sustiprins, suglaus tos demokratijos eiles, kiekvienas toks mūsų vis artins ir artins tą laiką, kuomet, Pyrrho žodžius perfrazuojant, galima bus pasakyti: dar vienas toks demokratų „pralaimėjimas“ — ir Lietuvos demokratija įrems savo vėluvas Kauno, Seinų bei Vilniaus klerikalų citadelėse. O politikiniai bei visuomeniniai susipratusi Lietuvos liaudis, padavusi raukšlėtą ranką tokiai-pat latvių, rusų, lenkų ir kitų tautų liaudžiai, ves mus prie Lietuvos autonomijos bei federacijos, prie kurių tik tinkamai ir galės sutvarkyti savo šalies visus reikalus.

Bet grįžkime prie rinkimų. Taigi, Suvalkų gubernijoje kovojo klerikalai ir demokratai. Kovos sąlygos vienų ir kitų buvo nelygias. Nuo 1905—1906 metų Suvalkų gubernijoje įvyko didelės permainos. Kunigija, jos atstovo kunigo Laukaičio žodžiais tariant, padėjusi valdžiai numalšinti revoliuciją, išgautyti revoliucionierius, matyt, pasiryžusi ir toliau savo „tas prakilnes pareigas“ varyti, ir savo darbais (pranešimais valdžiai) nesiliaujanti rodyti valdžiai savo ištikimybės, — pilnai užsitarnavo to, kad valdžia buvusiais rinkimais tinkamai ją palaikytų bei remtų jos užmanymus.

Valdžia šikart neveidmainingai atliko savo darbą: ji rėmė klerikalus ne tik rinkimų metu; ji padėjo paruošti kunigams laimėti dirvos jau iš anksto. Taip viena po kita, kunigams slaptai reikalaujant, buvo uždarytos visos pažangios Su-

valkų gubernijos draugijos, ištremta nemaža veiklių žmonių, — ir greta leidžiama bujoti, palaikoma ir toleruojama kunigų draugijos, kurių priviso daugybė. Žodžiu kunigai ir valdžia Suvalkų gubernijoje beveik sudarė vieną kuną, kurio atskiri nariai rėmė vienas kitą. Tai labai aiškiai pasirodė rinkimų metu, kuomet, kunigams reikalaujant, buvo suimami šiems negeistini žmonės, kuomet policija liepė konfiskuoti negeistinus kunigams raštus bei lapelius. (Bulotos pasiaiškinimai ir tt.) Taip užtikrinę sau valdžios pagalbą, kunigai neužmiršo nei „Dievo“, kurio vardas bei „valia“ buvo reikalingi ten, kur baigėsi policijos įtėkmė, — žmonėse. Kad patraukus žmones paskui save, buvo išnaudota sakyklos, (klausyklos) konfesionalai ir apskritai visa bažnyčios galybė. Taip, valdžios ir „Dievo“ pagalba šarvuoti, savo įtėkme į žmones dar galingi, — stoji kunigai buvusiujų rinkimų kompanijon.

Iš kitos pusės su tokiais „šių dienų galūnais“ stoji kovon demokratai, vien tiesa ir teisybe šarvuoti. Valdžios persekiojami ir nuolat baudžiami už kiekvieną laisvą žodį, už bile ką kalėjiman kišami iš vienos pusės; kunigų „vagimis ir žmog-žudžiais“ pravardžiuojami, nuo Dievo ir visų dorybių atskirti, keikiami ir prakeikiami, kad tikintiems žmonėms nepasitikėjimą „pirmievių“ iškiepijus — iš kitos pusės. Negalima nutyliėti dar vieno dalyko: kuomet kunigai turi atvirą parapijų organizaciją, turi po vteną ar du agitatorius kiekvienoje parapijoje, gali daryti viešus pasikalbėjimus bei susirinkimus, gali vesti agitaciją iš sakyklos; — demokratai ačiu kunigų ir valdžios pasidarbavimo, vos vienur kitur turėjo savo draugijų ir žmonių, mokančių, sugebančių ir galingių vesti rinkimų kompaniją. Tokie aplinkybėse demokratai stoji kovon su klerikalais.

Suvalkiškiams gryno kraujo klerikalams, kuriems „tautybė“ — jau antralaipsnis dalykas, visą laiką padėjo vesti kompaniją vilniškė „Viltis“, kuri „tautybė“ stato greta su klerikalizmu ir kuri į atstovus piršo Basanavičių. Ingudė suvalkiniai klerikalai, jezuitų budu, iki pat galui ir viltininkus (didžius „tautininkus“) už nosies vadžiojo ir už jų pečių su lenkais klerikalais tarėsi, kad tiems-pat viltininkams pačiais rinkimais špasa iškirtus — atsisakydami rinkti anksčiau bendrai (suvalkiečių ir viltininkų) nustatytąjį kandidatą Basanavičių, o jo vieton išrinkdami savąjį kun. Laukaitį, — delko net „Viltis“, supykusi, priminė seiniams, jog tas jų laimėjimas jiems gali brangokai atsieiti, o neseniai po garšios kun. Laukaitio kalbos apie tai, kad kunigai padėjo „kramolą malšinti“, net ir kaiį Laukaitiui tėviškai išpėrė. Bet tai vis mažmožiai. Saviškiai pasibars, pasibars ir vėl susitaikys.

Trečioji mūsų srovė — social-demokratai, geriausią sau apsirinko taktiką: Visai nedalyvaudami Suvalkų gubernijos rinkimuose ir tuo-pat laiku apskelbė karą demokratams („Partijos Žinios“ N 1), tą savo nutarimą uoliai vykdydami Kauno gubernijoje, atsiliepė vos po rinkimų ir, žinoma, pasakė pamokslą apie „savo pažiūrų aiškumą, tyrumą“ ir „nuoseklumą“. O kad padengus tą savo nieko neveikimą, tai „Kelio“ N 1 šitaip aiškinasi: „Manyti apie kandidato pravedimą nebuvo galima. Pats jo pastatymas būtų palengvinęs antidemokratams laimėjimą. Del įvairių priežasčių savo žmonių nerodyta net ir balsams paskaityti.“ Taip rašo mūsų „nuoseklieji demokratai.“

„Partijos Žiniose“ — demokratams kova skelbiama ir faktiškai ta kova vykdoma, o „Kelyj“ — „nestatoma savo kandidato“, kad „nepalengvinus antidemokratams laimėjimo“, ir podraug — kovos metu prasišalinama iš kovos lauko, kad visomis įjiegomis užpuolus „baisius nuoseklus demokratizmo priešus — demokratams Kauno gubernijoje. Tai toks Lietuvos „nuosekliųjų demokratų“ nuoseklumas.

Nesistebime todėl, jei tie-pat „nuoseklus demokratai“, kovos laiku sėdėję ausis suglaudę Suvalkų gub., nes ten net kojos demokratams pakišti negalėjo, visai neturdėdami į žmones intėkmės, — jau po rinkimų nuoseklai padėjo klerikalams ne kritikuoti, bet išbarti ir buv. atstovą A. Bulotą, kurio kandidatura pirmievių buvo statoma ir kuniginių apgalėta. Nežiurint tat „valdžios ir Dievo pagalba“ galingų klerikalų, nežiurint baisios jų agitacijos; nežiurint „nuosekliųjų demokratų“ nuoseklus nieko neveikimo arba tuo-pat laiku kitur kojos demokratams kišimo; nežiurint to, kad rinkimu tiesioginės pasekmės — kun. Laukaitio išrinkimas; nežiurint taktiškų ir demokratų Suvalkijos rinkimų komiteto klaidų bei didelio į savo įjegas įsitikėjimo, o per tai vienur-kitur ir nerangumo; nežiurint viso to, — gminų ir pavietų rinkimais demokratai ėjo vienu trečdaliu balsų. O tai juk didelis jau laimėjimas.

Klerikalai vėl, išjudinę nesąmoningas, politikiniai nesusipratusias ir užnudasias minias ir tų minių balsais laimėję rinkimus — irgi nemažą nuopelną padarė. Syki išjudintos masės jau nenurims: jos pradės, uors ir pamažu, sąmonintis, pradės gyventi visuomenės ir politikos gyvenimu. Kad kolkas jie tai pradėjo daryti ir po klerikalų sparnu — tai niekis; paaukę visiškai ir be vedžiotajos sparno apsieis. Tai viena. Antra, gal dar didesnė nauda, tai suglaudimas, suspietimas demokratinų eilių. Kad ir pergalėtos Suvalkų gubernijos demokratų eilės, bet nesumuštos, neiškrikusios, neiširusios. Jos tik sklاندžia susiglaudė, kad neužleidis nei vienos pėdos savo priešams. Tokie tai Suvalkų gub. rinkimai. Kiek laimėjo demokratai ir pralaimėjo klerikalai, geriausias pavyzdys — Kun. Laukaičio kalbos ir veikas Dumoje. Vos metus spėjo jis ten išbuti, o jau padarė minių susamoniui tiek, kiek be jo pagalbos pažangūs „Liet. Žinios“ bei „Liet. Uk-kas“ nei per kelis nebutų padarė. Žmonių minias kun. Laukaičio kalbos ir jo elgimos Dumoje labiau revoliucionizuoja ir intrinkina del kuniginių politikos, negu ištisi pundai antiklerikalinių straipsnių bei knygų. Jau nekalbu apie atskirus asmenis. Gerb. P-Leono laiškas „Liet. Žiniuose“ tai geriausia liudija.

O juk Laukaitis sėdęs Dumoje dar keturius metus! Taigi pagyvesime, pamatysime.

Kauno gubernija.

Kauno gubernija priguli prie tų laimingų gubernijų, kur valstiečiai, susidėję su pažangiais miestelėnais (žydais), prie blogiausių aplinkybių — kuomet Kauno miesto gyventojai esti padalinti į krikščionių ir žydų kurijas — visgi vienu balsu turi daugiau, negu dvarininkai, susidėję su dviem lenkų Kauno miesto rinkikais. Taigi skaitlinės šitokios: 35 dvarininkai, 17 miestelėnų, 23 valstiečiai. Jei Kaune nebutų tikiybinių kurių, tai valstiečių ir miestelėnų blokas turėtų 40 balsų, o dvarininkai tik 35 balsus ir pažangiajam blokui nesunku būtų laimėti. Bet vyriausybė atėjęs „patriotams-dvarininkams“ pagalbon ir padalinus Kauną į dvi tikiybini kuriji, lenkai dar gauna 2 balsu; taigi tie turi 37 balsus, o valstiečių-žydų blokas tik 38 balsus. Valstiečių-žydų blokas gali tik tuomet laimėti, jei lietuvių ir žydų rinkikai iki vienam balsuoja už išanksto nustatytus kandidatus. Taigi, norint apgalėti politikiniai ir socialiai atžargareiviškąjį Kauno gub. gaivalą — lenkų-dvarininkų pavidale, lietuviams ir žydams prisieina išstumti daugiau bendrą politikinės pažangos bei tautybės principą, negu vaduotis partvyvinėmis programomis, paremtomis socialiais pamatais. Bet taip yra tik galutinio rinkimų stadijoje, kuomet visi Kauno gubernijos rinkikai susirenka gubernijin susirinkiman, kad parinktus atstovus. Iki tam laikui, iki nėra nustatytos bendros lietuvių ir žydų kandidatūros, už kurias visas tas blokas būtina turi balsuoti, partijinė kova ne tik galima, bet reikalinga, naudinga ir buvo vedama pilnoje to žodžio prasmėje. Kad socialiais bei politikiniais pamatais paremta programinė kova negali būti išlaikyta iki-pat galui, tai ne veikiančiųjų partijų kaltė: tai aplamas visos dabartinės Rusijos skaudulys — birželio 3 d. 1907 m. rinkimų įstatymas, kurs, kaip jau esu minėjęs, visą Rusiją yra pavesęs dvarininkų, su caru priešakyje, globai. Tokiai rinkimų tvarkai esant, prie Kauno rinkimų stoji klerikalai-viltininkai, social-demokratatai ir demokratai. Kaip jau esu minėjęs, 1910 metais išskirtam komitetui pavesta buvo organizuoti Kauno gubernijai ne tik cenzus, bet ir gubernijin rinkimų komitetą. Pirm, negu pradėjus organizacijinį priešrenkamąjį darbą, demokratai kreipėsi į įtakingus social-demokratatus, pasiūlydami jiems bendrai vesti organizacijinį ir pačių rinkimų darbą.

Tam klausimui aptarti dar 1910 metų rudenį buvo padaryta keli demokratų su social-demokratatais pasitarimai. Bet prie nieko nebuvo prieita. Kada demokratai, nurodę Kauno gub. rinkimų tvarką ir priminę, jog kokių priešrenkaminių valsčių bei mažųjų žemvaldžių susirinkimų valdžia neleis daryti — o per tai negalima bus nei vesti jokios siaurai partvyvinės agitacijos; jog, tokiu būdu, ir jiems, social-demokratams, ir mums, demokratams, prisieis statyti ir ginti bendri politikos bei visuomenės socialiai obalsiai, kas faktiskai ir atsitiko (palygink l.-s.-d. obalsius „Kelio“ N 1 ir demokratų rinkimų obalsius „Varpo“ N 1); jog tų obalsių net negalėsim plačiai paskleisti del cenzūros ir kitų reakcjinės valdžios varžymų. — kvietė l.-s.-diečius bendrai imtis cenzų ir viso priešrenkamajo darbo organizavimo, tai iš l.s.d.

atstovų lupų vos platformos dirbimo reikalingumą tegirdėjo, ir apskritai demokratai matė, jog 1.-s. diečių norima vien tik išsisukti nuo galutinio atsakymo, o neišrišti ir nenustatyti bendro darbavimo dėsnius.

Neišgavę iš 1.-s. diečių jokio tikro atsakymo, be kokio-tai neaiškaus kokios-tai platformos minėjimo, ir nesitikėdami iš jų kokios nors pagalbos, demokratai vieni ėmėsi viso priešrenkamojo organizacinio darbo.

Parengęs, kur tik galima buvo, tinkamų cenų ir susitaręs su žydais, visai Lietuvai rinkimų komitetas ėmėsi Kauno gubernijinio rinkimų komiteto organizavimo. 1912 m. Velykų metu įvyko pirmasai organizacinis tokio komiteto susirinkimas. Tame susirinkime daugumos buvo nutarta organizuoti visai savarankų gubernijinį demokratų bei jiems prijauniančiųjų komitetą, kurs, kaip toks, galėtų susinešti ir, jei reikalas būtų, tartis su kitų partijų tokiais jau komitetais. Tam nutarimui buvo priešingi kai kurie kauniečiai, kurie ruošėsi organizuoti Kaune bendrą bepartyvį gubernijinį rinkimų komitetą.

Ir tikrai, nežiurint aiškaus Velykinio susirinkimo nutarimo, kauniečiai šaukia Kaune bepartyvį susirinkimą ir organizuoja rinkimų komitetą, kurį vadina bepartyviiu ir gubernijiniu. Tas komitetas buvo išrinktas vien keliolikos Kauno miesto gyventojų, daugiausia kunigų. Tuotarpu, pasiremiant Velykinio susirinkimo nutarimu, imtasi organizavimo ir demokratinio gubernijinio rinkimų komiteto. Organizacijos planas buvo šitoks: kiekviename paviete turėjo būti susaukti tam tikri demokratiškų pažiūrų, išymiausių ir intekmingiausių žmonių, daugiausia buvusiųjų 3-sios Dumos rinkimų valsčių ingalotinių ir net rinkikų susirinkimai, kurie iš savo tarpo pasektų pavieto komitetus ir atstovus gubernijos komitetan.

Prie dabartinių politikiņu aplinkybių, toksai komiteto organizacijos budas vien tik ir galimas. Kad tą komitetą organizuoti praisė vieniems demokratams be 1.s. diečių, — irgi jau galutinai paaiškėjo. 1.s. diečiai „Partijos Žinių“ N 1 paskelbė „demokratams ir liaudininkams“ kovą. Tuotarpu įvyko antrasai demokratų susirinkimas birželį 1912 metų rinkimų reikalams aptarti. Tame susirinkime buvo galutinai nustatyta rinkimų obalsai bei taktika ir dar kartą patvirtintas Velykinio susirinkimo nutarimas. — Kauno gubernijos rinkimams vesti organizuojamas demokratų bei jiems prijauniančiųjų savarankus komitetas, kurio direktivų privalo klausyti visi demokratų rinkėjai ir kurio tik vardu galima tartis su žydais, statyti kandidaturas ir tt. Laikiniai, iki susiorganizuos gubernijinis komitetas, jo pareigas susirinkimas pavedė tam tikrai komisijai. Susiorganizavęs Kaune bepartyvii komitetas, nors jin ir įėjo vienas ar du demokratai, — pripažintas vien informacijiniu komitetu, kuriame nei kandidaturų, nei savarankių žingsnių įję jin demokratai demokratų vardu nei statyti nei daryti neturi teisės.

Tokį, to gana skaitlingo (40—50 žmonių) demokratų surinkimo (atvykusių iš visų Lietuvos kampų) nutarimą laikinė demokratų komisija buvo pranešusi kauniečiams ir podraug buvo reikalaujama sutverti Kaune Kauno pavieto demokratų rinkimo komitetą ir deliguoti iš Kauno pavieto bent du atstovų į gubernijinį rinkimų komitetą.

Taigi demokratai, susitarę su žydais del pirmųjų dviejų rinkimų stadijų ir nutarę pirmose dviejose stadijose veikti savarankiai, vesdami kovą su dešiniąsiais iš vienos pusės ir gindamiesi „nuosekliųjų demokratų“ iš kitos pusės, trečiojoj taigi paskutinioj stadijoj, laikydamies stipriai lietuvių-žydu bloko, buvo nutarę eiti *kontakte* su kitomis lietuvių partijomis, nes kitaip del rinkimų įstatymų pasielgti ir negalima buvo.

Pagalios birželio susirinkimo buvo nutarta, kad gubernijinis Kauno gub. komitetas įeitų *kontaktan* su visais komitetais kitų partijų, kurios tik yra *nutarūsios laikytis bloko su žydais*, taigi su 1.s. diečiais ir klerikalais, jei šie (klerikalai) griežtai pasisakys eisią su žydais, kad visų tų komitetų atstovai galėtų galutinai aptarti su žydais sutartį ir užtikrintų tos sutarties išpildymą.

Neilgai trukus po birželio pasikalbėjimo kauniškiai prisiuntė laikinai komisijai laiška, kurį dedame čia ištaisai:

„Pagrižę iš Vilniaus ir pasitarę tarp savęs kas-link rinkimų abelnai ir mūsų dalyvavimo komitete, kursai buvo sumanytas 11 d. š. m., mes priėjome prie sekančių išvedimų. Mes pripažįstame, jog mūsų dalyvavimas Lietuvos atstovų rinkimų priengime, jei gali būti šiek-tiek naudingas, tai tik prie šių salygų:

1) rinkimų tvarka ir politikos momentas varu verčia lietuvius rengti rinkimus ne kokios-nors partijos pamatų besilaikant, bet įsieškant kuogeriausią vyrų, kurie būtų tinkami liekanti lietuviams bloke su žydais. 2) Idant surasti ir pravesti tokius vyrus ir idant blokas nesuirtu iš priežasties kokios-nors suirutės tarp lietuvių, mes laikome reikalingu, kad įvairių pakraipų žmonės išrinktų prirengiamąjį komitetą ir kad jin įeitu taip-pat įvairių pakraipų asmens. 3) Kadangi toksai komitetas nuo visos Kauno gubernijos negali būti išrinktas formaliai kaip reikiant, nes nėra ir negali būti organizuotų komitetų pavietų daugumoje, tai mes randame galimu organizuoti tokį komitetą tiktai Kaune ir iš Kauno miesto lietuvių, o vienam iš mūsų, p. Leonui, radome galimu ir įeiti tokin komitetan. Augščiaus išdėta taktika turi savo ilga praktika, nes taip buvo elgiamasi ir rengiant rinkimus į buvusias dumas. Toji taktika turėjo geras pasekmes. Nekalbėsime apie I-ją dumą. Priminkime tik, kad ačiu tai taktikai lietuvių turėjo 2-je dumeje vieną iš geriausių mūsų atstovų (p. Stašinskį), ačiu tai taktikai buvo laimėti (padedant kunigams) rinkimai 8-jon dumon. Ir dabar žydai išreiškė užsiganėdinimą, sužinoję, jog komitetą rinko įvairių pakraipų žmonės, dalyvaujant ir kunigams. Trumpais žodžiais atminę vis-tai, mes apreiškiame, jog negaline dalyvauti tame komitete, kuris buvo paskirtas (ne išrinktas) Vilniuje 11 d. š. m. susirinkime netikėtai susirinkusių žmonių. Negalime priulėti prie to komiteto per tai:

a) jog iš formališkos pusės jisai negeresnis už Kauno komitetą: jį paskirė netikėtai susirinkę žmonės, ant greito susivėję, be rimto aptarimo, be atstovų iš Kauno gub. pavietų. Jeigu jau rupintis kaip reikiant organizuoti gubernijos komitetą, tai reikia pirmiaus organizuoti komitetai pavietuose; ir b) jog skiriant komitetą 11 d. š. m. Vilniuje aiškiai buvo matyti noras ir reikalavimas, idant komitetas rengtu rinkimus laikydamasi kokios-tai partijos pamatų, — nors partija nebuvo aiškiai nurodyta, — mes-gi laikome reikalingu, kad prirengiamasis komitetas ir jo veikimas būtų bepartijiniai, — kaip augščiaus išguldya.“

Į šitą laišką kauniečiams vėl buvo pakartota birželio susirinkimo nutarimai šitokio turinio laišku:

„Gerbiameji!

Jūsų laišką apturėjome Druage apsvarstę, turime štai ką pranešti:

Mūsų nuomone negalima atsakyti nuo to, kas draugų Vilniuje birželio 11 d. buvo nutarta. Todėl šio Jūsų atsakymo mes tuotarpu ir priimti negalim. Mūsų nuomone Vilniaus 11 d. š. m. nutarimas ne „netikėtai susirinkusių žmonių“ nutarimas, bet nutarimas tam tikrų pakviestų mūsų draugų, atstovaujančių mūsų srovę daugylyj Kauno gub.vietų ir kitur.

Pildydami šio susirinkimo nutarimą, kaipu mums priverstina, mes manome: 1) užmegzti stipresnius ryšius kiekviename paviete, kas jau ir padaryta — Panavėžio, Šiaulių, Zarasų, Telsių ir Reseinių pavietuose; š) padaryti greitai laiku kiekviename tu pavietų priajučiančių mums burelių susirinkimus, kurie parinktu iš kiekvieno pavieto atstovą į centralinį Kauno gub. komitetą; tie pavietų atstovai ir papildys mūsų draugų 11 d. š. m. nuskirtą iš trijų žmonių burelį Kaune.

Kalbėti apie formaliską parinkimą dabartinėse sąlygose, kaip ir jus patįs pripažįstate, negalima.

To paties Vilniaus 11 d. š. m. susirinkimo visai nebuvo uždrausta dalyvauti susišėimo delei ir bendrame Kauno įvairių srovų komitete, kas draugo jūsų nurodyta ir toliau gali būti atliekama. Laikomies taktikos apie viską, kas kitų daroma, sužinoti, o savo sumanymus slėpti, ypač kad tai daro mūsų priešai iš dešinės ir kairės.

Tame klausime norėtume asmeniškai pakalbėti, paskirkite dieną.“

Parašai.

Į tą laišką negavome iš kauniečių jokio atsakymo. Lygiai negavome pranešimo, jog jie ištoja iš demokratų, pasilikdami vien Kauno bepartijiam komitete. Negavę jokio atsakymo bei pranešimo, mes manėme ir turėjome teisės manyti, jog kauniečiai, pagalios, nusileido ir tiko birželio nustatytomis sąlygomis veikti, pasilikdami Kauno Komitete, kaipu informacijos arba kontakto komitete, kuris vienok jokių savarankių žingsniu, kaip pav. kandidatūrų statyti neturėjo teisės ir negalėjo. Taip manyti, butent kad kauniečiai sudaro savo demokratinį pavieto komitetą, demokratai turėjo teisės dar ir delto, jog visuose svarbiuose rinkimų reikaluose: ar tai kalbėdami su

žydais del pavietų miestų kandidaturų, ar nustatydami kandidatus laikinė demokratų komisija *tarėsi su kauniečiais molat kaip su demokratų pavieto komitetu, ignoruodami bėpartvyvą komitetą, — kauniečiams del to neprotestuojant.*

Pagalios, kada visuose pavietuose susiorganizavo demokratų pavieto komitetai, kada visi pavietai parinko atstovus į gubernijinį komitetą ir kada tas gubernijinis komitetas buvo sušauktas, tai to komiteto susirinkiman buvo kviečiama lygiai su kitais ir kauniečiais. *Jie pažadėjo atvykti, (neužginčijo, jog jie nenorį prigulėti ir neprigulėti prie demokratų gubernijinio komiteto), bet neatvyko, aiškin-damiesi laiko stoka.* Gubernijinio komiteto nutarimai buvo pranešti kauniečiams „demokratams“, kaipo pavieto komitetui. *Jie jų išklause, ir kadangi neprotestavo, nesakėsi neprigulėti ir nepildysią to komiteto nutarimų, tai demokratų komitetas turėjo pilnos teisės tikėti, kad kauniečiai suprato savo klaidą ir paklause birželio snsirinkimo nutarimų. Bet pasirodė kas kita, ir pasirodė jau pačiais gubernijos rinkimais. Pasirodė, kaip tai praneša savo brošiuroje „Lietuvių Atstovių 4-jon Valstybės Dumon Rinkimams pasibaigus“ p. P. Leonas, kad „demokratai“ kauniečiai visai ir nemanę prigulėti prie demokratų komiteto, kad tas tik komitetas visa veikęs ir pažangias kandidaturas dar anksti prieš rinkimus pagarsinęs kunigų laikraščiuose, nors ir liepęs apie pažangiuosius kandidatus visiems tylėti; ir Yčo kandidaturą pastatęs, nors demokratai birželio susirinkime galutinai buvo nutarę Yčo nestatyti ir jo kandidaturą griauti, ir prieš Venclavskį paskutinioje valandoje liepęs žydams balsuoti, nors demokratų komitetas buvo nutaręs kitaip. Kvalifikuoti tokio kauniečių elgimos nenoriu, ir be to jis aiškus. Taigi iš visos to, kas pasakyta, aišku viena: demokratų komitetas nei su Kauno bėpartvyviu komitetu, nei su klerikalais, nei su l.s.diečiais nieko bendro neturėdamas, veikė visai savarankiai iki-pat rinkimų galo, nenaikindamas savęs ir rinkimams pasibaigus, bet pasilikdamas kitiems rinkimams ir išskirdamas iš savo tarpo pildomąjį komitetą. Tiek del komiteto organizacijos.*

Del laikinės demokratų komisijos, o paskui ir komiteto veikimo, reikia pasakyti viena, jog laikinė komisija, organizuodama komitetą, spėjo padaryti visuose pavietuose, išskyrus Kauno pavietą, mažiausia po vieną-du susirinkimu, kuriuose buvo aptariama ne tik komiteto organizacijos, bet ir pačių rinkimų, o lygiai ir kandidatūrų reikalai. Maža to, laikinė komisija bei komitetas visuose pavietų rinkimuose dalyvavo aktyviai rinkėjų susirinkimuose aptariant kandidaturas, koncentravo visos Kauno gubernijos valsčių ingaliotinių, o paskui ir valstiečių rinkikų surinkimą, žodžiu — ta komisija, o paskui komitetas buvo dvasia ir kunu visų Kauno gubernijos rinkimų.

Kada taip intesyviai veikiant demokratų komisijai bei komitetui rinkimai artinosi jau prie galo, kada beveik visur jau buvo išrinkti valsčių ingaliotiniai, kada jau žlugo viena kita pažangiųjų kandidaturų (gubernatoriui reikalaujant išaiškinta buvo cenzai), netikėtai pasirodė l.-s.-diečiai. Jie pareikalavo, kad žydu (dergreicherių = liberalų) komitetas butinai pravestų jiems Šiauliuose jų kandidatą, nes, girdi, jų partija turinti didelę intekmę lietuvių visuomenėje ir daug galinti nusverti gubernijos rinkimuose bloko naudai ar nenaudai; kuomet gi žydai visai teisingai paklause jų, kur jie buvo anksčiau, ir pridurė, kad jie, žydai, net tyčia jų jieskoję, idant ir su jais rinkimų reikalais pasitarus, bet niekur neradę, tai musų „nuoseklų demokratai“, nenorį savo „nekalutamo“ sutepti susidėdami su lietuviiais demokratais = liberalais ir apskelbė šiems karą, griežtai pareikalavo, idant žydai, tikro kraujo liberalai-buržujai, savo balsais visgi rinktų jų „nuoseklių demokratų“ kandidatą!

Jei gi žydai nerinktų jų kandidato, galop gręšė net galutinus rinkimus suradyti, prikabinę savnosiuos balsus susilaikyti nuo balsavimo, kas lyginasi pilnam rinkimų kompanijos pralaimėjimui. Ar tokia taktika pritinka rintai partijai, o ypač „nuosekliams demokratams“, meldžiantiems pirmosios gildijos pirklių, kad sie savais balsais pravestų l.-s.-dietišką kandidatą ir dar tuomet, kuomet tų-pat l.s.diečių t.spat kandidatas tais-pat buržujų žydu balsais galėjo praeiti kitame Kauno pavieto mieste, — lai atsako tie-patys labai „aiškus, tyrų paziurų“ ir „nuoseklų demokratai“!

Kad jau nebegrįžus prie l. s. diečių, turiu dar pridurti, jog paskutinioj rinkimų stadijoj jie buvo vyrai pilnoje to žodžio prasmeje: kad ir vėlai, bet suprato tai, ką mes, demokratai, sakėme jiems dar 1910 metais. Priešrenkamajame rinkikų susirinkime pagal agitacijinių kalbų nei su žiburiu neatskirtumei l. s. diečių nuo

demokratų; ir vieni ir kiti aiškino Dumos naudingumą bei jos reikšmę bei veikimą joje visai vienodai, ir l. s. diečiai nei žodžiu neužsiminė jau ne tik apie savo platformas, bet ir l. s. dietiškumą. Ir kam tai buvo reikalinga trukdyti viešas darbas ir kenkti demokratams, vedusiems sunkią kovą keliais frontais, kad niekur beveik beveik nepadarę nei vieno l.s.dietiško susirinkimo, niekur neiškęję savo obalsių, (jei neskaityti jau po rinkimų išėjusio rinkimų aprašymo, kur iškoneveikta demokratai, iškraipyta faktai) — galų gale pasielgti taip, kaip elgėsi tie patys jų išniekintieji demokratai? Kad šis atsitikimas bent pamokytų musų „nuosekliuosius demokratų“ ištikrųjų būti nuosekliais gyvenime, o ne vien ant popierės!

Demokratams dar prikišama, kad jie prisidėję prie l.s.diečių kandidato pralaimėjimo. Tai irgi netiesa. Paskutinę valandą užklausti, kas daryti su jų ta kandidatura (pažangus kandidatas demokratų remiamas buvo išaiškintas), demokratai atsakė šiauliečiams: statykit ir remkit l.s.dietiškąjį kandidata, jei esate ištikriny, kad nesuims arba „neišaiškins“ l.s.d. kandidato gubernijos susirinkime. Tą atsakymą demokratai davė pasitarę su žydaus. Kad paskui, delei į tuos abudu komitetus ineanančių kai-kurių asmenų painaus ir neaiškaus elgimos (kas buvo anksčiau paaiškinta, bekalbant apie demokratų ir Kauno bepartyvų komitetus), kauniečiai „demokratai“ atkalbėjo žydus rinkti tą l.s.diečių kandidata, — tai kaltinti galima vien atskirus asmenis, dar geresnių šposų iškirtusius patiems demokratams, o ne demokratų ir jų komiteta. Juk, jeigu Kuzma iš socialdemokrato virto klerikalų, demokratai nekaltino ir nekaltina l. s. diečių partijos!

Kauniečiai „demokratai“, nepaskelbę, kad jie išstoje iš demokratų, o prigulį vien prie bepartijinio Kauno komiteto ir daugelyje atsitikimų veikę drauge su demokratais ir jų vardu, beabejo daug ką galėjo suklaidinti ir suklaidino. Bet vis tai atsitiko delto, kad kauniečiai „demokratai“ užsimanė vesti savo politiką, sėdėdami ant dviejų kėdžių.

Rinkimų pasekmės žinomos: išrinkti vienas demokratas ir vienas jiems prijauniantis. Praėjo ir klerikalas Yčas, bet vien ačiu „geros širdies“ Bukantui, kurs, Yčui paprašius, o vienam kauniečių šului patarus, užleido Yčui savo vietą. Bet apie tai plačiai buvo rašyta Lietuvos laikraščiuose, taigi čia to nekartosiu.

Šį kartą rinkimus laimėjo demokratai, nes tokių p. Bakontų pasielgimo aš neskaitau pralaimėjimu. Bukontų yra visur ir visuomet. Jų neapsisaugojo ir neapsisaugos nei viena partija. Lygiai visuomet ir visur atsiranda ir tokių, kaip Kauno „demokratai“, dalyvavę dviejuose komitetuose ir sėdėję ant dviejų kėdžių. Tiek del Kauno gubernijos rinkimų, piešant juos bendrais ruožais.

Girinaitis.

Jaunoji karta.

Argi jau laikas?*)

Ura gana didelis susispietęs jaunimo ratelis. Gyvuoja jis jau gana senai, bene nuo-pat pradžios, kaip prasidėjo organizuotiis jaunimo rateliai. Išpradžios tas ratelis buvo gana vienodas, visi draugai dirbo išvieno ir visi, rodos, buvo tuo savo darbavimos patenkinti. Tečiau pastaraisiais laikais tame ratelyj pradėjo girgždėti nesutikimo grudeliai. Tie nesutikimai tai delei ratelio veikimo programos.

Dalykas tamė, kad ratelyj matomos dvi srovės: ramesnė grynai kulturiško pakraipos, kuri kultūrą, vidujinį tobulimos stato pirmon

*) Tai, kas čia aprašyta, nusitiko viename ratelyj, bet, rateliams besiplėtojant o ypac gyvenimui smarkiau suplakus, tas pats gali atsitikti ir turbut turės atsitikti kituose rateliuose. Todėl čia aprašytus faktus reikia žiūrėti ne į kaipo kokį pavienį atsitikimą, nieko bendro su visu jaunimo judėjimu netarintį, bet kaip į atsitikimą, kuris maždaug nurodo, kokiais keliais musų jaunimas gali nueiti, kas ateityj jaunimo ratelius gali laukti.

vieton, apie politišką darbavimos beveik visai užmiršta, ir labiau revoliucijoniška, kuri nuolat šaukia neužmiršti ir politiško bei ekonomiško susipratimo ir politiką dažnai dargi pirmon vieton stato. Toms tai srovėms, matyti, ir sunku tarp savęs sugyventi arba bent nepatogu, kartais nejauku. Todėl ten pastaraisiais laikais iškiilo sumanymas vieniems nuo kitų atsiskirti.

„Kulturinių“ ten dauguma, „politikinių“ gi mažuma ir jie kulturininkams yra opozicijoj. Kulturininkai ir ratelio laikraštėlių redaguoja.

Kitas, užgirdęs apie jaunimo ratelio skilimą, gali nuliusti, nusiiminti, kad vienybė, girdi, įrsta. Tečiau dar kitas gali pasakyti, kad čia nėra ko liusti, kad taip ir reikia, kad tai yra visai nuoseklus jaunimo plėtojimos, tobulinimos apsiereiškimas, kad tai yra nuomoniu, pažiurų diferenciacija, kuri tik ir gali buti žymiai išsilavinusių tarpe.

Tiems žodžiams aš atsakysiu: ir taip ir ne. Musų jaunimo rateliai daugumoje yra nenusistatę aiškios veikimo programos. „Šviestis ir šviesti“ gali buti suprantama visai: ir labai plačiai, siaurai, ir vienaip ir kitaip, ir vienos tai gali buti pakraipos ir kitos. Bet tame obalsy juk dar nėra jokio *politikos veikimo* nurodymo, čia nėra jokios taip vadinamos politiškos programos. Kaip jaunimas, išpažįstantis tą obalsį, turi atsinešti prie šeimnininko ir darbininko santykių, ką jaunimas turi veikti revoliucijai ištikus, kaip turi žiurėti į dabar verdančią visuomenės idėjų kovą: klerikalizmo ir demokratizmo, kaip turi žiurėti, padėkime, į rinkimus į Dumą ir tt. ir tt. Viso to tame obalsy nėra ir negali buti pasakyta, nes yra tai tik *lavinimos, švietimos* obalsis. Bet tame tai ir dalykas, kad tas obalsis nieko nevaržo pasirinkti sau šokią ar tokią partiją, veikliai prisidėti prie šokios ar tokios idėjos vykdinimo. Ir dar daugiau: tasai obalsis kaip tik ir yra tam, idant *prirengti* jaunuolius prie šokio ar tokio *savystovio* veiklaus visuomeninio gyvenimo, *išaiškinti* to gyvenimo apsiereiškimus. Taigi tuo pačiu tas obalsis dargi ir drausmę uždeda, tartum palie-pima duoda: išsilavinink pirmiau, pats gerai suprask visuomenės gyvenimą, tą gyvenimą, į kuri eini, o jau tik paskui veikliai dalyvauk jame. Nuosekli tai drausmė ir pagamino jį pats gyvenimas, subrendo jis po penktųjų metų skerdynių (skaityk „Varpo“ 1: *Jaunimo kelias*).

Taip tatau pirmoji jaunimo pareiga tai kas link savęs: apsišviesti, išsilavininti, kiek galint išsitbulinti. Toliau gi štai kas:

Genys margas, svietas dar margesnis. Išsilavinęs jaunimas ir negali buti vienodas. Yra įvairaus budo, įvairaus temperamento jaunimo, taigi ir turi buti įvairių pažiurų. Pažiuras gi, tvirtas pažiuras gali turėti tiktai išsilavinęs žmogus. Ir išeina štai kas: jaunimas, kol dar neišsilavinęs arba kol dar tik lavinasi, neturi pažiurų arba bent menkas, nesutvirtėjusias. Taigi tuomet jaunimas yra labiausia vienodas. Besilavinant, besusiprantant jaunimas pradeda ingyti savo pažiuras, skirtinas nuomones, pradeda ačiu tam skirtis arba, kaip sako mokyti, darosi jų pažiurų diferenciacija, jaunimas diferencijuojasi. Išsilavinęs jaunimas butinai turi savo pažiuromis tarp savę skirtis, tai toks išsilavinimo įstatas, kitaip buti negali, jaunimas tartum ne savo

valia prie to prieina. Tečiau čia pabrėžiu: kalbėjau aš čia visą laiką apie pažiūrų skirtumą, bet ne apie kuopų persiskirimą.

Dabar grįžkime prie minėto jaunimo ratelio apsirėiskimo. Pasi-stengkime išrišti klausimus: 1) kodėl, delei kokių priežasčių ten ma-noma skirtis ir 2) ar tai ištikrųjų reikalinga?

Į pirmą klausimą gerbiamas skaitytojas ras atsakymą pačioje pradžioje: manoma skirtis delei skirtinų pažiūrų. Ką gi? Jeigu yra pažiūrų skirtumas, tai *reikale* gali būti ir pats ratelio persiskirimas, jeigu tos pažiūros, be abejo, tikrai sutvirtėjusios, paaikšėjusios.

Tečiau ar galima pasakyti, kad minėtos kuopelės prigulintieji jaunuoliai jau yra taip gerai išsilavinę, ju pažiūros taip sutvirtėjusios, argi jie jau ištikrųjų gali atsakyti bent į svarbiausius gyvenimo sta-tomus klausimus, ar ištikrųjų jiems aiškūs gyvenimo apsirėiskimai, ar ištikrųjų yra prisirengę stoti *savystovion* gyvenimo kovon? Toli gražu *ne!* Ir tas tinka, kaip vienos pakraipos, taip ir kitos pakraipos tos kuopos jaunuoliams. Nėra užtektinai prisirengę, taigi ir negali sulig obalsio „šviestis ir šviesti“ pasidaryti *samoningai* partiviškais, taigi dar negali delei partiviškumo vieni nuo kitų skirtis.

Jeigu gi kas pasakys, kad ten toji opozicijos mažuma varžoma, kad ne duodama jai tam tikro pakraipoj lavintis, neišrašoma tam tikros pakraipos knygu, laikraščių, neduodama laikraštelėj balso — tai čia jau kas kita: tai yra bloga ir tas turi būti pataisyta. Litera-tūros opozicijai turi būti duodama sulig opozicijos didumo (proporcia-naliai), laikraštelėj - gi visiems ratelio draugams turi būti užlei-džiama vieta.

Praktiškas partijų gyvenimas, politiškų partijų istorija parodo, kad partija (arba kokia nors organizacija) skyla ne tuomet, kuomet partijoj atsirado daugiau kaip viena nuomonė, srovė, bet kuomet par-tija (organizacija) ačiu toms savo idėjinėms srovėms jau nebegali iš-vieno veikti. Partija, kuopa arba šiaip organizacija tuomet skiriasi, nes viena srovė jau kludo kitai, viena kitai kenkia ir abi delei to negali plėtotis, augti, savo tikslo siekti. Bet tas atsitinka tik tuomet, kuomet partija ar organizacija praktiškai savo idėjas gyveniman vykdo arba intensyviai (smarkiai, labai) savo idėjas platina, rengia žmones prie tų idėjų įvykdinimo, arba kuomet gyvenimas jau tokiu smarkiu sukuriu pradėjo suktis, kad nėra laiko galutinai prisirengti. Bet ar tas jau ir yra su mūsų jaunimo rateliais? Ne! Čia eina dar tik pats prirėngiamasai jaunimo veikimas: kulturizuojasi pats ir kulturizuoja artimiausią sau minia, nes be to negali būti pakeltas joks rimtas svar-bus visuomenės gyvenimas. Bendro darbo dar labai ir labai daug, juk dar lieka visa minia, kurios kultura nepalietė, kuri dar ramiai gludi visokių globėjų globoje, kuriai dar truksta taip sakant susipra-timo abėcėlės.

Taip tatau atsirado kuopelėj tam tikros srovės jaunuoliai ir jie nori atsiskirti nuo savo draugu, nes, girdi, didžiama jų varžanti. Prie to, ką jau sakiam, pridėsiu štai ką: panašiuose atsitikimuose dar šitai daro: tveriamas autonomiškas arba visai savystovis kuopos skyrius. Tas skyrius savystoviai renkasi, savystoviai lavinas, dargi savystoviai

veikia, bet sykiu dalyvauja ir visos kuopos gyvenime ir beabejo stengiasi visą kuopą savo pusėn pakreipti, padaryti į ją iškėmę arba bent rasti joje kuodangiausia savo šalininkų. Ir jeigu tame skyriuje atsiras užtekinai gabių energišku žmonių, tai jie ir gali visą kuopą savo pusėn pakreipti arba visos kuopos veikimą, visus jos reikalus savo rankosna paimti.

Reikia stengtis ligi paskutiniam vienybės laikytis, nes žinoma, jog vienybėj galybė. Ir minėtas ratelis savo apylinkeį daug nuveikė, bet nuveikė vienybėj, nepersiskiręs; bet ar nuveiktu tiek daug persiskiręs — nežinia.

Turiu dar pastebėti indomų faktą, butent: per rinkimus ketvirtojon Dumon daugiausia arba beveik vieninteliai darbavosi „kulturinėinkai“ o ne „politikininkai“. Stėbėtina, kad delei kokių tai priežasčių politikininkai „nepasirodė“ per didžiausį šios valandos politikos sujudimą.

P. Bakanas.

Nesiviliokime.

Jeigu tu, drauge, tiki į ką, tai tikėk karštai ir stengkis tą savo tikėjimą kitiems iškiepyti, stengkis, kad tas tikėjimas iš gyvo žodžio kunu darytųsi. Tečiau atmink vieną: jokia dora, augšta idėja neišteisīs blogių įrankių, kuriuos tu vartosi tai savo idėjai gyveniman įvykdinti. Neišteisīs ir melo-pasigirimo, kuri tu skleisi apie savo idėjos platinimos, apie tos idėjos pasekėjų skaitlių, galingumą ir tt., neišteisīs to, ką kiti *akių dumimu* vadina. Beabejo tas viskas sakoma tik delei santykių su *savo žmonėmis*. Kaip laikytis su idėjos priešais, bus pasakyta paskui.

Štai šią vasarą „Kovoį“ perskaičiau straipsnelį: „Sodžiaus jaunimas Lietuvoje“. Ten aprašyta vienos apylinkės sodžiaus burelių jaunimo susirinkimas. Aprašyta ir aprašyta neteisingai, tartum norint kam akis apdumti, parodyti kilančią Lietuvoje revoliucijos bangą, kurios ištiesų ne tik Lietuvoje, bet ir Rusijoje tuotarpa dar nėra. Manau tai padaryta ne kokių pyktu noru, bet kad priešus nėsamąją galybe išgązdinti, o idėjos draugų ir pasekėjų dvasią sutvirtinti, pakelti, kad daugiau tos idėjos šalininkų surasti. Bet tokiu budu nei priešų nei išgązdysi, nei saviesiems dvasios nesutvirtysi, nes vienas kitas priešas ar dargi draugas gali pastebėti tokių raštų nerimtumą, neteisingumą, pavadiš tai komedija ir tt.

Teisybė, toks aprašymas vieną kitą priešą gali ir „išgązdinti“, bet „išgązdintas“ priešas dar uoliau ims slopinti ir tą jaunimo opozicijos dvasios kibirkštį, kuri dabar rusi; gali taipogi ir patraukti ar uždegti ką nors prie revoliucijos judėjimo, bet toks uzsidegėlis ar neatauš perdaug, pamatęs, kaip tas viskas išpusta, ar nenustos tikėjęs į apšviestuosius opozicionierius ar revoliucionierius? Be abejo taip būtų, nes tokių apsiroškimų penktaisiais metais buvo ir labai daug.

Štai to „Kovos“ straipsnelio pradžia:

„Atgijęs revoliucijos judėjimas jau pasiekė ir sodžiaus jaunimą. Sunykęs reakcijos metu, jis jau atsigaua ir draug su revoliucijiniu Lietuvos proletarijatu jis stoja į laisvės judėjimo eiles“.

Gražus tai žodžiai, be abejo labai gražus. Malonu juos perskaičius užsimerkti, bet iš svajonės nubudęs tik pasakysi: „Kad ištikrųjų taip ir būtų!“

Taip, kad tai jau būtų „atgijęs revoliucijos judėjimas“! Bet to straipsnelio autoriaus klausiamo: kame gi „atgijusio“ revoliucijos judėjimo apsiereiškimai, kame? Tegul parodo nors vieną tokių apsiereiškimą! Ar ras koki pasipriešinimą arba bent atvirą savo nepasitinkimui išreiškimą valsčiuje? ar dvare? ar fabrike? valsčius juk ramių ramiausia pildo visos valdžios paliepinus: ramiai moka valdininkams lupikams mokesčius, kepures nusiėmę klauso visokių manifestų ir cirkulerų, prakaitu besiliedami per pačią darbymetę eina keikdami kelių taisyčių ir rėkia net užkimdami „nereikia, nenorim“, kuomet valdžia jiems mokyklą pasiulo. Rasi valsčiuje tylą, verdančią neapykantą, neišitikėjimą, *opozicijos* dvasią prieš valdžią, išdalies prieš kunigus ir abelnai beveik prieš visą šių dienų viešpataujančią valstybės tvarką, surėdymą; bet juk tai dar nėra revoliucijos judėjimas ar apsiereiškimai. Iš to tik gali išaugti revoliucijos judėjimas ar net ir pati revoliucija, tas tai taip, bet juk ir vadinkime daiktus jų pačių vardu, mokėkime atskirti opoziciją nuo revoliucijos judėjimo, nors opozicija ir gali būti pirmuoju žingsniu prie revoliucijos.

Nerasime juo labiau revoliucijos judėjimo ir Lietuvos dvaruose ar fabrikuose. Dvarų darbininkai, ordinarčiai ar kumečiai taip tyli, kad net jų ir dusavimo negirdėti, mažiausio gyvenimo apsiereiškimo! Sėdi, puva dvarų liudinėse, tarp šlapių sienų, ir Dievą garbina. Sodžiaus veikėjai dargi socialdemokratams sako, kad tai tamsiausias sodžiaus elementas, daugiausia gyvenime atsilikęs, neparodantis nei mažiausios minties kibirkstėlės. Tatai „revoliucijos judėjimo“ čia mažiausia terasi.

Bet eikime tarp uženčių fabriku mašinų. Ir ką gi? Rasime ten daug... juozapiečių, bet susipratusių darbininkų proletarų tik mažą saujelę, tik šen ten. Jie renkasi, jie galvoja, jie užsidėga revoliucijos dvasia, bet jų mažai ir jie mažai tegali. Todėl žiurint į tą mažutėlę susipratusių darbininkų kuopelę negalima pasakyti, kad Lietuvoje jau atgijo revoliucijos judėjimas. Kam gi mums patiems save vylioti nors ir maloniais paveikslais?!

Jeigu pažiūrėsime į Rusijos fabriku proletarijato gyvenimą, tai ten pamatysime ištikrųjų gana galingų streikų bangų. Tie streikai daugiausia ekonominiai, bet sužiba juose ir politikos reikalavimų (delei Lenos, pirmosios gegužės, Baku streikai ir tt.). Tie streikai ištikrųjų jau galima pavadinti pirmaisiais revoliucijos judėjimo apsiereiškimais jau vien dėl to, kad jie labai revoliucionizuoja minią, kelia joje aktyviško pasipriešinimo norą. Bet tai Rusijoje, o kur tie streikai Lietuvoje? Kur „revoliucijinis Lietuvos proletarijato“, arba kur to „revoliucijinio proletarijato“ gyvenimo apsiereiškimai? Vienur kitur stengiamasi dar tik *skiepyti* revoliucijos dvasią proletarijatu, bet tai dar nėra re-

voliucijos judėjimas, nėra dargi ekonominių streikų, to pirmo prie politiško susipratimo akstino.

Taigi „suykęs reakcijos metu jaunimas jau atsigauna“, tas tai tiesa, kurią žino visi pažįstantieji sodžiaus jaunimo gyvenimą, bet ne tiesa, kad draug su *revoliucijiniu* Lietuvos proletarijatu stoja ir tt.

Atminkime, kad galingas niekad geroju savo privilegijų nukriaustajam ar prislėgtajam neatiduoda, todėl auklėkime savyje revoliucijos dvasią, bet darykime tai rimtai, visuomet gerai pažindami savo spēkas ir teisingai jas bent prieš save nušviesdami. Nesiviliokime nors ir maloniais, bet neteisingais paveikslais. Kam mums kartoti penktųjų metų klaidos?!

Kitų to jaunimo suvažiavimo arba konferencijos aprašymo klaidų čia neatitaisome. Kitos klaidos jau aiškiai padarytos, kad iškelti Lietuvos soc-dem. partiją. Bet juk sunku vadinti partiją keliolika išsisklaidusių tos partijos pavienių ypatų ir porą kuopelių ar gal grupių, juo labiau, kad ši „partija“ dabar tik retkarčiais savo veikimą parodo. Todėl ginčytis dėlai buvusios, bet neesančios, gal tik busiančios partijos tuotarpu nėra reikalo. „Kovoje“ spauzdinami musu soc-dem. pagirimai, nes „Kova“ yra Amerikos soc-dem. laikraštis. Bet kitų kairiųjų laikraščių pareiga atitaisinėti *kiek tas galima* tuos klaidingus pagirimus.

Maištininkas.

Draugai jaunuoliai!

Gavau nuo vieno ir kito draugo laiškus; vienas ragina išitaisyti savo laikraštį (rankraštį) ir per rankas siuntinėti vieniems ir kitiems, kitas ragina išitaisyti slaptą laikraštį, spauzdinamą kur nors... katras vien tik rupintusi jaunimo reikalais. Tiesa, norai ir mintys prakilnios. Jaunuomenė mato, kad Didžiojoje Lietuvoje laikraščiais negali būti patenkintas, nes tie laikraščiai negali jų reikalų kaip reikiant aprūpinti; ten toli gražu neviskas kas norima galima pasakyti; už menkiausių menknieki, tiesos žodį, laikraščiai įvairiais budais baudžiami. Bet tarpe jaunuomenės kai-kuriose vietose gyvenimas virte verda. Tiek daug surengta slaptai vakarėlių, tiek padaryta paskaitų, pasikalbėjimų, apyskaitų, prakalbų, naujų sumanymų, prakilnių minčių, katruos norėtusi paskelbti laikraštini ir pasidalinti mintimis su kitais draugais. Bet vis tai daugiausia tos mintis žlunga nesunaudotos dėlai nebuvimo ar nežinojimo vietos, kur jas sunaudoti. Paskutiniu laiku kur tik nepasiklausyk, visur tveriamos įvairios „jaunuomenės draugijėlės.“ Visur ir visos jos turi savo bendrus reikalus; visur jas persekioja už tiesos žodį dvasiškija ir valdžia. Bet kiek patyriau, kai-kurios musų draugijėlės visai mažai težino apie atgimusį „Varpą“. Nežino, kad tas laikraštis pasižadėjo pirmame numeryje duoti vietos jaunuomenei savo reikalus gvildinti...

Maloni jaunuomenė! Pasirupinkime, kad bureliuose musų visur būtų „Varpas“, šelpkime jį žinutėmis, straipsneliais savo draugijėlių aprašymėliais. Viską čia galėsime gvildinti, visus kilstančius musų

gyvenime klausimus, tik žinoma tam tikroje pakraipoje¹⁾, čia nevaržys musų minčių nei joks caro bernas²⁾. — Draugijelėms galima duoti tam tikri pramanyti vardai, kad aprašinėjant kokius jos darbus nereikėtų rašyti, kur tas atsitiko, nes galėtų nukentėti draugijelės arba pavieni žmonės.

Dabar po sunkių vasaros laukų darbų stokime į darbą, į bendrą darbą, kas „Varpa“ šelpti žiniomis, straipsniais, „sapnais“, kas platinti, kas šelpti aukomis, kas išsiuntinėti į tas draugijėles, katros dar nei svajoti nesvajota apie naujai atgimusi „Varpa“⁴. Lai skamba musų draugijelėse „Varpas“, lai žadina iš miego tebemiegančius brolius, lai šaukia visus kuopon, vienybėn stoti, į kovą už buvį, už geresnę, švesesnę ir prakilnesnę ateitį. Į darbą, draugai jaunuoliai, juk musų noras ir pasišventimas atneš geresnę, šviesenę ateitį... *Saidokas.*

Iš Didžiosios Lietuvos.

Nevykusi konferencija. Vasarą Didžiojoje Lietuvoje buvo mėginta padaryti jaunuomenės burelio atstovų suvažiavimas. Vieta ir laikas tam reikalui buvo parinkti tinkami, suvažiavo kelių gana tolimų viena nuo kito burelių atstovai; susirinkimas iš konspiracijos atžvilgio pasisekė gerai, bet visgi jis reikia skaityti visai nenusisėkusių

Svarbiausia nenusisėkimo priežastis tai ta, kad jaunuomenė suvažiavo, idant *pačiai sąvystoviai* tartis ir veikti, kaip tai jau yra inpratusi daryti, bet atsirado „vadovai“, kurie norėjo juos vesti ir globoti.

Buvo taip. Dar per Kalėdas Peterburgo elesdiečiai buvo pakėlė klausimą sušaukti pažangiosios jaunuomenės konferenciją, kad jaunuosius pakreipti į soc.-dem. vėžias. Tečiau kai-kam pasisekė tą sumanymą tuotarpu nugriauti prirodžius, kad jaunimas pats savo keliais eina, kad jais ir negalima bus ir nereikia vadovauti, kad jiems visai netiks soc.-demokratų programa, nes pažangioji Lietuvos sodžiaus jaunuomenė susideda iš ukininkaičių ir tik mažumoj iš samdininkų. Nežiurint tokio nutarimo kai-kurie elesdiečiai visgi nutarė sušaukti

¹⁾ „Varpo“ Redakcija pavedė „Jaunąją Kartą“ pačiai musų sodžiaus jaunuomenėi. Todelei „J. K.“ kiekvienas jaunuolių gali savo mintis išreikšti nežiurint tų minčių pakraipos, tik „Varpo“ Redakcija pasilieka sau teisę daryti savo pastebėjimus, nurodinėti paklaidas, viską galutinai suredaguoti, pertaisyti, reikale sutrumpinti ir tt.

„J. K.“ Red.

²⁾ Jaunuolių minčių „J. K.“ ištikruju, rodos, niekas negali varžyti. Tečiau tas tik taip rodos. Juk reikia atminti, kad „Varpa“ skaito ne tik tie, kuriems jis skiriamas, bet ir tie, kuriems rupi sužinoti kiekvieną musų mintį, kiekvieną musų gyvenimo apsirėškimą, kad paskui tas mintis suvaržyti, o gyvenimo apsirėškimus užmušti. Todel „Varpe“, taigi ir „J. Kartoje“ turi būti užlaikoma konspiracija — paslaptis, ir čia neviskas galima bus pasakyti, nes paskui Rusijos žandarai pagal „Varpa“ galėtų susekti tai, ko jiems nereikia žinoti. Taigi „Varpe“ negali būti nurodomos vietos, kur kas nors daroma gero, bet iš valdžios atžvilgio draustina, negalės būti ir žmonių vardai nemami, turės būti slėpiami kai-kurie užmanymai, bent tol, kol jie gyveniman neįvykinti ir tt.

„J. K.“ Red.

pažangiosios jaunuomenės konferenciją ir ten pravesti savo programą. Ta tai elesdiečių kuopelė ir išpildė savo sumanymą. Atsitiko taip, kad ir demokratai sušaukė toje pačioje vietoje ir laike sau simpatizuojančios jaunuomenės. Didelė dauguma tų pačių jaunuolių pasirodė ir vienu ir kitų pakviestais. Tečiau bent kai kurie jaunuolių į elesdiečių susirinkimą ėjo tik „taip sau“, pasižiūrėti, ką gi „jie“ ten tokio tars. Paskui vistiek manė savąjį susirinkimą padaryti ir ten savo reikalus aptarti. Tečiau viskas išėjo kitaip. Elesdiečių susirinkime padaryta jaunimo burelių apyskaita. Tas beabejo užėmė daug laiko. Paskui vienas elesdiečių pradėjo skaityti referatą apie šių dienų politišką padėjimą Rusijoje. Čia tai ir prasidėjo susirinkusiųjų nelaimė ir kančios. Referentas skaitė ilgai, ilgai ir nuobodžiu nuobodžiausiai. Pasakojo vis tai, ką susirinkusieji gerai žinojo jau iš laikraščių ir namie savo mažiau prasilavinusiems arba visai neprasilavinusiems draugams pasakoja ir aiškina. Kai kurie susirinkusieji visai stengėsi duoti suprasti referentui, kad jo darbas bereikalingas: vieni snaudė, kiti nekantriai murmėjo, judinosi, bet nieko negelbėjo. Pagalios pasibaigė jo begalinis referatas. Bet čia prasidėjo lygiai begalinės kalbos, ginčai „delei šių dienų politikos momento“. Čia tai ir pasirodė tarp kandidatų į vadovus ir jaunuomenės skirtumai ir nesusipratimai. Elesdiečiai savo mastu viską stengėsi mieruoti, jie gi savo. Buvo tai tikras klaidžiojimas patamsėse: tai ras taką, tai vėl kaip matai jį pameta. Kaltas čia taipogi buvo ir primininkas, kuris blogiausia pirmininkavo.

Tarp kitko buvo stengtasi nužeminti „Varpą“ ir kitą jaunuomenės laikraštį ir jau buvo jaunuoliams išprausta į lupas išsitarimas: „Varpu“ ir tt. konferencija nepatenkinta, kadangi yra tai liberalų laikraščiai ir tt. Bet šita rezoliucija paskui pati kaip tai prapnuolė, jau nebuvo keliamą, pati griuvo. Beto dar buvo norėta tą *apielinkės* susirinkimą apkrikštyti *visos* Lietuvos jaunuomenės konferencija. Tačiau tas, energiškai vienam jaunuomenės veikėjui pasipriešinus, buvo atmesta.

Pagalios po kelių valandų tokių ginčų ir kankinimos buvo nū-tarta slaptu balsavimu išrinkti tos apylinkės organizacijos biurą iš trijų draugų. Potam jaunuomenė didžiai iš viso to susirinkimo ne užganėdinta išsiskirtė. Savo susirinkimą jau ne buvo laiko daryti. Kai kurie jaunuolių sakėsi, kitais metais darant susirinkimą elesdiečių nekvis.

Nenusisekė tasai susirinkimas ne tik delei kai kurių noro „pavadovauti“, bet ir delei kai kurių dalyvavusių gyvenimo nepažinimo. Buvusieji tame susirinkime elesdiečiai į gyvenimą žiuri penktųjų metų akimis, gyvenimas gi ypač gi jaunuomenės susipratimas nužengė žymiai pirmyn ir ką kitą rodo.

Taip tai elesdiečiai ir patįs nieko nepadarė ir kitiems sukliudė.

Ten buvęs.

„Jaunosios Kartos“ atsakymai.

Saidokui. Didžiai ačiu už atsišaukimėlį! Draugas bereikalo dar klausį, „ar gali rašyti į „Varpą“? Ne tik gali, bet meldžiame ir pats rašyti ir kitus raginti. Meldžiame kelti

įvairių įvairiausių klausimus, kokie tik Jums žinomi, rupi, o kurie delei cenzūros užtylimi Didžiosios Lietuvos laikraščiuose. Spauzdinamasai raštelis labiau tinka į „J. K.“, todėl jis čia ir atspaudintas.

Feljetonėlis.

Bėda ir gėda.

Jau į keturias Dumas siunčia lietuviai savo atstovus. Ir šiokių ir tokių turėjome atstovų, net ir Kuzmą jau turėjome, bet tokio atstovo, prieš kurio dešinumą net ir »Viltis« jau pasijuto priversta protestuoti, neturėjome.

Laukaičio atstovo dar neturėjome.

O dabar turim.

Ne tame bėda, kad Suvalkijos lietuviai pasiuntė Dumon tokį kunigą, kuris namie kunigaudamas, anot žmonių pasakos, kiek pervirš mėgo, seną vyną ir jaunus moteris. Norint tai nekaip piešia doriškąją to kunigo išvaizdą, bet tai juk ne tiek visuomeninis, kiek privatinis kun. Laukaičio dalykas, ir, pagalios, ar daug rasi kunigų, kurie netik skelbtų bet ir sektų *celibatą ir blaivybę?*... Visa tai paliko Seinuose, liko Liepalingyje ir bent prieš svetimtaučius lietuviams tai gėdos nedaro.

Ir ne tame bėda, kad kun. Laukaitis atsidarė Dumoje »Šaltinio« kunigų inspraustas, idant iš atstovo algos sugręžtų 6000 rublių, kurie anuomet buvo pas jį sudėti »Šaltinio« leidimui ir jo . . . . praleisti! — Norint tas faktas ir labai indomus, bet visgi jis svarbus yra tik Šaltinio kunigų charakteristikai, nes gerai parodo, ką ir kokiais tikslais jie sunčia... Lietuvos atstovautį!

Ne didelė bėda ir tame, kad Laukaitis jau ir po rinkimų į Dumą vis dar randa reikalingu skelbti tuos »Šaltinio« melus apie prakilnesniają Lietuvos inteligentią, nuo kurių net pats »Šaltinis«, Bulotos teismu pagrasintas, jau yra viešai atsizadėjęs. Vis tai charakterizuoja tiktai kun. Laukaičio dorą ir . . . . protą.

Ne kokia dar bėda būtų ir tame, kad, norint Laukaitis — katalikas daigi kunigas-katalikas, bet taip uoliai šventė pravoslaviškojo Caro jubilėjų, jogue ant tos intencijos net į cerkvę ant stačiatikių mišių nuėjo, ir net stačiatikių ikonai nupirkti sykiu su tikraisiais pravoslavais po 12 rublių dėjo . . . . Už visa tai kunigas tapo net medaliu dovanotas — tokiu medaliu, kad galės jį »ir pats iki gyvos galvos nešioti ir savo vaikų vaikams palikti!« — Vis tai dar ne bėda, gėda iš to labiausiai bus tiktai kunigui Laukaičiui, jei kur geri katalikai paklaus jo apie tai, kodėl tos iškilmės apvaikščiųjų jis nenuėjo katalikų bažnyčion, arba apie tai, kada, kur ir kiek tas kunigas yra dėjęs pinigų savo tikėjimo paveikslams nupirkti, arba pagalios apie tai, kuriems gi savo vaikams kun. Laukaitis rengiasi tą savo medalį palikti?

Didi bėda jau yra tame, kad šioks ar toks, bet visgi išrinktasis žmonių atstovas — kun Laukaitis teip nužemino save ir savo rinkėjus, jogue vos papuoles Dumon, tuojau pasiskubino su tikrais rusais po du kart nuvažiuoti į caro palocius carui ir cariukiui pasitursinti, carienėms rankas pabučiuoti. Visaip varginamos, visaip skraudžiamos tautos at-

stovas iš liuso noro važinėja kloniotis ir bučiuoti rankų savo tautos prispaudėjams! Bet ir šiame atvėjyje kun. Laukaitis turi dar šiokią tokią užvėją, nes visą tą pasitursinimo ir rankų bučiavimo ceremoniją atliko ne tik jisai, bet sykiu su juom ir kitas indomus lietuvių atstovas — konstitucionalistas demokratas Yčas! Tas irgi gavo už tuos nuopelnus medalį!

Dar didesnė bėda ir gėda ir nusizeminimas ne vien dėl Laukaičio, bet ir dėl visų jo atstovaujamųjų yra tame, kad tas kunigas-atstovas bučiuoja rankas juodašimčių rusų atstovui, stačiatikių arkirėjui Anatolijui! Tas, kurs Lietuvoje pats visiems kiša rankas bučiuoti, kurs namie tėvui motynai rankos nepabučiuos — mat neleidžias kunigiškas pašventinimas — tas nuvažavęs Dumon, prie susirinkusių iš visur atstovų, liusu noru, niekeno neprašomas — laizo rankas svetimo tikėjimo popui! Ir tai vadinasi atstovas, tai žmonių apgygnėjas, pagalios tai kunigas, baigęs akademiją!

Bet kame yra didžiū didžiausia, yra begalė gėda ir bėda, ir ne tiek atstovui Laukaičiui, kiek visiems mums, visai Lietuvai, — tai tame —, jogei tas atstovas, be jokio tikslo išdrįso atsisakyti dagi visų lietuvių vardu nuo to, kas buvo ikšiol visos tautos reikalavimu, kas buvo nū-tarta vienbalsiai ant Didžiojo Vilniaus Seimo, kas buvo ir tebera karščiausiai visų lietuvių geismu — jis drįso atsisakyti nuo reikalavimo Lietuvai autonomijos! Savo pirmutinėje Dumos prakalboje kun. Laukaitis, vieton priminti apie Lietuvos autonomiją, viešai apskelbė save šalininku vienos-vientisos («jedynoi») Rusijos, šalininku Rusijos centralizacijos, ergo — priešū visokių autonomijų, priešū autonomijos Lietuvos! Čia yra didžiausia, čia neišdildoma bėda ir gėda ir tam gėdos atstovui ir visiems, kas ji pasiuntė atstovautų!

Kas pasisavina svetimą turtą, paleistuvauja, bučiuoja rankas ir kloniojasi savo prispaudėjams, apie tą pasakome: »negražiai, nedorai, biauariai pasielgė« — tokį pavadiname negeru žmogumi. Bet žmogus, kuris paima ant savęs pereigą rupintis apie savo tautos geresnę ateitį, apie tėvynės atgaivinimą, apie jos laisvę, o paskui vieton viso to vienu upu ir su lengva širdžia atsisako nuo tų karščiausių tautos geismų ir reikalavimų — žmogus, kurs visus tuos geismus meta po kojų tautos prispaudėjams — atstovas, kurs savo tėvynės gyviausiuosius reikalus pasiulo sustiprinimui svetimos galybės, tos galybės, kuri ėdė ir ėda mūsų tėvynę — tokis žmogus, tokis atstovas, kaip gi reik pavadinti?! Ir tokio atstovo Lietuva susilaukė.

Bėda mums!

Gėda.

X.

Apžvalga.

Kaip sutiko lietuvių visuomenė pirmąjį „Varpo“ Nr.?

„Varpo“ pirmasis numeris, kaip ir reikėjo tikėtis, lietuvių visuomenėje sukėlė mažą triukšmą. Tai matyti iš spaudos atsišaukimų. Tiesa, iš Didž. Lietuvos laikraščių tik vienos „Rygos Naujienos“ teikėsi gana maloniai naujai atgimusi „Varpa“ pasveikinti, o kiti visi

nudavė visai nieko nei nežina, nei negirdi arba vos-vos teikėsi paminėti, kad išėjo... Na, bet čia, matyt, žinomos „kinkų drebejimo“ ligos vaisiai ir nėra ko daug iš jų norėti. Užtat kitur oia Lietuvos laikraščiai, naudodamos spaudos ir žodžio laisvę, neiškentė, regis, nei vienas šiaip ar taip nepaminėjęs. Tų laikraščių atsiliepimai ir nuomonės jau savaime gana indomios, kadangi parodo jų vedėjų visuomeninio išsilavinimo bei susipratimo laipsnį, o antra — už laikraščių stovi jų skaitytojų minios ir todėl laikraščio pozicija prisieina skaityti ir to laikraščio pasekėjų pozicija. Ir čia mes jau turime reikalą ne tik su spauda, bet ir su visuomene. O kadangi kitur gyvenantys lietuvių yra tie patys žmonės ir pasiskirstę į sroves, kurios savo idėjomis maž-daug atatinka Didž. Lietuvos srovėms, tai iš tų atsiliepimų galima maž-daug spręsti, kaip sutiko „Varpą“ invairios mūsų visuomenės srovės. Todėl, regis, bus visiems indomu pasiskaityti tų balsų vienoj vietoj sutrauktų. Mums, varpininkams, tie atsiliepimai dar delto reikalinga žinoti, kad iš jų matyti kur ypač taiko mūsų idėjos priešai ir kur reikalinga mūsų pozicijos sustiprinti.

Visus atsiliepimus galima padalinti į bešališkus, prielankius, nepasitikinčius ir priešingus. Visai bešališku liko tik „Lietuvių Žurnalas“, kuris tik paminėjo, padavė atresa — ir daugiau nieko. *Darbininkų Viltis* 17 taipgi bešališkai paminėjo ir gana plačiai išdėstė atsiradimo priežastis. Bet tame pačiame ir paskui dar sekančiame Nr. 18 įdėti — *be jokių pastabų* — Lietuvos Demokratų Partijos protokoliai leidžia „Darbininkų Viltį“ priskirti prie prielankiųjų laikraščių skyriaus. Prie aiškiai prielankiųjų skyriaus reikia priskaityti „Tėvynė“ ir „Vienybė Lietuvių“. Pirmoji savo No. 17 plačiai referuoja „Varpo“ išreikštus idealus ir patį turinį, o ant galo sako: „Taigi, kaip matome, „Varpas“ yra labai įvairus. Remtina šis atgavintasai ir labai svarbus šios dienos Lietuvai laikraštis!“

Bet ypač su didelių entuziazmu pasveikino „Varpą“ „Vien. Liet.“ N. 17. Štai kelios ištraukos:

„Varpas“ vėl jau gaudžia. (1889—1905—1913 m. Taip, vėl išgirdome galingą drąsų ir griaudingą „Varpo“ gaudimą, kuris, pradėjęs 1889 metais savo veikimą, su didžiausiu pasišventimu, su stebėtina energija skelbė lietuvių tautai laisvą žodį, platinė linošybės idėjas, kelė iš miego apmirusią Lietuvos liaudį, Lietuvos visuomenę...

„Varpas“, besirengdamas citi pasilsėtų 1905 m., pranašavo, kad gali ateiti dar reikalas sugrįžti Didžiosios Lietuvos laisvajai spaudai į Tilžę... Tas „Varpo“ pranašavimas išsipildė. Prakilnesnieji Lietuvos sunų, išdalies senieji „Varpo“ draugai, išdalies naujieji kovotojai už laisvės idėjas ir Lietuvos savyvaldą, sumanė vėl pradėti skambinti „Varpa“ ir kvieisti visus lietuvius prie galutinios pergalės bei iškovojimo jiems priklausantių teisių. Ir štai „Varpo“ balso bangos pasiekė mus tolimoje Amerikoje esančius ir kviečia į susipratusių kovotojų eiles... Skaitai ir džiaugiesi iš tų prakilnių pilnų vilties ir energijos minčių, kurios yra išlietos pirmojo atnaujinto „Varpo“ numeryje...“

Dabar pažūrėkim, ką sako tie laikraščiai, kurie į varpininkus žiuri „su nepasitikėjimu“. Tiesą pasakius, tokių laikraščių yra tik viena „Lietuva“ (čia reikia pažymėti, kad „Laisvoji Mintis“ ir „Kėleivis“ nesiteikė mainais savo laikraščių pasiųsti ir todėl nežinia, ar įjedu „Varpą“ paminėjo ar ne) savo No. 17 keliais sakiniais pabrie-

žusi „Varpo“ atsiradimo istoriją bei dabartinio „Varpo“ programiniame straipsnyje pabriežtas demokratizmo bei socializmo idejas, — sako:

„Čia reik vienok pažymėti, kad „Varpas“ yra priešingas internacionališkiems, arba, kaip jis vadina, ortodoksiniems marksininkams (Markso pasekėjams); taigi jis žadąs užimti vietą tarp tikrųjų Lietuvos demokratų ir terptautinių socialistų: jis tiki socializmui, bet kartu ginsias tautos reikalus, — žodžiu, jį galima pavadinti atstovu taip vadinamųjų tautiškiųjų socialistų, kurių galutinū idealu yra federacija, lygiomis teisėmis, visų pasaulio tautų.“

Pripažindami ir gindami tautos reikalus, jie griežtai šiame skiriasi nuo musiškių, jau žinomų, socialistų, kurie yra išpažintojais Markso ir Engelso teorijų . . .

Gaila, kad šis laikraštis pasisavino sau senojo „Varpo“ vardą ir dargi prisdengė Kudirkos ir Višinskio vardu. Višinskis ir ypačiai gi Kudirka, nebuvo išpažintojais to ypatingo demokratizmo, kurį mano skelbti naujas „Varpas“ ir vargiai jais būtų dabar, jeigu jie gyvi būtų.“

Prie šių „Lietuvos“ pastabų reikalinga būtų dar šioke tokie paaiškinimai. — Ką del Višinskio su Kudirka — ar jie būtų išpažintojais to ypatingo demokratizmo, kurį mano skelbti naujas „Varpas“ ar ne — tai su „Lietuva“ ginčytis negalima, kadangi jiedu abudu senai ilsisi žemelėje ir jų pačių paklausti negalima . . . Bet del santykių su „musų“ socialistais ir „tikraisiais“ Lietuvos demokratais tai reikėtų dar mažumą pasiaiškinti. Pirmiausia nežinia, ką „Lietuva“ vadina „tikraisiais Lietuvos demokratais“. Jei tai Lietuvos Demokratų Partijos narius, taip pirm, negu gailėtis, kad „šis laikraštis pasisavino sau senojo „Varpo“ vardą“ — reikėjo perskaityti tame pačiame „Varpe“ atspaudintus tos partijos konferencijų protokolus, tai būtų buvę aišku, jog čia jokio „pasisavinimo“ nebuvo ir nėra: *savo* daiktų *savintis nieks negali*. Antras dalykas — „Lietuvos“ apžvalgos rašytojas, matyti, turi labai klaidingas žinias kaip apie socializmą apskritai, taip ir apie marksininkų ortodoksus bei kitas socializmo sroves ypačiai. Pati socializmo ideja visai negali būti suprantama be internacionalizmo ir nėra ant svieto tokių socialistų, kurie savo programon nestatytų idealu „federacijos lygiomis teisėmis, visų pasaulio tautų.“ Ši progaminė ideja nėra monopolis nei mūsų, varpininkų, nei kitų, t. v. „tautiškiųjų“ ar kitokių socialistų, taipgi ji ne svetima nei „ortodoksiniams marksininkams“, nei „musiškiams“ „jau žinomiems“ socialistams, „kurie yra išpažintojais Markso ir Engelso teorijų . . .“ Ir jeigu įvairios socializmo srovės į vienus ar kitus visuomenės ar tautos gyvenimo klausimus įvairiai žiuri, jeigu varpininkai-demokratai su musų eslediečiais taipgi dangelyj dalykų skiriasi ir nesutinka, — tai čia vyriausiai ir dažniausiai yra ne principų, bet taktikos skirtumai; o jeigu jau ir reikia kalbėti apie principų skirtumą, tai taipgi daugiau apie taktikos principų skirtumą ir šiaip kaikurų teorijų nėvienodą vertinimą. Delei šių visų priežasčių varpininkų pastatymas tarp „tikrųjų Lietuvos demokratų ir tarptautinių socialistų“ ir pažymėjimas, buk varpininkai esą vieniems ar kitiems priešingi — reikia skaityti nevykusiu „Lietuvos“ išradimu.

Žinoma, aš suprantu, kad „Lietuvai“ bei kitiems, kurie politikos bei visuomenės srovių arčiau nepažįsta, šitų paaiškinimų dar per mažai, kad galėtų gerai pažinti vienos ar kitos srovės esybę. Bet tai išaiškinti ne vieta „apžvalgos“ skyriuje: tam tarnaus visas „Varpas“

ir kiti kitokie įvairių srovių leidžiami raštai. Mes gi pažiūrėkime, ką kalba apie „Varpa“ atviri jo priešai. Štai katalikiškas „Draugas“ No. 18 parašo ištiesą apkaltinimo aktą, kuris savo turiniu taip indomus (nes parodo, kaip „Draugas“ kovoja su vėjo malūnais!) kad bus naudinga pasiskaityti bent svarbesniašias mintis:

„Taigi demokratai-liaudininkai — tai tie patys socialistai, apie kuriuos skamba visame pasaulyje . . .“

Tie patys marksininkai, tik labiau prisitaikę prie Lietuvos gyvenimo aplinkybių. Marksininkai akiai laikosi Vakarų Europos terminijos ir šneka vien apie fabriku, kasyklų, ir kitokių pramonijos įstaigų darbininkus, kurių Lietuvoje visai mažai tėra. Šitą nenuoseklumą mato liaudininkai ir kalba jau ne apie darbininkus, bet apie liaudį, vadindami tuo vardu ne tik samdinininkus, bet ir smulkiuosius ir vidutiniškus ukininkus (lig jie neišnaudoja samdomųjų darbininkų) . . .“

Kaip matome . . . , jiems rupi ne visuomenės, bet tik visuomenės dalies reikalai. Jiems brangūs tiktai bežemai — arba mažazemiai — visi kiti sluogsniai jiems ne tik svetimi, bet dar pasirodo rolėje priešų, nevidonių, su kuriais reikia kariauti . . . Kaip rodosi, ramaus kultūros darbo, asmeniškųjų pastangų kiekvieno paskirtaus žmogaus kelties augštin pačiam iš savęs, jie nepripažįsta. Jiems rodosi, kad nuveikus visas kitas partijas ir sulyginus visus žmones iki bežemių arba mažazemių laipsniui, atsirasianti tikroji demokratija ir, žinoma, . . . rojus ant žemės . . .“

Pamatas, ant kurio yra atsistoję liaudininkai, yra labai klampus. Visuomenės idealu negali būti noras padaryt taip, kad tie, kurie daugiau turi, taptų nieko arba mažai teturintčiais — bet atžagariai, kad tie, kurie neturi, turėtų ką norint . . .“

Sena tiesa yra, kurios liaudininkai nemato, jog neužtenka padaryti daiktą, bet reikia dar jį kam norints atiduot, dagi pažiūrēt, ar norēs kas jį imt. Distribucijos ir konsumcijos rolē kartais yra svarbesnē, nekaip produkcijos. Negalima juk šioje gadinėje stumti Lietuvos gyventojų į tuos priešistoriškus laikus, kuomet žmogus ką pagamino, taip pats ir sunaudojo (producentas buvo sykiu ir konsumentu) — o, kaip rodosi, mūsų liaudininkai nori gražinti tuos žilus senovės laikus.

Akyvaizdoje šito visa, kiek naudos gali tikėties Lietuvos visuominē iš atgijimo »Varpo«?

Mūsų nupmone, nauda iš jo visuomenei (ne partijai) galēs būti vien negativē. »Varpas« privers kitas partijas tankiai perkratinētį savo mokslą, giliau svarstyti savo tikslą ir uoliai tobulinti savo programas. Savo gi partivišku veikimu »Varpas« platins sektantizmą, sēs neapykantą, stiprīs luominius ir priešikiybinius prietarus ir trauks šalin ypač jaunuomenę nuo visuomeninio darbo.

Pirmojo numerio dvasia tokia, kokią randame kiekvienoje »požeminėje literaturoje« — kaip tai tinkamai pavadino kitados Stepniak visą neteisētą Rusijos spaudą. Kas nebus galima atvirai ir begėdiškai pasakyt Lietuvos pirmievių organe, tatau galima rasti »Varpe«. Liaudininkų organo veikmę galēs paraližuot pasekingai vien uolesnis pasidarbavimas liaudies tarpe kulturingųjų Lietuvos partijų.«

Atsakinėti į visus šiuos *visai nepamatuotus* užmetimus čia nėra vietos, pagalios nei nereikalinga. Bet štai kas indomu pasirodo, kad yra ne tik paprastų žmonių, bet net redaktorių, kurie šiandien dar gali manyti, jog gali būti ant svieto net visos partijos, kurios savo tikslu butų pasistačiusios „sulyginti visus žmones ligi bežemių arba mažazemių luomo laipsniui“ bei „stumti Lietuvos gyventojus į tuos priešistoriškus laikus. . .“ Juk tai tokia nesąmonė, kad, regis, 20 — o amžiaus žmogui nei į galvą neturētų ateiti! O vienok daugelis žmonių visgi tokių prietarų dar turi ir, kaip matote, yra net laikraščių, kurie juos viešai platina. Ir delto tai mūsų bendradarbiams ir draugams reikētų atkreipti akį į šiuos „Draugo“ leidžiamus prietarus ir pasi-stengti juos išnaikinti.

Čia „Draugas“ tai tikrai patarnavo, nes pirštu parodė daug temų bei klausimų, kuriuos būtinais reikia plačiau apkalbėti ir miniose paskleisti. O tuo tarpu eikime prie kitos pusės mūsų priešininkų balsų. Ypač patartina skaitytojui išidėmėti, ką „Varpui“ primetė „Lietuva“ ir „Draugas“ ir ką dabar prikiš *socialistų laikraščiai*.

Pirmiausia pasiskaitykim tų balsų be komentarų.

„Dilgėlės“ No 9 rašo:

„Lietuvos demokratai, ką seniaus vadinos partija, vėl pradėjo Tilžėje leisti „Varpą“. Jie žada but... socialistais. Tik ne tokiais, kaip kiti. Jų veikimas, ištikro, yra gana drąsus, radikališkas, tai ir nedyvai, kad kas pavadino juos socialistais. Tas jiems patiko — nes gali mat daugiau parėmėjų rast, — na, ir vadinasi tuo vardu. Bet pamatysim, o gal ir pavirs į teisingus socialistus.“

Anglijos lietuvių socialistų organas „Rankpelnis“ No. 8 stengiasi kritikuoti:

„Ištisai peržiūrėjau naujai atgimusio Lietuvos demokratų organo „Varpas“ pirmą numerį. Ir ka-gi? Stebuklai ir tai negirdėti stebuklai: Lietuvos demokratai, kit-kart buvę tik „demokratai“, sudemokratėjo. Dar daugiau! Jie likos socialistais ir sykiu revoliucionieriais.“

Bet čia kyla klausimas: Kodėl šie nauji „socialistai“ nesivienija su L. S. D. P?

Nuoseklus demokratas štai kokį duoda atsakymą: Tai, kad „jie (marksistai soc-dem.) ir į pačius smulkiuosius ir vidutinius ukininkus apskritai žiuri (sic!) tik kaip į pereinamąją klesą...“ ir demokratai negalį su šia pažiūra sutikti... jie „poterių“ ir „priešmirtinių maldų“ ukininkams nekalba...“

Tai tokią „priežastį“ paduoda demokratai sulyg savo neprisidėjimo prie L. S. D. P.

Ar L. S. D. P. panašiai „žiuri“ į mažžemius Lietuvos valstiečius, lai atsako patys socialdemokratai. Męs tik galime pabriežti, kad smulkusis ukis šiandieną nyksta, jis negali nei konkuruoti su didžiuoju ukiu nei pats savaimi pakilti, nors tuomi demokratai ir kas-žin kaip rupintusi. Beje, juk L. S. D. P. teipo-pat apima mažžemius ukininkus (nors ir „žiuri“ į juos kaip į pereinamąją klesą), kaip ir proletarus darbininkus. Taigi nesusijungimo demokratų su socialdemokratais priežastys turi but svarbesnės, negu kad „Varpas“ aiškina...“

Šiaip ar teip, bet mūsų demokratai yra savotiški „socialistai“ ir Lietuvos proletarijatas visiškai negali jiems pasitikėti. Kas kovoja už socializmo tvarką, tas nesimėto į šalis ir tveria vieną darbininkų vienybę, nes čia yra realyška socializmo įvykdymui spēka. O pas demokratus, kaip jau matėme, tokia vienybė negalima...“

Na, žiurėsime, ką L. S. D. P. pasakys teip demokratams išėjus į eikštę.

Pažiurėkim ir mes. Štai „Laisvė“ (No. 31), kurios redaktorius L. Pruseika yra *oficiališku* LSDP. atstovu Amerikoj, rašo:

Iš viso ko matyt, kad varpininkai žada kovoti ir su klerikalais ir su valdzia, net kovoti už socializmą.

Ant kokių žmonių jie mano pasiremti savo kovoje? Ant darbininkų? Ne, ne ant darbininkų klesos. Sodžiaus ir miestų darbininkų reikalai nerupės „Varpui“, tuos reikalus aprupina Lietuvos socialdemokratai.

Bet kaip gi bus su viduriniais žmonėmis? Kaip męs žinome, Lietuvos socialdemokratai visuomet gina smulkiųjų ukininkų reikalus, kovoja už žemę; taip-pat lietuviai socialdemokratai gina tautiškus reikalus (seimas Vilniuje, tautiška mokykla etc.)

Kodėl gi „Varpas“ nenori eiti išvien su nuosekliais socialistais, kurie gina plačiųjų minių reikalus? Todėl, kad „Varpo“ socializmas nėra tarptautiškasai socializmas, nėra darbininkų klesos socializmas, bet kokia-tai miglota svajonė kelių jaunų žmonių. Tai generolai be armijos, be liaudies, nes Lietuvos liaudis žino tiktai vieną socialistišką partiją...“

Labai nemalonų išpūdį daro, kad „Varpas“ jau iš pirmo numerio giminiuojasi su įvairiais socializmo „kritikais“, kurių buržuazinėse palėpėse knibžlėtė knibžda...“

Tų „kritikų“ galvos persisunkę bjauriu kapitalistišku raugu. Tie „kritikai“ stengiasi įkalbinėti darbininkams, kad jie patį savo kova nieko nenuveiks, kad reikia taikintis su kitais gaivalais.

„Varpas“, kaip matyt, ir priderės prie panašių „kritikų“.

„Pirmyn“ laikraščio redaktorius P. Grigaitis yra taipgi oficiališką LSDP. atstovas Amerikoj. Savo laikraščio No. 4 ir 5 jis plačiau apsisloja prie LDP. konferencijų nutarimų ir pabrėžęs marksininkų ortodoksų seną ir žinomą pažiūrą į pereinamąsias klesas, sako:

„Kadangi socialdemokratija kovoja už visų prispaustųjų visuomenės sluoksnių reikalus, kurie tiktai nėra darbininkų reikalams priešingi, tai Lietuvos demokratų noras veikti „plačiau“ reiškia, kad jie remis kitas klesas ir tuomet, kuomet pastarųjų siekiami bus kenksmingi proletarijatumui. Tuo budu, norėdami eiti su visais prispaustaisiais, demokratai eis prieš labiausiai prispausta tų prispaustųjų dalį — prieš darbininkus! Su demokratais todėl socialdemokratai turės ir toliau kovoti, nors, žinoma, jeigu konferencijos nuomonės bus sprendžiančios demokratų judėjime ilgesnį laiką, tai atėityje galės atsirasti tarp tuodviejų partijų ir daugiau susitaikimo punktų . . .

Mus, socialdemokratus, darbininkų klesos šalininkus, da kartą atskiria nuo „liaudies socialistų“, Lietuvos demokratų. Jie kalba apie socializmą, bet jie, kaip nurodėm augščiau, ketina eiti su neproletariškais visuomenės sluogsniais prieš proletariją, vienintelį nuoseklų kovotoją už socializmą!“

Bet štai ir oficiališką Amerikos lietuvių socialistų organą „Kova“, kuriai straipsnį apie „Varpą“ pagamino vėl trečias ir seniausias oficiališką LSDP. atstovas J. A. Baranauskas. Šis žmogus „Kovos“ No. 16 tarp kita-ko štai ką rašo:

„Suprantama, kaip „liaudininkai“, stengsis liaudį sustiprinti, bet visuomenės ir visuomeniškos uosavybės jie nepripažįsta, vienok mėgina pagauti socializmu darbininkus . . .

Tame pačiame „Varpe“ Lietuvos demokratai ant 4-to puslapio pripažįsta vien tiktai socialistišką tvarką, o ant 7-to pusl. atmets socialdemokratų mokslą apie „pereinamąsias kliasas“ iš vidutinių kapitalistų į smulkius ir iš smulkių į proletarus. Ten, kur kapitalistų organizacijos išauga iki trustų, tenai tai socialistų teorija jau yra praktika — gyvenimu patvirtinta, bet dėl Lietuvos demokratų, kaipo dėl gerų Lietuvos „patrijotų“, tarptautiška teorija negali but pritaikyta Lietuvoje, kaip ir jie patį negali prisitaikyti prie tarptautiškos socialdemokratijos.

Da toliau rašant apie rinkimus į IV Dumą, varpiečiai jau suvis paaikškėjo, nes jie čia patį prisipažino, kad tai tie nauji „demokratai-liaudininkai“ yra ne kas daugiau, kaip seni mums pažįstamieji Lietuvos tautininkai, o ne koki ten nauji žmonės.

Mums rodosi, jog Liet. Dem. partija yra, kaip buvus iki šiolei, partija buržuaziška, partija pasiturinčių ukininkų, vertelgų, amatininkų ir panašių elementų, stovinčių visuomenėje tarpe dvarininkų ir darbininkų. Bet, budami „gerais“ lietuviams ir „tikrais demokratais“, jie negali Lietuvos dvarininkus priimti į savo eiles, bet visos Lietuvos darbininkus į savo partiją priima ir išankto prisizada stengtis visiems „teisingai padalinti turtus“.

Kasžin, ar žydai, lenkai, rusai, baltgudžiai ir net lietuviai darbininkai sutiks imti iš „liaudininkų“ rankų turtus? Ar jiems nebus geriau ir tolyn eiti su socialdemokratų partija prie socialinės revoliucijos, o pakeliui sudrožti buržuajams Lietuvos demokratams taip smarkiai, kad pajustų iki gyvamjam kaului ir ant visados atsiskyty nuo mulinimo kitiems akių. Kaip neišis vilkas į avies kailį, visgi jis bus vilku, ir veiks po senovei. Taip-pat ir Lietuvos demokratai, ką naujo nerašys ant popieros, bet visgi pasiliks tokiais, kokiais buvo ir tebėra — „tikrais demokratais“ ir tautininkais. Kaip su socialdemokratijos priešais, mes ir vesime kovą.“

Taip tai lietuvių socialdemokratų šulai sutiko varpininkus. Nedyvai, kad „Rankpelnis“, kuris savo No. 7 pasirodžiusi „Varpa“ dar pasveikino, o No. 8 nors naiyai, nors nepamatuotai, bet visgi mėgino rimtai kritikuoti, — padrašintas savo vyresniųjų brolelių ir sesučių „kritikomis“, jau visai drąsiai ir atvirai sako:

„Ne mes vieni išreiškėme abejojančiai apie varpiečių demokratų „socializmą“. Čia paduodame nuomones kai-kurių amerikiečių-lietuvių laikraščių, kurie jau parodė „Varpui“ tai apsimetimą, tai abejojimą, tai simpatijas.“

Ir čia jau padavęs „Kovos“, „Laisvės“ ir „Lietuvos“ atsiliepimų turinį — taip dar pridėda: „Tai-mat, apsimetėlius visi pažysta“.

Žinoma, žmonėms, kurie į mus žiuri kaip į veidmainius ir apsimetėlius, atsakinėti visai negalima ir neatsakinėsime. Tai būtų bergždžias darbas, nes ginčai naudingi tik tuomet, kuomet abidvi pusės nori viena antrą įtikinti, o ne apšmeižti. „Dilgėlės“, „Kova“ ir „Rankpelnis“, prikišdami varpininkams veidmainiavimą ir apsimetimą, daugiau nieko neparodė, kaip tik tai, kad visai nejaučia, ką kalba, ir su tokiais žmonėmis, kol jie iš savo ligos neišigydyds, susikalbėti negalima. Kas kita „Laisvė“. Jos užmetimai aštrūs ir niekuo nepamatuoti. „Laisvė“ tik stačiai sako, kad varpininkai darbininkais nesirūpina, kad jų galvos „persisunkę biauuriu kapitalistišku raugu“ ir tt., — bet prirodyti šito nei nemėgina. Bet užtat nemėgina nei įtarti jų apsimetimo, nei veidmainiavimo. Delto su „Laisve“ būtų dar galima, reikale, ir pasiginčyti, jeigu ji teiktusi ne triukšmą kelti, bet rimtai varpininkų idejas kritikuoti.

Su tikra pagarba reikia kalbėti apie „Draugo“ ir „Pirmyn“ atsiliepimus. Ir jiedu išskaitė „Varpe“ daug tokių dalykų, kurių visai nebuvo ir turbūt ne bus, ir jie varpininkams prikišo nebutų daiktų (pav. „sulyginimas“ iki mažžemių luomo arba prikišimas, busią „Varpas“ eis prieš darbininkus) bet jau ir tai labai gerai, kad visgi savo nuomones stengėsi paremti argumentais — tiesa, netvirtais, išsvajotais arba išivaizdintais — bet vis tik argumentai, kurie rodo, jog jų autoriai ištikrųjų norėjo kritikuoti, bet ne pigiais žodžiais savo priešus apdrėbti. Savo keliu šiedu laikraščiai savo pastabose išreiškė visą eilę jų atstovaujamos srovės tipiškų pažiūrų bei argumentų, apie kuriuos bus dar galima visai atskirai pakalbėti.

Apskritai reikia pasakyti, kad visi šitie spaudos balsai rodo, jog tos spaudos atstovai teorijomis beveik nesurupina ir „Varpo“ iškeltųjų klausimų nei vienas laikraštis ligšiol net nemėgino giliau pagvildinti.

„Iš Lietuvos Soc. Dem. Partijos gyvenimo.“

Tokiu antgalviu korespondenciją randame rusų soc. demokratų centro organe „Socialdemokrat“ No 37 (15/28-VI. 1913). Ši korespondencija, rašyta „lietuviško s.-d.“, yra taip indomi ir taip charakteringa ne nuo šiandien jau mūsų laikurių elediečių vartojamam reklamavimos (dovanokit už išsireiškimą!) būdui, kad, manau, ne tik „Varpo“

draugams, bet ir daugeliui elesdiečių bus labai indomi minėta korespondencija ištaisai pasiskaityti ir apie daugelį dalykų tikrai dar tik pirmą kart išgirsti... Štai ji:

„Reikia aplamai pabrėžti, kad LSDP. veikimą taipgi patiko tas pats likimas, kaip ir visų kitų Rusijoj veikiančių revoliucijinių soc.-dem. partijų. Bendros reakcijos ir represijų vilnis, kuri visa savvalės didybe užpludo Rusijos soc.-dem. Darb. Partijos veikimą, — nemažiau atsiliepė ir į LSDP. Bendra reakcijos įtekmė gal tik tuo žvilgsniu čia buvo silpnesnė, kad LSDP-oje nepagamino renegatiškumo ir revoliucijinio darbininkų judėjimo išdavystės (izmieny), kaip tai buvo pas rusų bendrabrolius. *Net sunkiausiais LSDP gyvenimo laikais nebuvo girdėti išdavikiškų (predatelesk.) likvidatorių balsų ir dabartiniais laikais tokio suskilimo ir likvidatorių ir partijiečių — pas mus nėra.* Visas partijos darbas buvo vedama po revoliucijinio marksizmo vėliava. Ir jeigu ši darbą pasekti ligi šių dienų, tai galima įsitikinti, jog LSDP. nuosekliai ir tiesiai ėjo šiuo keliu, nekrypdama nei liberališkos darbininkų politikos, nei atviros darbininkų partijos pusėn.

IV Dumos rinkimuosna LSDP. stojo su platforma, kur svarbiausieji reikalavimai buvo išstatyti aplamai tie patys, kaip revoliucijinės s.-d.-jos sausio mėn. konferencijos.

Savo rinkimų kompanijoj LSDP. ėjo miniosna ne atstovams gaudyti ir darbininkų partijos principams aptemdinti, bet su susipratusio proletariato lozungais, kad plačioms minioms išaiškinti, kaip šie rinkimai svarbūs darbininkams, kad išaiškinti vyriausybės politiką ir melagingus buržuazinių partijų pažadėjimus. Savo rinkimų kompaniją LSDP išplėtojo trijose gubernijose: Kauno, Suvalkų ir Vilniaus. Suprantama, kad rinkimų agitacijos lauke reikėjo susikirsti su nacionalistiškomis ir buržuazinėmis lietuvių visuomenės partijomis, kurios porevolucijoniais laikais didžiai sustiprėjo. Link visų partijų LSDP. užėmė aiškia poziciją ir plačioms minioms nuolat nurodinėjo tikrą tų partijų viliojančių žodžių bei prižadų reikšmę, parodydama tikrą jų veidą. Kokios taktikos LSDP. laikėsi santikiuose su Lietuvos Demokratų Partija, kaip prieš ją kovojo, kaip plačiai agitacija buvo išplėta minėtose gubernijose — apie tai galima rasti mėnesinio laikraščio „Kiaž“ (? ar ne „Kelias“?) No 1. Smulkiau nupiešti rinkimų kompanijos aš čia negaliu, nes tai išeitų iš šios korespondencijos ribų. Aš čia paduosiu iš minėto žurnalo tik vieną vietą, kur kalbama apie rinkimus Kauno gub. Prie šio straipsnio aš apsistoju ypač delto, kad ten aiškiausia nupiešta mūsų partijos rolė praėjusiuose rinkimuose. Draugas Omega savo straipsnyje teisingai sako, kad, nežiurint į reakcijos šėlimą, ir šių rinkimų kompanijoj, pradėdant nuo gminų bei pavietų ir baigiant atstovų rinkimais, nuoseklioji demokratija užėmė pirmą vietą, pačiai rinkimų kompanijai pridavė aiškų charakteri, agitacijon įnešė principiškumą, tvarką ir plėną“.

Jei gi IV Dumon LSDP. neišrinko nei vieno savo kandidato, tai šitai pasiaiškina iš vienos pusės valdžių priespauda ir pačių rinkimų tvarka, iš kitos — kad visos nesocialistiškos lietuvių visuomenės grupės susivienijo su klerikalų partija prieš socialdemokratiją.

Kokiu krypsniu vedama dabartinis LSDP. darbas, kaip suprantama dabartinis visuomenės ir politikos gyvenimo momentas, *su kokiais lozungais LSDP. eina miniosna — visa tai kuogeriausiu atsispindi pirmosios gegužės atsisaukime**). Gegužės 13. kreipdamos į Lietuvos proletariata, Partijos Centro Komitetas augštai pakėlė revoliucijinės soc. demokratijos vėliuvą ir, padavęs brolišką ranką susipratusiam Rusijos proletarijantai, jį šaukia rengtis prie ateinančios revoliucijos.

LSDP. veikimas su kiekvienais metais vis plėtojasi ir apima vis platesnį plotą. Šitai liudija naujų organizacijų atsiradimas, agitacijinio veikimo ir streikų judėjimo išsiplėtojimas, kuris LSDP. įtekmėje darosi organizuotu bei tvarkingu. Taip, pav. LSDP. vadovaujant buvo kairie streikai Vilniuje, Malmoje (?), Panevėžyje.

Taipgi auga partijos agitacijinė literatura. Netrukus pasirodys savaitinis laikraštis, skiriamas platiems darbininkų sluogsniams. Užsieny atnaujinama „Partijos Žinios“. Šio laikraščio jau išėjo No 2. Be to, reikale, centro komitetas išleidžia geresnius atsisaukimus.

Šia, tuo tarpu trumpa ir nepilna, LSDP. gyvenimo apžvalga ir baigiu šią korespondenciją. —

Skaitant šią korespondenciją nežinai žmogus nei kam daugiau stebėtis: ar autoriaus drąsumui ar . . . popieriaus kantrumui. Geras yra daiktas informuoti svetimų laikraščių skaitytojus apie savo padėjimą ir veikimą, bet, regis, visgi reikėtų informuoti taip, kaip ištikrųjų yra. Skaitant šią korespondenciją ir nežinant tikrojo dalykų stovio gali išrodyti, kad LSDP. ištikrųjų pasižymi ypatingais „didvyriškais“ darbais. Kaip-gis? Čia rasime, kad visą laiką „nebuvo girdėtis išdavikiškų (!?) likvidatorių balsų“, kad darbas buvo vedama po revoliucijinio marksizmo vėliava“ ir tt., tik . . . „užmiršta“ pridėti, kad per visą tą laiką (ligi pastarųjų metų) nebuvo girdėtis no tik bausių „likvidatoriškų“ (rusų soc. dem.-jos žinoma dalis, kuri ragina žiurėti ne tiek slapto ir grynai politikinio bei revoliucijinio veikimo, kiek atviro ir ramaus kultūros darbo) balsų, bet beveik nei jokių. Taipgi visai „užmiršta“ pridėti, kad LSDP. kaip tik tais laikais „išauklėjo“ savo Kuzmą ir visą eilę žymių subjektų, kurie savo pasielgimas kai-kada aplenkia net ir su tokiu pasibiaurėjimu paminėtus rusų „renegatus-likvidatorius“. Bet indomiausia korespondencijos dalis, kur kalbama apie praėjusius Dumos rinkimus. Lietuvos Demokratų partija, kaip ir reikėjo tikėtis, priskaityta prie „buržuazinių“ ir net nesidrovėta nušviesti taip, buk ir šioji partija „susivienijo su klerikalų partija prieš social-demokratiją“. Minėtos korespondencijos autoriaus (kuris, matyt, visgi nėra koks nors pripuolamas „lietuviškas s. d.“, bet „žymi ypata“, nes ten pat paduoda LSDP. užsienio informacijinio biuro adresą) galima tik paklausti: kur akis ir kur sąžinė, jeigu drįstate *tokias* neteisingas žinias skelbti ir *taip* klaidinti Rusijos proletarijata? Juk kaip per rinkimus ištikrųjų buvo — „lietuviškas s. d.“ nežinoti negalėjo. Vienok parašė . . .

*) Visur pabraukta musų Red.

Girtis nebutais darbais, visuomenės žiniai paduoti tik „aktyvą“ visai užtylint „pasyvą“ — visa tai nors nėra labai dailu ir nėra išmintinga, bet visgi bent netaip šlykštu. Vienok aiškiai ir išanksto žinant, kad tai — neteisingas artimo žeminimas bei apkalbėjimas, — visgi tai paduoti gryniausios tiesos formoje — tai jau perdaug. Norėtusi tikėti, kad LSDP centro komitetas ar šiaip savo gerą vardą gerbiai partijos žmonės atkreips akį į savo draugų prasimanymus ir tų prasimanymų platinimus ir pasistengs tame pačiame organe juos atšaukti.

Lenkų „Komisija tymczasowa“.

„Lenkų socialistų Partijos (P.P.S.) „Robotnik“ Nr. 239 yra indomus straipsnis „Fracy w Galicji“, kur parodyta tikrasis veidas pagarsėjusios „laikinosios komisijos“, kuri, kaip žinoma, Lietuvą „pavedė“ „valstybių norui“ ir delei kurios „memorialo“ p. Gabrys sutaisė „deklaraciją“, kurios dėlei vėl . . . pakėlė triukšmą Vilniaus lenkų „Kurjer Krajowy“ demokratai p. Jastrzębiec' o asmenyje . . .

Indomi tos „komisijos“ istorija. Pastarosios Rusijos revoliucijos metu (1905/6) Lenkų Socialistų Partijoje (PPS) buvo t. v. „revoliucijinė frakcija“ (Frakcja Rewolucyjna), kuri savo tikslu buvo užsibriežusi: su ginklais rankose iškovoti Lenkijai visišką nepriklausomybę. Bet didelės lenkų visuomenės užuojautos ši „frakcija“ neturėjo pačiu revoliucijos metu, o užstojo reakcijai „frakcija“ ir visai darbo neteko. Ypač, kad apie „nepriklausomą“ Lenkiją svajoja tik tautiški romantikai bei politiški nesusipratėliai (kurių, tiesa, lenkuose yra daug daugiau negu kur kitur). Ir štai keletas tokių „fracų“, neturėdami „darbo“ Lenkijoje, sumanė pasinaudoti proga ir persikėlė Galicijon „tėvynės gelbėti“. O proga pasitaikė. Balkanų karas vėl sukėlė nesusipratimus tarp Austrijos ir Rusijos ir naujo Europos karo ištikimas kabojo tik ant plauko. Ir štai „fracai“ sušuko: busimajį karą lenkai turi išnaudoti, kad atplėšti nuo Rusijos Lenkų Karaliją ir . . . įsteigti jei ne savystovę lenkų valstybę, tai bent vieną didelę autonomišką Lenkiją po Austrijos protektoratu. Delto reikalinga tam tikra „laikinė komisija“, kuri rinktų pinigų, mokytų jaunuomenę karo gudrybių ir aplamai rupintų visais „tėvynės išliuosavimo“ reikalais. Ir štai daroma suvažiavimai, steigiamama „komisija“, kuri renka pinigus „karo fondui“, organizuoja ginkluotos jaunuomenės būrius, leidžia atsisaukimus. Visa tai daroma Galicijoje.

Bet kas-gi ineina ton komisijon? Pirmiausia, žinoma, patį „fracai“ (Frakcja Rewolucyjna). Be to, jie skelbia, kad iš Lenkų Karalijos ton komisijon priguli dar dvi „nepriklausomos“ organizacijos — viena valstiečių, o kita inteligentų, taipgi tautiškas darbininkų susivienijimas (Narodowy Związek Robotniczy). Apie šias organizacijas „Robotnik“ štai ką rašo:

„Nepriugulmingos“ inteligentų ir valstiečių organizacijos, apie kurias Lenkijoje lig šiol niekas negirdėjo, yra — kaip tvirtina Krukuvos „Naprzód“ — endekų (Narodowej Demokracji) atskalos. Tautiškas Darbininkų Susivienijimas (N.Z.R.) . . . pagamintas buržuazijos revoliucijos judėjimui užslopinti . . . savo užduoti pildė net atsidėjęs.

Lenkų revoliucijos darbininkai žuvo ne tik nuo caro kareivių kulku, bet ir nuo kulku savo tautiečių, patriotiškų tautiškojo darbininkų susivienijimo narių. . . . Revoliucijai pasibaigus šie brolių karo ir streikų laužymo organizatoriai nebuvo dangiau reikalingi ir caro valdžios buvo išblaškyti. . . . Šiandien jų yra tik saujalė ir, lygiai kaip ir fracai, jokios rolės darbininkų judėjime pas mus (t. y. Lenkijoje) jie ne lošia. Tokios tai organizacijos „laikinoj komisijoj“ „reprezentuoja“ Lenkų karalija. . . .“

Toliau skaitome:

„Be to, minėtai komisijai priklauso kaikurios Galicijos buržuaziškos srovės, k. a. t. v. liaudininkų srovė ir demokratų bei pažangiųjų grupės. Kuo išaiškinima šis Austrijos valdžiai atsidavusių gaivalų dalivimas ir pritarimas fracų „neprigulmingumo“ politikai? — Pirmiausia tuo, kad ta visa sukilimo akcija, tas organizavimas burių, kurie karui ištikus turėtų susivienyti su Austrijos kariuomene, — labai patinka Austrijos valdžiai. Ta neva neprigulminga Galicijos buržuazinių srovių akcija, kuri savo tikslu stato, kad Austrija paimtų Lenkų Karalija, — yra tai paprastas „austrijinio“ patriotizmo apsidėšimas, kurisai tenykštės valdžios remiamas, ir užmaskuotas, kaip paprastai, lenkiškuoju patriotizmu.“

Tokie patriotizmo apsidėšimai Galicijos miestiečių gyvenime visuomet lošė svarbią rolę. Pigos patriotiškos frazės, triukšmingos manifestacijos bei tautiškos šventės (= apvaikščiojimai, obchody narodowe) pridera tai miestiečių politikai ir leidžia mulkinti neišlavintas minias. Laikuose, kuomet lenkai buvo Austrijos valdžios spaudžiami, kuomet ten siautė žiauri reakcija, tai pasiturintys Galicijos luomai tylėjo. Šiandien gi, kuomet už puošimos patriotizmu nieks negrėšia ir nieko nekaštuoja, o vyriausia — kuomet tai jokių priedermių neuždeda ir kuomet burių organizavimas valdžiai net patinka, — tai „sukilėlių“ priviso visa daugybė.

Bet laikinon komisijon taipgi pridera ir Galicijos bei Šlezijos Lenkų socialdemokratų Partija. . . . Tai pasiaiskina tuomi, kad Galicijos pramonijai menkai teišsiplėtojus, tenykštei soc.-demokratų partijai priduoja spalvą (nadają ton) smulkiųjų miestiečių gaivalai. Patriotiškoji buržuazijos demagogija į šiuos gaivalus daro didelę įtekme, Oportunistiški partijos vadovai, vieton kovoti prieš tą demagogiją patriotiškoj fraziologijoj stengiasi net lenktyniuoti su smulkiųjų miestiečių šalininkais. . . .“

Taip tai nupiešia ta garsiąją „komisiją“ P.P.S. organas, kuris, matyt, tuos dalykus arti pažįsta. Kad tokios komisijos darbai pozityvės naudos atnešti negali ir kad su ja rimtai negalima skaitytis — tai parodė jau patirimas.

Literaturoje.

D. Koigen'o „Demokratijos kultura“¹⁾. Puikus papildymas prie Steffen'o „Demokratijos Problemos“ (žiur. „Varpo“ Nr. 1, p. 31) — tai minėta Koigen'o knyga. Knygos leidėjas Ed. Bernštenas teisingai pavadina ją „Demokratijos filosofija“ ir sako, kad net jis, kaip senas demokratijos kovotojas, iš šios knygos patyrė daug visai naujų dalykų. Knygos turinys toksai. — I. *Demokratija ir humanizmas*. 1) antiškosios demokratijos išsiplėtojimas iš teisės dvasios, 2) dabartinės demokratijos išsiplėtojimas iš krikščionijos dvasios, 3) demokratiškosios sąžinės likimas, 4) apie demokratijos pažiūras ir vertybę, 5) apie tautos tradicijas. II. *Demokratija ir valstybės valdžia*: 1) apie kovą su valst. valdžia. III. *Demokratija ir visuomenės pajiegos*: 1) apie demokratijos galybės auklėjimą, 2) demokratija ir revoliucija, 3) demokratija ir aristokratija, 4) demokratija ir kolektyvės švietimo pajiegos, 5) visuomenės jėgų (sluogsnių) kova. IV. *Demokratija ir individualės kultūros pajiegos*: 1) nuolatinis atgimimas, 2) religijinis upas, 3) didis pavojus, 4) didmiesčio muruose. V. *Demokratija ir laikas*: 1) apgavystė, 2) apie tautos ateitį ir laiko dvasią, 3) tikėjimas į istoriją.

Jau patsai klausas knygos skyrių išvardijimas rodo, kaip svarbus visuomenės klausimai gvildinama. Pirmame knygos skyriuje (demokratija ir humanizmas), pasakyčiau, yra per daug „vandenio“: nors daug yra indomių dalykų, bet daug ir žodžių apie „dora“, tikėjimą etc. Už tai nepaprastai indomus kiti skyrai, o politikams ypač skyrius apie demokratijos santykius su valdžia, parlamentais ir tt. Koigen'o nuomone, ne tik absoliutizmas, bet ir šių dienų parlamentarizmas jau baigia savo dienas. Nes šiandien visuomenės gyvenimas taip išsišakojęs, o toliau, be abejo, dar daugiau išsiplėtos, kad įvairių gyvenimo sričių klausimus teisingai suprasti bei aptarti gali tik tų dalykų žinovai. Tuo tarpu dabartiniuose parlamenteuose vyriausiai sėdi diletantai, kurie kartais mažiausio supratimo neturi apie tuos klausimus, už kuriuos jiems prisieina savo balsus paduoti. O kuomet tokių diletantų nutarimai pavirsta įstatymu ir jis reikia pritaikinti gyvenime, tai čia jau gali kilti pavojus visam valdymo mechanizmui. Todėl tai dabartinis bendras bet diletantų parlamentas turi išsivystyti į keletą žinovų parlamentų (Fachparlamenten), kur galėtų būti renkama tik tų sričių žinovai, visą gi bendrą mechanizmą turėtų tvarkyti tų žinovų parlamentų išrinkti atstovai.

Kas norėtų geriau pasiaiškinti sau įvairius kultūros bei visuomenės klausimus, tam Koigen'o knyga nepamainoma.

„Sozialistische Monatshefte“ No 18—20, kuris parteitago dėlei tyčia išleistas, žymiai padidintas (beveik 200 pusl.) yra keletas labai indomių rašinių, kurie turi vertę ir visų tautų demokratijai. Ed. Bernstein'as rašinyje „Socialistai ir valdžia“ gvildena klausimą, ar gali ir

¹⁾ David Koigen. Die Kultur der Demokratie. Vom Geiste des volkstümlichen Humanismus und vom Geiste der Zeit. Verlegt bei Eugen Diederichs. Jena, 1912. S. 307.

ar privalo socialistai dalyvauti ministerijose prie dabartinės tvarkos. Neužginčydamas, kad toksai dalyvavimas turi savo blogų pusių ir kad nevisuomet galima sutikti ministerijose dalyvauti, E. B. visgi mano, kad principiškas atsisakymas yra ir neišmintingas, ir klaidingas ir gali būti net kenksmingas. Tai parodyta pavyzdžiais iš istorijos ir pastarųjų Danijos ir Olandijos atsitikimų. *Karl Leuthner* rašo apie *valdžios galybės problemą santykyje su demokratija*. Sulig veikiančių pajėgų, valdžios galybės problema yra šiandien . . . tautos ir demokratijos reikalas. Nesirupindama visos tautos gyvenimo reikalais demokratija niekuomet negali nei kovą laimėti, nei viešpatauti. Demokratija visuomet turi jausti ir būti įsitikinusi, kad tautos reikalavimas — užimti prideramą vietą kitų tautų tarpe bei jos tvirtumas ir ateitis — yra tai būtina bei absoliutė brangenybė, kuri negali būti maišoma nei su partijų, nei su teorijų interesais. Iš kitos pusės tauta turi žinoti, kad savo reikalams apginti ji neturi tvirtesnio ir geresnio apginėjo, kaip demokratija.

— Toliau *Max Schippel* gvildena klausimą apie „*nusiginklavimą, miliciją ir kariuomenės reformas*“. Milicijos idealas, kuris dabar socialistiškų partijų taip proteguojamas, nėra jau taip labai ideališkas ir tam tikrose aplinkybėse gali brangiau kaštuoti ir daugiau tautą įvarginti, negu šių dienų nuolatinė kariuomenė. Demokratija bent šiandien negali militarizmo visiškai neguoti ir pasitenkinti vien demonstratyvėmis rezoliucijomis, nes tokia pozicija jokios pozityvės naudos visuomenei neatneša. Ne milicijoje žmonijos išganymas, bet nusiginklavime; o, kol tai negalima — tat kariuomenės reformavime. — *Dr. Arthur Schultz* vaizdžiai nupiešia „*Plėtojimos laipsnius Vokiečių soc. dem. žemės klausimo teorijoj ir politikoj*“. Nupiešęs to plėtojimos istoriją ir parodęs, kaip oficialė partijos teorija nuolat pareidavo į konfliktą su socialės politikos praktika, kaip ta pati oficialė teorija nuo 70 metų (praeito šimtmečio) žymai atsimanė, A. Sch. pritaria mesti visai šalin doktrinarizmą ir tyrą laisvos prekybos principą, o imtis ir žemės ukio reikalais rūpintis, bei pozityvai darbuotis žemės ukio naudai.

Dar yra keletas straipsnių apie organizacijos ir taktikos klausimų, užsieninę politiką, revoliuciją ir reformas ir tt. *R-lis.*

Pranešimas.

Užsisakantiems „Varpą“ paskirtam laikui pranešame, kad prenumeratos metai bus skaitomi ne sulig laiko, bet sulig išleidžiamųjų numerių skaičiaus.

Iš Rusijos mažas pinigų sumas galima siųsti ir krasos markėmis, didesnes — „pervedu“ arba įkainuotame laiške.

Visais „Varpo“ reikalais reikia kreiptis tokiu adresu: Frl. M. Petriks, **Tilsit**, Ostpr. Garnison Strasse 2.

Draugai! Skaitykite ir platinkite „Varpą“!